

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI
ȘI PROTECȚIEI SOCIALE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

Sorin CACE – coordonator

Victor NICOLĂESCU, Andreea-Nicoleta SCOICAN

**CELE MAI BUNE PRACTICI ÎN SECTORUL
ECONOMIEI SOCIALE ÎN GRECIA ȘI ÎN ALTE
STATE ALE UNIUNII EUROPENE**

București, România

CNCSIS: cod 045/2006

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Redactor: Paula NEACȘU

Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: Luminița LOGIN

Coperta: Nicolae LOGIN

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Asociației pentru Dezvoltare și Promovare socio-economică CATALACTICA – Filiala Teleorman. Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editurii, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-618-239-6

Anul apariției 2010

Sorin CACE – coordonator
Victor NICOLĂESCU, Andreia-Nicoleta SCOICAN

**CELE MAI BUNE PRACTICI
ÎN SECTORUL ECONOMIEI SOCIALE
ÎN GRECIA ȘI ÎN ALTE STATE
ALE UNIUNII EUROPENE**

EDITURA
Expert

CUPRINS

LISTA TABELELOR, GRAFICELOR ȘI CASETELOR.....	7
INTRODUCERE	11
CAPITOLUL 1 - ROLUL ECONOMIEI SOCIALE ÎN CADRUL POLITICILOR EUROPENE DE INCLUZIUNE SOCIALĂ	15
1.1. Contextul european al unei societăți incluzive	16
1.2. Coordonatele politicilor de integrare socială	35
1.3. Economia socială – componentă a politicii integrate de incluziune activă	79
1.4. Progresul economiei sociale în Uniunea Europeană.....	81
CAPITOLUL 2 - ASPECTE METODOLOGICE PRIVIND EVALUAREA DOMENIULUI ECONOMIEI SOCIALE	85
2.1. Abordări metodologice privind cartografierea economiei sociale.....	85
2.2. Monitorizarea și evaluarea aspectelor societale ale economiei sociale.....	98
2.3. Definirea și identificarea celor mai bune practici în domeniul economiei sociale	111
2.4. Modele de evaluare a bunelor practici ale economiei sociale.....	126
CAPITOLUL 3 - CERCETARE PRIVIND CELE MAI BUNE PRACTICI ÎN SECTORUL ECONOMIEI SOCIALE ÎN GRECIA ȘI ALTE STATE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ	148
3.1. Structura grilei de evaluare a celor mai bune practici în sectorul economiei sociale	148

3.2. Cele mai bune practici în economia socială în Grecia	152
3.2.1. Structura de sprijinire pentru dezvoltarea economiei sociale în Creta - "KRIK.O.S."	153
3.2.2. Centrul pentru Sprijinirea și Certificarea Întreprinderilor Sociale.....	157
3.2.3. Facilitatori în mediul urban	160
3.2.4. Cooperativa socială din insulele Dodekanissa.....	162
3.3. Cele mai bune practici în economia socială în alte țări UE	166
3.3.1. Casa de artă / Asociația Artizanilor	166
3.3.2. Transportul în Comunitatea Ealing (ECT)	170
3.3.3. Cooperativa pentru servicii de pregătire și artizanat Estudio Gloria, Sdad. Coop.....	173
3.3.4. Jupiter Foundation.....	176
3.4. Capitalul social - resursă comună a bunelor practici ale economiei sociale	181
CAPITOLUL 4 - RECOMANDĂRI PENTRU VALORIFICAREA EXPERIENȚEI ÎNREGISTRATE	187
ANEXĂ - ORGANIZAȚII ACTIVE DIN SECTORUL ECONOMIEI SOCIALE	194
BIBLIOGRAFIE	203

LISTA TABELELOR, GRAFICELOR ȘI CASETELOR

- Tabelul nr. 1* *Forme legale ale organizațiilor și companiilor economiei sociale în Europa / 83*
- Tabelul nr. 2* *Rezultatele și subrezultatele evaluării / 107*
- Tabelul nr. 3* *Obiectivele economiei sociale, rezultatele și indicatorii acesteia / 108*
- Tabelul nr. 4* *Indicatori pentru monitorizarea și evaluarea activităților economiei sociale / 110*
- Tabelul nr. 5* *Tipuri de bune practici / 119*
- Tabelul nr. 6* *Vizitele de studiu în cadrul proiectului „Good Practice through Exchange” - proiectul Social Economy Exchange Network (SEEN) / 127*
- Tabelul nr. 7* *Grilă de evaluare a bunelor practici / 1290*
- Tabelul nr. 8* *LAUREA – Program educațional pentru întreprinderi sociale / 131*
- Tabelul nr. 9* *La Nuova Cooperativa / 138*
- Tabelul nr. 10* *Întreprinderea socială Allozaur Sp. Z.o.o. / 145*
- Tabelul nr. 11* *Structură de sprijinire pentru dezvoltarea economiei sociale în Creta - ”KRI.K.O.S.” / 153*
- Tabelul nr. 12* *Îndeplinirea criteriilor de bună practică 1 / 157*
- Tabelul nr. 13* *Centrul pentru Sprijinirea și Certificarea Întreprinderilor Sociale / 157*
- Tabelul nr. 14* *Îndeplinirea criteriilor de bună practică 2 / 160*
- Tabelul nr. 15* *Facilitatori în mediul urban / 160*
- Tabelul nr. 16* *Îndeplinirea criteriilor de bună practică 3 / 162*
- Tabelul nr. 17* *Cooperativa socială din insulele Dodekanissa / 163*
- Tabelul nr. 18* *Îndeplinirea criteriilor de bună practică 4 / 166*

-
- Tabelul nr. 19 Casa de artă / Asociația Artizanilor / 167*
- Tabelul nr. 20 Îndeplinirea criteriilor de bună practică 5 / 169*
- Tabelul nr. 21 Transportul în Comunitatea Ealing (ECT) / 170*
- Tabelul nr. 22 Îndeplinirea criteriilor de bună practică 6 / 173*
- Tabelul nr. 23 Cooperativa pentru servicii de pregătire și artizanat Estudio Gloria, Sdad. Coop. / 174*
- Tabelul nr. 24 Îndeplinirea criteriilor de bună practică 7 / 176*
- Tabelul nr. 25 Jupiter Foundation / 177*
- Tabelul nr. 26 Îndeplinirea criteriilor de bună practică 8 / 181*
- Tabelul nr. 27 Activități derulate în cadrul bunelor practici / 181*
- Tabelul nr. 28 Direcții de intervenție pentru activarea capitalului social și a economiei sociale. Activități derulate în cadrul bunelor practici / 185*
-
- Figura nr. 1 Regiuni urbane libere (zone franche urbaine) / 66*
- Figura nr. 2 Cele mai deprivate 44 de regiuni din Marea Britanie pe baza indexului deprivării locale din 1998 (în ordine descrescătoare) / 68*
- Figura nr. 3 Indexul deprivării multiple / 74*
- Figura nr. 4 Exemplu al procesului de stabilire a indicatorilor / 86*
- Figura nr. 5 Economia socială și creșterea locală/regională / 190*
- Figura nr. 6 Promovarea creșterii și coeziunii sociale prin microfinanțare / 191*
- Figura nr. 7 Sprijinirea/dezvoltarea economiei sociale / 192*
-
- Graficul nr. 1 Rata riscului de sărăcie, pe gospodării / 22*
- Graficul nr. 2 Rata riscului sărăciei, în cadrul muncii / 23*
-
- Caseta nr. 1 Proiectul de statut pentru asociațiile europene (EA) / 31*
- Caseta nr. 2 Importanța sectorului societăților mutuale / 32*

-
- Caseta nr. 3* *Importanța sectorului cooperativelor / 33*
- Caseta nr. 4* *Piețe de muncă incluzive / 42*
- Caseta nr. 5* *Criterii aplicate pentru identificarea și alegerea
"regiunilor urbane libere" / 65*
- Caseta nr. 6* *Deprivarea de venit: prezentarea indicatorilor / 70*
- Caseta nr. 7* *Deprivarea de loc de muncă: prezentarea indicatorilor / 71*
- Caseta nr. 8* *Boală sau dizabilități: prezentarea indicatorilor / 71*
- Caseta nr. 9* *Educație, aptitudini și pregătire profesională: prezentarea
indicatorilor / 72*
- Caseta nr. 10* *Accesul geografic la servicii: prezentarea indicatorilor / 72*
- Caseta nr. 11* *Condiții de locuit: prezentarea indicatorilor / 72*
- Caseta nr. 12* *Date statistice locale – modelul danez / 77*
- Caseta nr. 13* *Date statistice-cheie – modelul danez / 77*
- Caseta nr. 14* *Întrebări și interviuri – modelul danez / 77*
- Caseta nr. 15* *Fundalul teoretic și abordările metodologice / 86*
- Caseta nr. 16* *Proiecte similare de cercetare care au fost examinate / 94*
- Caseta nr. 17* *Criterii pentru stabilirea bunelor practici / 114*
- Caseta nr. 18* *Exemplu de grilă de evaluare a bunelor practici / 128*
- Caseta nr. 19* *Lista criteriilor care au fost aplicate pentru identificarea bunelor
practici în Grecia și în alte state membre UE / 150*

INTRODUCERE

Proactiv - de la marginal la incluziv

Proactiv - de la marginal la incluziv este un proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013 și implementat de către Asociația pentru Dezvoltare și Promovare Socioeconomică CATALACTICA - filiala Teleorman, în parteneriat cu Aitoliki Development S.A., Local Organization Authority - AITOLIA S.A. și Institutul de Cercetare a Calității Vieții.

Obiectivul general al proiectului este promovarea activă a incluziunii sociale pe piața muncii, prin activarea economiei sociale, a femeilor și a grupurilor etnice, prin dezvoltarea de parteneriate și diseminarea de practici pozitive în regiunile de dezvoltare *Sud Muntenia* și *Sud-Vest Oltenia*.

Obiective specifice: creșterea nivelului de informare privind economia socială; formarea în scopul dezvoltării profesionale a femeilor și a reprezentanților minorităților etnice din ONG-uri ce își desfășoară activitatea în domeniul economiei sociale; creșterea nivelului de cooperare prin inițierea unei rețele interprofesionale concretizate în crearea unui centru de economie socială; contribuirea la depășirea stereotipului cultural cu privire la rolul social și statutul profesional al femeilor și al minorităților etnice pe piața muncii și în societatea din România.

Beneficiari: femei; formatori implicați în economia socială; lucrători sociali; manageri ai întreprinderilor sociale; persoane de etnie roma; specialiști implicați în economia socială.

Principalele activități: studiu privind stadiul dezvoltării economiei sociale în regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia; elaborarea unor manuale de intervenție pe baza principiilor economiei sociale; organizarea unui curs în domeniul economiei sociale; organizarea unor cursuri de formare și actualizare profesională privind economia socială în cadrul ONG-urilor; constituirea unui Centru de Promovare a Economiei Sociale;

transferul de bune practici; campania de informare și creștere a conștientizării.

Transferul de bune practici are ca obiectiv remiterea la nivelul parteneriatelor sociale naționale a bunelor practici din alte țări membre ale Uniunii Europene în domeniul economiei sociale, prin organizarea de seminarii, mese rotunde și simpozioane, schimb de bune practici, vizite de documentare, redactarea și publicarea unui manual de bune practici. De altfel, aducem mulțumiri experților ce și-au adus contribuția în a asigura furnizarea elementelor de noutate curpinse în acest volum: **Lucas Katsikaris, Eleftheria Koumalatsou, Charalambos Grammatikopoulos, Kyriakos Kotsoglou, Charalambos Michalopoulos Ioannis Parcharidis, Yannis Papadimitriou, Christoforos Skamnakis, Ana Maria Preoteasa, Toader Burtea, Adrian Vidrighin, Valeriu Ioan Franc, Ștefan Cojocaru, Mariea Ionescu, Daniela Nicolăescu, Gelu Duminiță, Iuliana Mardare, Daria Lăzărescu.**

Conturarea unor elemente specifice la nivelul formelor de manifestare a dinamicii dezvoltării economiei sociale în cadrul Uniunii Europene ne indică o diversitate extinsă la nivel european, aspect ce a fost analizat de diferiți specialiști interesați în a identifica progresul acestei forme de economie.

„Evaluarea” și „bunele practici” se regăsesc și pot fi analizate în detaliu pe tărâmul interdisciplinar și foarte larg al domeniului social, ceea ce necesită, pentru rigoare și claritate, o succintă definiție a acestora, dar și o analiză a acelor arii conceptuale privind studierea relației dintre evaluare și bune practici.

De asemenea, contribuția și nevoile de dezvoltare ale organizațiilor din economia socială necesită evaluarea celor mai bune practici în acest domeniu, precum și un studiu de fezabilitate asupra potențialului de înființare a unui centru de economie socială în regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia din România. În acest sens, este important a **discuta și raporta abordările metodologice referitoare la cartografierea economiei sociale** la nivel regional și local. Totuși, această analiză reprezintă o secvență referitoare la **proiectarea** metodelor și elaborarea evaluării sociale și economice a creării de locuri de muncă și a inițiativelor antreprenoriale

din economia socială. Astfel, se constituie un material de bază pentru partenerii din proiect și pentru ceilalți cercetători implicați în cartografierea economiei sociale. Pentru atingerea acestui scop, a fost desfășurată o activitate de cercetare aplicativă de birou, fiind căutate proiecte de cercetare existente în acest domeniu și, mai ales, abordările metodologice care au fost folosite.

Rezultatul așteptat vizează transferul de experiențe, capacități și bune practici în cadrul organizațiilor neguvernamentale provenind din contexte socioculturale diferite.

Scopul acestei lucrări este acela de a asigura o încadrare cât mai fidelă a economiei sociale în cadrul politicilor integratoare europene de incluziune socială și de a furniza o serie de exemple de bune practici înregistrate în Grecia și în alte state ale Uniunii Europene.

Lucrarea este împărțită în patru secțiuni. În prima secțiune sunt expuse principalele coordonate ale politicilor europene de incluziune socială, corelate cu inițiativele specifice economiei sociale.

În a doua parte se descriu principalele caracteristici ale bunelor practici din domeniul social, se aduc o serie de clarificări cu privire la importanța și rolul evaluării și monitorizării structurilor economiei sociale, prin utilizarea unor metode științifice de cercetare, și se evidențiază rezultatele înregistrate în alte studii ce încearcă surprinderea bunelor practici din domeniul economiei sociale.

În capitolul trei se prezintă indicatorii utilizați în cadrul proiectului pentru a reliefa bunele practici din diferite țări ale Uniunii Europene. În acest sens, având la bază grila comună de indicatori stabilită drept cadru de referință, se descriu opt dintre cele mai bune practici identificate în Grecia și în alte țări europene. Acest capitol subliniază importanța celei mai comune resurse întâlnite în cadrul bunelor practici prezentate – capitalul social – și aduce argumente cu referire la relația circulară cu economia socială, oferind și anumite direcții de dezvoltare a formulei ce activează potențialul acestei forme de economie socială.

În capitolul patru se dorește a se furniza un set de recomandări pentru valorificarea experienței înregistrate prin trasarea unor direcții mari

de continuare a eforturilor de dezvoltare a economiei sociale. Se pune în evidență economia socială din perspectiva reglementărilor europene, precum și legăturile dintre economia socială și politicile UE.

Lucrarea este completată cu o anexă în care se creionează tabloul structurilor europene implicate în domeniul economiei sociale, la nivel european și la nivel național, în scopul asigurării unui orizont de cunoaștere cititorului avizat.

Andreia Nicoleta SCOICAN
(manager proiect)

Sorin CACE
(coordonator lucrare)

CAPITOLUL 1

ROLUL ECONOMIEI SOCIALE ÎN CADRUL POLITICILOR EUROPENE DE INCLUZIUNE SOCIALĂ

Economia socială reprezintă probabil cel mai important domeniu al dezvoltării politicilor active de protecție socială, dar și al dezvoltării cooperării la nivelul politicilor comunităților locale și al actorilor oficiali ai statului. În miezul acestei perspective se află participarea forțelor sociale și dezvoltarea capitalului social, în sensul protejării de riscul de excluziune și al promovării societății incluzive. Din acest motiv, punctul de plecare, dar și cel de referință este nevoia ca statul să intervină și să asigure condițiile necesare pentru succesul acestei perspective.

În sprijinul acestui scop și pentru prezentarea aspectelor integrative ale economiei sociale, în continuare vor fi extinse analizele contextului actual și identificate anumite presupuneri comune incluziunii sociale și economiei sociale. De asemenea, se vor prezenta relațiile dintre mecanismele protecției sociale și perspectiva de dezvoltare a inițiativelor pentru protecția socială, cu mențiunea că politicile Uniunii Europene sunt cheia acestui mod de înțelegere. Se estimează că politica Uniunii organizează un cadru de referință care, în mod diferit, servește diferitelor politici naționale și regionale ale statelor membre ale UE. În acest sens, au fost identificate șase tipuri de politici și intervenții la nivel local, palier unde dezvoltarea coeziunii la nivelul comunității este mai puternică, entitățile autogovernate putând să dezvolte strategii mai eficiente pentru integrarea socială a grupurilor vulnerabile.

Identificarea rolului economiei sociale în cadrul politicilor integrate de incluziune socială a fost realizată după o analiză laborioasă a literaturii de specialitate și a folosit experiența acumulată de autori în urma participării lor la conferințe și ateliere de lucru în Grecia și în alte țări din Uniunea Europeană.

1.1. Contextul european al unei societăți incluzive

În momentul de față, Uniunea Europeană suferă schimbări semnificative, atât în domeniul economic, cât și în cel social. Utilizarea descoperirilor tehnologice, atât pentru producția de bunuri, cât și în viața de zi cu zi a europenilor, în îngrijirea sănătății și în servicii, a contribuit la diversificarea condițiilor de viață și de muncă. Schimbările se reflectă asupra întregului spectru al activității umane, asupra familiilor, persoanelor și relațiilor comunitare. Chiar dacă noua realitate oferă ocazii și posibilități importante pentru îmbunătățirea standardului de viață, se constată faptul că este însoțită în același timp și de probleme și riscuri la fel de importante, care amenință nu numai indivizii și grupurile în mod separat, ci și societățile europene în întregul lor.

Interconectarea noilor date demografice ale populațiilor din Europa, schimbările care au loc în structura familiei, precum și noile realități din domeniul ocupării influențează prosperitatea societăților și a oamenilor, sens în care se manifestă din ce în ce mai mult presiuni pentru schimbare, mai ales în domeniul politicilor de protecție socială. Aceste ajustări sunt la fel de mult un rezultat al evoluțiilor interioare din țările europene, ca și al unor schimbări mai largi, toate fiind produsele procesului de globalizare (Esping-Andersen et al., 2002). Noile realități creează noi necesități, societăți și sisteme de protecție socială. Dereglementarea, privatizarea și comercializarea politicii sociale, împreună cu faptul că politica socială a deviat de la dreptatea socială, fiind concepută ca parte din procesul de producție (Walker, 2005) sau chiar ca cheltuială publică ajustabilă, se reflectă prin consecințele serioase înregistrate asupra securității sociale.

În mod clar, se afirmă constant faptul că numai puterea economiei europene nu este răspunsul unic la provocările la adresa prosperității

populațiilor din Europa. Amenințarea sărăciei se referă la 17% din populația UE-27 până în 2008 (Eurostat, 2010), ceea ce înseamnă în cifre absolute circa 78 milioane de oameni, iar criza economică din Europa va mări acest procent în următorii ani. Sistemele naționale de protecție socială privind prevenirea și combaterea excluziunii sociale au o eficiență diferită asupra pauperizării cetățenilor din cele 27 de zone de sărăcie în formare în întreaga Europă. Sistemele care există în țările din sud, împreună cu eforturile noilor state membre sunt orientate pentru a lupta împotriva sărăciei, deși, în majoritatea acestor state, sistemele de transfer social nu micșorează drastic problema, ci, dimpotrivă, procentajul sărăciei a manifestat tendințe crescătoare în ultima decadă. Din datele cantitative ale Eurostat, observăm că mai multe state se află deasupra mediei europene ca procent al sărăciei, așa cum sunt cele din sudul Europei, la care se adaugă majoritatea noilor state membre. În același timp, majoritatea acestor țări se află sub media europeană în ceea ce privește standardele puterii de cumpărare a cetățenilor lor. Țările nordice se bucură de sisteme de protecție socială mai eficiente, întrucât procentul de sărăcie în Europa continentală și de nord este sub media de 17% a celor 27, iar puterea lor de cumpărare este clar deasupra mediei europene (Eurostat, 2010).

O analiză detaliată arată contraste intense ale veniturilor în Europa, precum și intervenții slabe ale mecanismelor naționale de redistribuire a acestora. Pentru a înțelege principalele conflicte din Europa modernă, este folositoare următoarea clasificare, realizată pe baza combinației datelor de mai sus. Astfel, folosind cele mai recente date din publicațiile oficiale ale serviciului statistic european (Eurostat, 2010), putem alcătui patru grupe de țări:

1. *Primul grup* este alcătuit din țări care combină procentaje ridicate ale sărăciei cu o putere scăzută de cumpărare. Țările din acest grup sunt Grecia, Portugalia, Estonia, Lituania și Letonia, precum și Bulgaria și România.

2. *Al doilea grup* este alcătuit din țări cu procentaje ale sărăciei peste media europeană, dar ai căror cetățeni au puteri de cumpărare mai mari decât media europeană. Spania și Italia sunt incluse în acest grup, deși ele au o medie ceva mai mare decât media europeană. În același grup, dar cu o

putere de cumpărare semnificativ mai mare se află Marea Britanie și Irlanda.

3. *Al treilea grup* include țările cu procentaje ale sărăciei care, după transferuri sociale, sunt sub media europeană de 17%, având simultan și o putere de cumpărare mai mică. Țările din acest grup sunt Malta, Cipru, Slovenia, Cehia și Ungaria.

4. Țările din *al patrulea grup* sunt cele care combină procentaje ale sărăciei mai mici decât media europeană, cu o putere de cumpărare mai mare. Acestea sunt țările Europei continentale, cum sunt Franța, Germania, Austria, Olanda, Belgia, Danemarca, Suedia și Finlanda.

Analiza de mai sus se bazează pe date furnizate de Eurostat până în 2008 și care au fost publicate în 2010, înainte de consemnarea efectului pe care declinul economic european și global l-a avut asupra veniturilor și mecanismelor de redistribuție. Lucrul acesta nu are însă o importanță mare, întrucât principalul argument referitor la diferențele dintre statele europene și la inechitățile mari din punct de vedere al veniturilor și al standardului de viață care definesc puterea de cumpărare (Marlier et al., 2007, p. 68) confirmă existența unei sume multipolare de diferențe și inegalități sociale și, de aceea, se justifică existența unor nevoi diferite de protecție socială.

Din cauza faptului că statul bunăstării se bazează pe corelații politice și sociale și pe tradițiile fiecărui stat european, aceste poziții contrare sunt de așteptat și se manifestă până la un punct (Sakellaropoulos, 2001, p. 18). Astfel, calea integrării sociale determină un cadru de reflecție referitor la confruntarea reciprocă a problemelor sociale la nivelul supranațional al Uniunii Europene. Promovarea protecției sociale ca element reciproc al politicilor publice individuale ale țărilor membre UE se referă la o rețea de protecție care se întinde peste o serie de domenii politice în întreaga Europă (Flynn, 1999). Protecția socială este o provocare reciprocă pentru toate societățile europene, chiar dacă aceasta este sprijinită în moduri diferite (Clarke, 2002).

Prin prisma intervențiilor supranaționale și în baza realității descrise mai sus, Uniunea Europeană încearcă să alcătuiască o rețea de politici

integrate care să folosească scopului de promovare a „*incluziunii sociale*” și de eliminare a condițiilor care întăresc „*excluziunea socială*”. Cele două concepte au o foarte mare încărcătură ideologică și politică, iar în ceea ce privește originea și istoria conceptelor, există o amplă bibliografie în literatura de specialitate din Uniunea Europeană (Petmesidou, 1996). Procesul de excluziune socială se referă la relația persoanelor individuale cu mediul social și la relațiile pe care le dezvoltă cu acesta. Nonparticiparea în cadrul ordinii morale comune a comunității este un aspect care caracterizează procesul de excluziune. Mai mult, se referă la deficitul de drepturi sociale sau la fel de importantul deficit de acces la cadrul specific de protecție al politicilor publice de protecție socială (Hills, 2001).

În contextul Uniunii Europene, principala definiție în domeniul politicii sociale este cea de „*incluziune socială*”. Incluziunea socială pare să fie opusă complet excluziunii sociale, punând în centrul politicilor Uniunii intervențiile care nu se adresează numai venitului și distribuției acestuia, ci mai ales înlăturării termenilor și condițiilor procesului de excluziune socială pentru grupuri specifice de persoane individuale. Această abordare recunoaște excluziunea socială ca fiind un proces complex care își are rădăcinile dincolo de venit și care pune accentul pe domeniul relațiilor sociale (Byrne, 1997; Saraceno, 1997; Room, 2000).

Pe de altă parte, conceptul de incluziune socială a fost abordat în mod critic și cu argumente valide, sens în care se estimează că, prin politicile de incluziune socială, se poate manifesta o schimbare a interesului de la intervenții din domeniul inechității veniturilor și importanței acestora spre procesul de diminuare a inegalităților sociale pe care îl poate implica. Dipolul „*excluziune socială*”-“*incluziune socială*” pare să ascundă inegalități în cadrul unui vid al „*integratului social*” (Levitas, 2004), introducând o distincție dihotomică între „*interiorul și exteriorul pereților*”. Aceasta poate duce la o schimbare de la scopul luptei contra inegalităților ca întreg la limitarea intervențiilor în jurul marginilor minimale.

Chiar ca termen care semnifică o politică de obiective minime, Comisia susține că, folosind aceste termen, se accentuează natura complexă a procesului de excluziune socială a persoanelor individuale și grupurilor (European Commission, 1992, p. 8). În același timp, introduce în întreg

statul problema participării surselor multiple la furnizarea de servicii, într-un efort de a elimina cauzele multiple ale excluziunii sociale, asigurând cadrul pentru stabilirea unor forme pluraliste de satisfacere a gamei extinse de nevoi. Cu toate acestea, retragerea statului garantează exprimarea modelelor „pluraliste”, situație ce pare amenințătoare pentru standardele de protecție socială atât timp cât amestecul de prevederi este vag și în schimbare continuă.

Din punctul de vedere al Uniunii, adoptarea dipolului „incluziune-excluziune” stabilește și limitele intervenției sale în domeniul protecției sociale. Diferențele semnificative dintre sistemele naționale individuale, precum și hotărârea statului de a menține controlul asupra protecției sociale din interiorul granițelor naționale au împiedicat unificarea eficientă a politicii economice cu cea socială (Hansen și Schierup, 2005, p. 6). Puterea Uniunii Europene nu a trecut peste reglementările naționale din domeniul protecției sociale, iar statele naționale continuă să reglementeze autonom conținutul politicii lor sociale (Sakellaropoulos și Berghman – editori, 2004).

Cu toate acestea, Uniunea Europeană constituie un cadru integrator pentru concepere și practică politică, dar și unul de orientare politică pentru membrii săi. La baza intervențiilor în domeniul „*excluziunii sociale*”, politica UE traversează o serie de aspecte specifice, cu accent semnificativ pe domeniul ocupării. Recomandarea Consiliului din iunie 1992 referitoare la convergența sistemelor de protecție socială prin adaptarea de criterii reciproce (EEC 92/441) este orientată către *sărăcie*, ca provocare principală care stă în fața intervențiilor statului, al căror efect este tangibil până în zilele de azi, așa cum va fi explicat mai jos. În textul respectiv, restructurarea în domeniul ocupării în decada precedentă este recunoscută ca fiind principala cauză a sărăciei. Protecția socială rămâne în sarcina statelor membre în funcție de condițiile interne individuale, dar rapoarte laborioase referitoare la nevoia de măsuri reciproce care să asigure „*integrarea socială*” sunt incluse dincolo de politicile redistributive ale Comunității Europene. Protecția persoanelor celor mai fragile și evitarea excluziunii lor sociale sunt aspecte recunoscute ca având scopuri reciproce. Conform Recomandării Consiliului din iulie 1992 referitoare la convergența politicilor de protecție socială (EEC 92/442), se subliniază necesitatea de a sprijini

protecția socială, dar statele membre rămân responsabile pe baza principiului subsidiarității. Diversitatea sistemelor de protecție socială poate sprijini scopurile reciproce care vor fi stabilite prin adaptarea unei strategii de convergență emanată de la statele membre. În același an, Comisia a mai publicat o recomandare intitulată „*Spre o Europă a solidarității – intensificarea luptei contra excluziunii sociale, promovarea integrării*” (COM 92/542). Documentul accentuează necesitatea de organizare a intervențiilor reciproce pentru abordarea fenomenului de excluziune socială în întreaga zonă (Comisia Europeană, 1992, p. 8). În același timp, documentul evaluează cursul politicii Uniunii Europene până la acel punct.

Spiritul comun al recomandărilor arată cadrul politicii UE din domeniul politicii sociale. În contextul mai larg al politicii economice reciproce și al eliminării barierelor la libera mișcare a muncitorilor în țările Uniunii, sunt promovate politici orientate către: **a)** asigurarea unui nivel minim al muncii plătite, dar și al venitului total; **b)** asigurarea prevederilor unificate referitoare la sănătate; **c)** promovarea incluziunii economice și sociale; **d)** protejarea muncitorilor care nu pot munci (temporar sau chiar permanent); **e)** asigurarea protecției sociale a celor aflați în afara muncii plătite; **f)** promovarea politicii de egalitate și prevenirea discriminării pe bază de sex sau rasă, politică sau religie (Sakellaropoulos, 2001, p. 187).

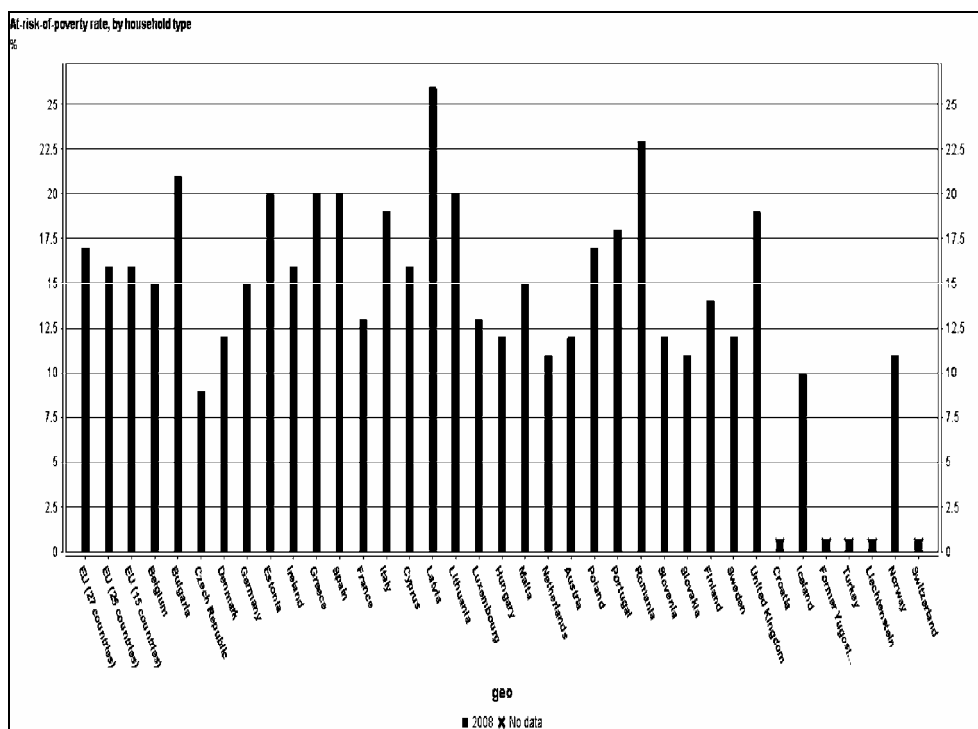
Deși excluziunea socială este parte a politicilor de protecție socială, în prezent a câștigat mai multă semnificație, întrucât complexitatea în creștere a cadrelor sociale se referă la o natură cu mai multe fațete ale problemei respective și deci a intervențiilor menite să o rezolve. Economia socială poate funcționa ca parte a politicilor mai largi de protecție socială și poate întări strategiile integrate pentru incluziunea socială. Cu atât mai mult, este evident că politicile destinate grupurilor vulnerabile trebuie să opereze sub principiul sinergiei dintre ele.

O Europă a contrastelor și inechității – calea lungă până la o societate incluzivă

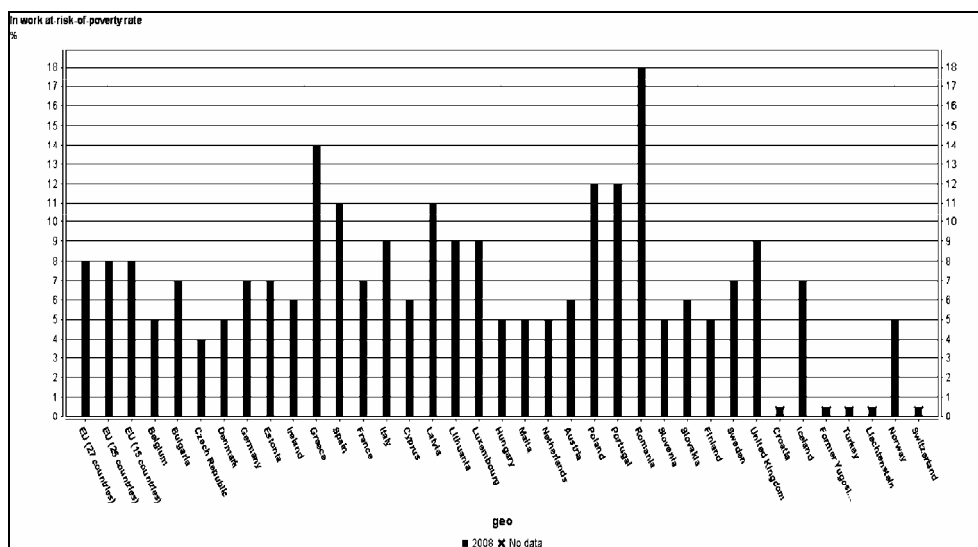
Granițele excluziunii sociale și sărăciei nu sunt totdeauna observabile. Mai mult, așa cum s-a subliniat deja, legătura dintre venit și

excluziunea socială nu este univocă. Accesul suplimentar la ocupare nu este totdeauna cel mai sigur mijloc de protecție împotriva excluziunii sociale și împotriva sărăciei. De la nivelurile extrem de ridicate ale sărăciei (graficul nr. 1) până la sărăcia celor care un loc de muncă (graficul nr. 2), nevoia de măsuri complexe și coordonate este iminentă, datorită, pe de o parte, persoanelor individuale și grupurilor marginalizate care nu au suficient venit și care au dificultăți de încadrare pe piața muncii și de acces la viața comună a comunității; pe de altă parte, trebuie luate măsuri și pentru grupurile care trăiesc la limita spectrului excluziunii sociale și care nu își pot asigura un venit suficient, chiar dacă nu sunt excluse. Se pare că criza financiară afectează mai puternic aceste grupuri specifice, întrucât le sunt afectate veniturile, dar și puterea de cumpărare, iar condițiile de participare a acestora la viața comună a comunității se deteriorează treptat.

Graficul nr. 1. Rata sărăciei, pe gospodării

Graficul nr. 2. Rata riscului sărăciei, în cadrul muncii

Europa nu poate fi conceptualizată cu ușurință ca fiind omogenă; din contră, este un câmp de inechități și permutări puternice. Deși problemele sociale au caracteristici comune, posibilitățile și mecanismele de contracarare a acestora diferă în mod radical. Această ultimă observație trebuie să însoțească analiza noastră privind cele mai bune inițiative din domeniul economiei sociale.

Conceptul de excluziune socială

Originea weberiană a termenului descrie un act mai voluntar de izolare și închidere (închidere socială). Mai mult, descriind în detaliu această situație – ca parte a procesului de evidență atât în cadrul grupului, cât și în cadrul mediului acestuia – se definește ca fiind o diferențiere care este rezultatul superiorității și deciziei strategice a grupurilor conducătoare. Izolarea voluntară are efecte negative asupra solidarității organizaționale a comunității; ea nu este o amenințare, ci o alegere. Dar dacă abordăm

termenul ca proces de izolare a celor mai vulnerabile grupuri ale populației, observăm că este o amenințare semnificativă pentru coeziunea oricărei comunități.

Conceptul de excluziune socială are trei abordări de bază: **a.** prima stabilește comportamentul persoanelor drept criteriu de bază și interpune excluziunea ca rezultat al adoptării unor principii și comportamente care se află în afara limitelor stabilite de comunitate. Această abordare pleacă de la perspectiva conservatoare care analizează excluziunea ca alegere, și nu ca proces la care participă întreaga comunitate; **b.** a doua abordare privește excluziunea socială în legătură cu structurile sociale ca un întreg și cu modul în care acestea sunt prezente atât în instituțiile, cât și în mecanismele statului; **c.** o a treia perspectivă plasează excluziunea socială în domeniul drepturilor și accesului la bunuri sociale.

Aspectul comun al celor trei abordări se referă la factorii care susțin procesul de excluziune, iar această analiză plasează problema în cadrul nevoii de a institui o serie de mecanisme și intervenții care să inverseze procesul de excluziune socială pentru cei care sunt deja excluși și să întărească poziția celor amenințați de spectrul excluziunii sociale.

Incluziunea socială în Uniunea Europeană

Incluziunea socială este elementul principal al *paradigmei sociale europene* și este abordată din două perspective principale (Abrahamson, 2003).

A. Prima perspectivă se referă la incluziunea socială ca pol opus al excluziunii sociale și accentuează ruperea coeziunii comunității și existența unor inegalități semnificative. Acest cadru subliniază nevoia de a schimba discuțiile despre protecția socială de la distribuția și redistribuirea venitului, aspecte care s-au dovedit slabe și evident statice, la intervenții mai dinamice, care stabilesc obiectivul de activare și restructurare a relațiilor sociale. De asemenea, se analizează conceptul de incluziune socială nu ca proces unidimensional și static, ci ca un efort holistic de participare totală și activare a persoanelor individuale și a grupurilor.

Apariția unor noi exigențe în domeniul social necesită punerea la punct a unor instrumente inovatoare pentru abordarea fenomenelor sociale care nu pot fi înțelese cu ușurință, folosind noțiunile macroeconomice tradiționale de sărăcie sau chiar caritate. Transcendența măsurătorii statice a venitului și extinderea discuției în domeniul mai larg al protecției sociale apar ca un avantaj comparativ al acestui mod specific de abordare (Madanipour, 1998). Sistemele de protecție socială pot fi analizate nu numai în relație cu volumul de transferuri sociale, ci și în relație cu alte servicii pe care le oferă.

B. Total opus abordării de mai sus, critica conceptului de incluziune socială pune accentul pe redistribuirea venitului ca fiind portalul principal al politicii sociale, considerând conceptul de incluziune ca fiind înșelător. Povara politicii sociale cade pe procentele de transferuri sociale, din care se observă cât de adecvate sunt mecanismele desemnate să rezolve principala problemă a societății - sărăcia -, și mai pe larg, inegalitățile economice. Mai mult, se apreciază că aceste transferuri se află la baza cauzelor inegalităților sociale, motiv pentru care politicile solide trebuie îndreptate spre acest țel.

Cu toate că se constată o interpretare diferită, nu este însă esențial pentru conceptul de incluziune socială să se afle pe dipolul de mai sus. Incluziunea socială este un proces complex, care cuprinde atât aspecte legate de venit, cât și elemente ale participării la viața comunității. Abordarea folosită în acest studiu vede incluziunea socială ca un proces care garantează suficiente mijloace pentru un trai decent, combinate cu participarea persoanelor individuale și a grupurilor la viața comunității, prin implicarea lor în procesele civile, pe piața muncii, la libera exprimare, la educație și, bineînțeles, la muncă.

Incluziunea activă

Anii 1990 au fost marcați de o Cartă albă pentru politica socială, care a fost publicată în iulie 1994. Documentul stabilea *ocuparea* ca fiind punctul focal care constituie în același timp o condiție pentru protecția socială, dar și un mijloc de a evita sărăcia. „*Activarea*” apare ca punct focal al politicii Uniunii, mai ales în a doua jumătate a anilor 1990, constituind de atunci

legătura dintre dreptul la prevederi și servicii de protecție socială și mobilizarea persoanei pentru a se adapta la noile situații de pe piața muncii, prin reeducare și pregătire în specialități noi pentru care există cerere.

Un alt punct de referință pentru politica socială a Uniunii este declarația Comisiei intitulată „*Actualizarea și îmbunătățirea protecției sociale în Uniunea Europeană*” (Comisia Europeană, 1997), în care protecția socială, în conformitate cu atitudinile dominante din cadrul Uniunii, este recunoscută ca factor productiv. Acest lucru presupune ca, pe lângă protecția oferită părților celor mai fragile ale populației, politica socială să sprijine coeziunea socială și să asigure condițiile de adaptare la piața muncii, cel puțin pentru cei care suferă consecințele acestei perioade de restructurare și schimbare. Protejarea accesului la muncă și sprijinirea coeziunii sociale afectează eficiența economică și de aceea trebuie sprijinită de politica socială.

Conceptul de economie socială

Referirea la conceptul de „economie socială” trebuie însoțită de anumite clarificări inițiale, de bază. Ca termen, constituie subiectul a numeroase interpretări teoretice, iar aplicațiile practice diferă semnificativ pe cuprinsul Europei. Conținutul conceptului poate fi urmărit înapoi în istorie până la mijlocul sec. 19, iar urmele economiei sociale pot fi găsite în activitatea bisericii sau în domeniul acțiunilor caritabile. Una dintre primele referințe despre concept datează de la începutul secolului trecut. Economistul suedez Gustav Cassel a scris chiar înainte de Primul Război Mondial „*Teoria economiei sociale*”, care a fost publicată pentru prima dată în 1918. În acest volum se descrie necesitatea ca economia să servească societății ca întreg, iar în centrul abordării se află economia națională care trebuie să asigure continuitatea națională (Cassel, 1923, p. 5-9). Este evident că această idee nu este nouă, întrucât nevoia ca economia să slujească societății ca întreg nici nu apare pentru întâia oară și nici nu este unică. Cu toate acestea, este întâlnită pentru prima dată folosirea termenului de economie socială, acesta dezvoltându-se în cuprinzătorul mediu liberal. Termenul, cu variațiile pe care le implică, a fost folosit pe larg în Europa de după război, până în zilele de astăzi. „Piața socială” a existat ca un scop

ideologic și politic fundamental al diferitelor puteri care încercau să împace creșterea economică capitalistă cu crearea mecanismelor de reglementare a pieței și a protecției sociale. Termenul este dominant pe scena politică atât în Franța, cât și în Germania (Sarkozy, Seder și Merkel, 2001). Cu toate acestea, nu are legătură cu actualul conținut.

În prezent, pare imposibil să ne referim la un termen omogen, care să fie acceptat pe deplin. Economia socială nu este identică cu așa-numitul al treilea sector, deși se acceptă că își păstrează elemente importante mai ales din sfera capitalului uman. Domeniul economiei sociale include o mulțime de inițiative cu caracteristici variabile. Aceste inițiative se pot referi la acțiuni din sectorul nonprofit sau la acțiuni care nu sunt orientate spre obținerea de profit, fără a exclude totuși această posibilitate (orientare spre nonprofit). Economia socială sau de solidaritate nu se află la polul opus al economiei pieței libere așa cum o știm, ci formează o parte distinctă a acesteia, care concentrează caracteristici deosebite referitoare la scopuri și aspecte funcționale ale diferitelor inițiative. Economia socială și cea convențională sunt părți ale aceluiași spectru continuu.

Inițiativele în domeniul economiei sociale sunt incluse mai ales în contextul economiei libere și, în mod specific, în caracteristicile contemporane ale dezvoltării economice. Acestea propun acțiuni la scară mică, mai ales în domenii unde nu există un interes exprimat din partea economiei particulare bazate pe obținerea de profit, iar statul este fie absent, fie intervențiile sale sunt ineficiente. În acest domeniu, persoanele individuale sau grupurile iau inițiativa de a organiza mecanisme care să acopere acele neajunsuri constatate. Este de așteptat ca inițiative de acest fel să aibă un caracter local, cel puțin la început, și să provină cu siguranță din activarea dinamicii capitalului social local (Hadjimichalis și Hudson, 2007).

Dezvoltarea locală și crearea de posibilități pentru locuri de muncă la nivel local constituie punctul de plecare pentru multe inițiative incluse în domeniul economiei sociale. În mod esențial, se propune un model facil de dezvoltare locală, caracterizat prin viabilitatea și activarea forțelor locale inactive. Inițiativele din domeniul economiei sociale produc numai rezultate pozitive sau, cu alte cuvinte, acțiuni cu succes sigur, întrucât, pe de o parte, sunt produse anumite servicii și, în același timp, sunt produse noi posibilități de angajare în muncă, ceea ce ajută la dezvoltarea locală.

Afirmația de mai sus trebuie verificată în practică și confirmată că este valabilă și în domeniul care furnizează servicii sociale. Cu toate acestea, asigurarea de posibilități de angajare în muncă prin intermediul economiei sociale la nivel local este propusă cu tărie ca model de dezvoltare care poate produce rezultate semnificative atât direct pentru grupurile slabe din punct de vedere social, cât și indirect, pentru societățile locale ca întreg. Uniunea a depus eforturi semnificative pentru promovarea acestei perspective, cu crearea de noi posibilități de ocupare ca punct de plecare și ca scop central (EU, EMCO/27/060602).

Deja, de la mijlocul anilor 1970, inițiativele grupurilor de cetățeni, cu rază spațială limitată, au fost propuse ca instrument pentru revitalizarea economiilor locale și pentru promovarea creșterii locale (OECD, 2007, *Economia socială construiește economii incluzive*). În mediul contemporan, prin utilizarea conceptului de economie socială, este posibil să producem bunuri și servicii în întreg spectrul activității economice, ceea ce sprijină eficient creșterea locală; acest lucru poate fi legat de creșterea economică în zone geografice mai extinse și, în sfârșit, de producerea de rezultate semnificative pentru economiile naționale. Cu toate acestea, asigurarea unei largi cooperări între organele locale, acordul reciproc și delimitarea unei game de obiective, precum și folosirea forțelor locale (capital social local) sunt caracteristici de o importanță vitală pentru creșterea economică locală (Grefe, 2003). În același timp, aceste elemente subliniază obiectivul dezvoltării ca fiind elementul central al vieții comunitare. Inițiativele din domeniul economiei sociale au caracteristicile de mai sus pentru că:

- a. datorită naturii lor, inițiativele de economie socială au posibilitatea de a încorpora diferite valori, percepții și așteptări ale părților individuale componente;
- b. au posibilitatea de a planifica și anticipa rezultatele pe termen lung, întrucât nu sunt presate de obținerea unor rezultate imediate;
- c. au la dispoziție un „avantaj etic”, datorită scopurilor și modurilor de funcționare, dar se bucură și de încrederea părților participante și a mediului social (Noya și Clarence (editori), 2007, p. 94).

În ansamblu, inițiativele care sunt incluse în domeniul economiei sociale încorporează – teoretic – specificitatea comunităților locale unde au loc, reflectă problemele și soluțiile pe care le pot propune prin activarea și folosirea forțelor locale.

Inițiativele din domeniul economiei sociale arată implicarea activă a societăților locale în rezolvarea problemelor cu care se confruntă. Această abordare subliniază o nouă sinteză a domeniului public și, în mod particular, arată un rol mai activ pentru structurile locale, pentru diferitele grupuri sociale, dar și pentru fiecare persoană individuală în mod separat. Punctul de plecare al acestei distincții se bazează pe schimbările care au loc în relația dintre domeniul public și cel privat, domeniul public retrăgându-se din domeniile unde se manifestă în mod tradițional printr-o prezență ascendentă, golul creat fiind umplut de acțiunile sectorului privat, cu sau fără obținerea de profit. Economia socială include aceste inițiative, fără a le exclude pe cele care sunt orientate spre domeniul nonprofit. Formele instituționale prin care se manifestă aceste feluri de inițiative sunt împlinite și sunt prezente într-o varietate de forme în întreaga Europă, subliniindu-se manifestările majore și minore în implementarea acestui proces (OECD, 2007, p. 27-31).

O parte semnificativă a activității economice în Europa, atât în ceea ce privește bunurile și serviciile produse, cât și în ceea ce privește locurile de muncă, poate fi inclusă în domeniul economiei sociale. Nu este însă ușor să definim cu exactitate extinderea situației actuale, în primul rând din cauza volumului excesiv de abordări teoretice și de aplicații practice. Uniunea Europeană estimează că angajații în domeniul economiei sociale se apropie de 150 milioane de persoane (EU, 2010). Politica Uniunii sprijină viitorul economiei sociale ca instrument important pentru creșterea ratei de ocupare, dar caracteristicile ei rămân totuși vagi.

Mediul în care se dezvoltă economia socială este caracterizat de o diferențiere a funcției statului atât în economie, cât și în organizarea politicii (Jessop, 1994; Giddens, 1998; Gilbert, 2004). Granițele relației dintre public și privat, din cauza condițiilor actuale, sunt destul de echivoce. Relația este încă în curs de dezvoltare și organisme economiei sociale nu par să-și fi delimitat încă relația și rolul lor precis. Amestecul contemporan

de public și privat include o gamă largă de organisme din al treilea sector, fără ca rolul lor să fie însă acceptat pe larg și fără să poată garanta până acum furnizarea serviciilor necesare.

Economia alternativă și economia bazată pe forme de solidaritate au apărut, mai ales în Europa, odată ce primele acumulări capitaliste au luat o varietate de forme. Este util în acest moment să prezentăm o statistică simplă, care va sublinia diversitatea fenomenului în timpul actualei perioade și care va îmbogăți reflecțiile despre viitor.

Întreprinderile economiei sociale sunt în număr de peste 2 milioane (adică 10% din totalul numărului de afaceri din Europa) și folosesc peste 11 milioane de muncitori plătiți (echivalentul a 6% din populația activă a Europei): din aceștia, 70% sunt angajați în asociații nonprofit, 26% în cooperative și 3% în societăți mutuale. Întreprinderile economiei sociale sunt prezente în aproape fiecare sector al economiei, cum sunt: cel bancar, de asigurări, agricultură, meșteșugărit, diferite servicii comerciale, servicii de sănătate și sociale etc. (EU, 2010).

Fundațiile și fondurile mutuale

Fundațiile și fondurile mutuale sunt create la inițiativa unei persoane sau a unui grup de oameni și primesc sprijin financiar de la stat sau de la alte organisme oficiale, chiar și de la întreprinderi particulare. Îndeplinirea unui scop specific în favoarea unor persoane, grupuri sau, în general, pentru întreaga societate este de maximă importanță. Acest concept se bazează pe tradiția anglo-saxonă și majoritatea acestui tip de structuri ale economiei sociale este activă în sectorul educației sau, mai larg, în sectorul furnizării de servicii sociale de interes.

Asociațiile

În cadrul asociațiilor, au loc acțiuni inițiate de grupuri de membri pentru a servi unui anumit scop social și, mai ales, rezolvării unor probleme specifice ale comunității. În aceste asociații putem întâlni inițiative care se axează pe lupta împotriva problemelor sau pe găsirea unor soluții pentru comunitate, soluții implementate de persoane sau grupuri de persoane care nu sunt implicate personal în problemele

comunității sau în consecințele acestora (Evers și Laville, 2004). Acest tip de asociații poate fi găsit oriunde în Europa. Asociațiile sunt împărțite în două categorii principale: **a.** asociații care au și activitate comercială (de obicei, în domeniul asistenței sociale); **b.** asociații care nu au acest tip de activități (sau legislația nu le permite acest lucru) și sunt active numai în domeniul voluntariatului și al activităților caritabile.

Caseta nr. 1

Proiectul de statut pentru asociațiile europene (EA)

Proiectul de statut pentru asociațiile europene a fost propus în 1992, pentru a permite asociațiilor să profite de piața unică în același fel în care companiile pot face acest lucru, fără a fi nevoite să se limiteze la caracterul lor specific de grupare de persoane.

Proiectul de statut stabilea caracteristicile generale ale asociației europene:

- Sub rezerva aplicării la nivel național a regulilor juridice și administrative care guvernează o activitate sau exercitarea unei profesii, EA putea să hotărască în mod liber activitățile necesare pentru îndeplinirea obiectivelor sale, cu condiția ca acestea să fie compatibile cu obiectivele Comunității, cu politica publică a Comunității și cu politicile publice ale statelor membre. Asociația urmărea aceste obiective în conformitate cu principiile care derivă din caracterul său de grupare de persoane (de natură dezinteresată).
- Profitul obținut din orice activitate economică urmează a fi alocat în exclusivitate urmării obiectivelor sale și nu poate fi împărțit între membrii asociației. Această definiție acoperea toate categoriile de „asociații” prin referire la beneficiarii serviciilor lor (de ex., asociațiile care urmăresc promovarea intereselor membrilor lor și cele care urmăresc satisfacerea nevoilor unor terțe părți). Proiectul de statut a fost retras de Comisie în 2006, din cauza lipsei de progres în procesul legislativ. Cu toate acestea, Comisia este gata să continue dialogul pe această temă și să analizeze situația pe baza unor informații noi.

Sursa: UE, 2010.

Societățile mutuale

Societățile mutuale sunt o formă particulară de asociații care se axează pe satisfacerea necesităților membrilor săi. Aceste nevoi sunt variate, dar forma principală este aceea a fondurilor profesionale de ajutor reciproc. Originea acestui tip de asociații se găsește în sindicatele muncitorești din secolul 19, care furnizau membrilor asigurări de sănătate/asigurări în cazul accidentelor de muncă, în schimbul unor contribuții. Evident, acest tip de asociații nu se axează pe obținerea de profit, fondurile lor de rezervă fiind administrate în beneficiul tuturor membrilor și cu efortul de multiplicare a activității lor.

Caseta nr. 2

Importanța sectorului societăților mutuale

Societățile mutuale, ca formă juridică distinctă de întreprindere, există numai într-un număr mic de state membre, iar în unele țări, acest tip de asigurări este oferit de cooperative. Societățile mutuale există mai ales în țările nordice și vestice ale Europei și dețin circa 25% din piața europeană a asigurărilor. Aproape 70% din numărul total de companii de asigurare din Europa sunt societăți mutuale.

Lipsa de date statistice relevante și exhaustive limitează posibilitatea de a întocmi o situație exactă și precisă a locului societăților mutuale la nivel european.

Ca prim pas pentru a obține date omogene, precise și valide despre companiile din economia socială în UE, Comisia Europeană a elaborat „Manualul pentru întocmirea conturilor satelit ale companiilor din economia socială: cooperative și societăți mutuale”, care a fost publicat în decembrie 2006. Scopul acestui manual este de a stabili direcțiile și îndrumările inițiale necesare pentru întocmirea conturilor satelit ale companiilor din economia socială (cooperative, societăți mutuale și alte asemenea companii) în Uniunea Europeană (UE), în conformitate cu cadrul contabil național central stabilit de Sistemul european al conturilor naționale și regionale (1995 ESA sau ESA 95).

Sursa: EU, 2010.

Cooperativele

Această formă a economiei sociale este mai flexibilă și este formată din grupuri de persoane care se axează fie pe satisfacerea propriilor interese, fie își oferă serviciile comunității. Descrierea destul de „cuprinzătoare” include serviciile tradiționale europene de interes pentru comunitatea însăși, folosind capitalul social disponibil.

Caseta nr. 3

Importanța sectorului cooperativelor

Cooperativele sunt o parte importantă a vieții economice și a industriei europene. Există 250.000 de întreprinderi cooperative, deținute de 163 milioane de cetățeni (1 din 3 cetățeni), care folosesc munca a 5,4 milioane de persoane angajate.

Cooperativele dețin o cotă substanțială din industrii importante în majoritatea statelor membre, mai ales în agricultură (83% în Olanda, 79% în Finlanda, 55% în Italia și 50% în Franța), silvicultură (60% cota de piață în Suedia și 31% în Finlanda), activități bancare (50% în Franța, 37% în Cipru, 35% în Finlanda, 31% în Austria și 21% în Germania), vânzări cu amănuntul (cooperativele de consum dețin o cotă de 36% în Finlanda și 20% în Suedia), farmaceutică și îngrijirea sănătății (21% în Spania și 18% în Belgia), tehnologia informației, construcția de case și producerea de artizanat. În Italia, cooperativele reprezintă aproape 15% din întreaga economie. Cooperativele furnizează și servicii de catering, contabilitate, consiliere juridică sau marketing pentru un grup de întreprinderi (de exemplu, instalatori, coafori, taximetriști). În ultimii ani, cooperativele au fost prezente și în sectoare de interes general, cum sunt educația, transportul și furnizarea de energie.

Sursa: UE, 2010.

Având în vedere toate cele de mai sus, putem concluziona că *economia socială* formează un câmp larg de acțiune, în paralel cu contextul *liberei economii*, fiind în „dialog” cu aceasta din urmă. Acest tip de „dialog” are loc și între inițiativele de economie socială și așa-numitul al treilea sector.

Domeniul economiei sociale se dezvoltă și își derivă practicile atât de la economia socială, cât și de la economia liberă. În plus, nu se află în opoziție sau în competiție, ci propune un scenariu alternativ pentru dezvoltare. Cu toate acestea, în lumina realității sociale, politice și economice a prezentului, succesul acestui scenariu pare a fi mai mult utopic.

În încheiere, trebuie să ne referim la criteriile care diferențiază economia socială de al treilea sector, întrucât limitele sunt adesea vagi și greșelile de interpretare sunt frecvente. Este evident că al treilea sector și economia socială îmbină anumite elemente, dar diferențele dintre ele sunt semnificative, sens în care pot fi menționate trei deosebiri:

1. Management - în al treilea sector, organizațiile și alte forme de asociații nu se află sub supravegherea unui sistem democratic de conducere. Indiferent de munca prestată și de serviciile oferite, ele nu sunt subiectul auditului referitor la procesul de luare a deciziilor. Așa cum s-a mai menționat, luarea democratică a deciziilor, pe baza participării egale, este pilonul principal al economiei sociale.

2. Profit - în ceea ce privește organizațiile nonprofit și activitățile din al treilea sector, distribuirea profitului este complet exclusă.

3. Prioritatea furnizării de servicii - atât scopul, cât și opțiunile de dezvoltare indică diferența dintre organizațiile neguvernamentale și inițiativele din sectorul economiei sociale. Economia socială urmărește să furnizeze servicii persoanelor individuale sau chiar și altor inițiative din acest domeniu specific. Membrii săi oferă simultan servicii prin participarea la toate inițiativele, punând persoanele individuale și nevoile acestora în centrul atenției. Acest lucru nu se întâmplă în domeniul mai larg al organizațiilor neguvernamentale, unde serviciile se pot adresa persoanelor individuale, dar acestea colaborează și sunt sprijinite simultan de întreprinderi sau de organizații supranaționale care sprijină scopuri individuale.

Pentru a defini contextul economiei sociale și, în mod specific, orice activitate în domeniul incluziunii sociale, trebuie avute în vedere diversitatea fiecărui stat și baza sa legislativă, precum și condițiile particulare ale societăților etnice din fiecare asociație. Acest lucru depășește

cadrul prezentei analize și aspectul respectiv urmează a fi investigat în cadrul unui studiu viitor.

Economia socială este recomandată ca vehicul de transformare pe calea de la marginea socialului înspre viața obișnuită a comunității. În general vorbind, inițiativele de economie socială au capacitatea de a încorpora nu numai abordarea holistică a incluziunii sociale, ci și o percepție mai „îngustă”, care leagă incluziunea socială de asigurarea ocupării și a venitului.

1.2. Coordonatele politicilor de integrare socială

Noile realități sociale cer noi răspunsuri, schimbările sunt rapide, iar politica trebuie să țină pasul cu ele, răspunzând în manieră inovativă și în mod flexibil provocărilor globalizării, progresului tehnologic și evoluțiilor demografice.

Modelul social european trebuie să servească acestui scop, proclamând faptul că oportunitățile, accesul și solidaritatea pot fi transpuse în acțiuni concrete. Declararea unei platforme comprehensive de intervenție reciprocă în Europa este un lucru necesar care ar demonstra angajamentul de a obține rezultate pentru oameni. Aceasta arată că valorile europene rămân punctul focal al politicilor UE și constituie o parte integrantă a răspunsului UE la globalizare, indiferent de sistemele și mecanismele individuale de protecție socială.

Acum zece ani, conducătorii UE s-au angajat să „facă pași decisivi pentru eradicarea sărăciei” până în 2010. Cu toate acestea, în prezent, un număr semnificativ de cetățeni ai Europei încă trăiesc în sărăcie și au acces limitat la servicii de bază, cum ar fi îngrijirea medicală. Sărăcia și excluziunea nu afectează numai bunăstarea persoanelor și capacitatea lor de a fi parte a societății, ci și dezvoltarea economică.

Anumite grupuri sociale sunt amenințate mai mult de sărăcie, de exemplu, familiile cu copii – mai ales familiile mari și cele monoparentale –, bătrânii, persoanele cu dizabilități și emigranții. În toate grupurile, femeile sunt mai vulnerabile decât bărbații. Modul în care sărăcia afectează

oamenii este complex și interdependent cu excluziunea socială. Pe lângă binecunoscutele probleme cum sunt condițiile insuficiente de locuit sau lipsa unei locuințe, oamenii care trăiesc în sărăcie pot fi confrunțați cu (www.2010againstopoverty.eu):

- probleme de sănătate și acces redus la serviciile de îngrijire a sănătății;
- acces redus la activități de educație, pregătire și recreație;
- excludere financiară și supraîndatorare;
- acces limitat la tehnologia modernă, cum este, de exemplu, internetul.

Sub mottoul „Oprți sărăcia acum”, Comisia Europeană și Președinția spaniolă a UE au declarat începutul Anului european 2010 de luptă împotriva sărăciei și excluziunii sociale. Această campanie are scopul de a pune în prim-planul Uniunii Europene, pe tot parcursul anului 2010, lupta împotriva sărăciei care afectează direct unul din șase europeni. Uniunea Europeană asigură cadrul prin care statele membre își elaborează propriile priorități și strategii, prin luarea în calcul a naturii multidimensionale a sărăciei și axarea pe următoarele (www.2010againstopoverty.eu) coordonate:

- eliminarea sărăciei copiilor și a sărăciei în familie;
- facilitarea accesului pe piețele muncii, la educație și pregătire;
- învingerea discriminării și abordarea aspectelor de sex și vârstă ale sărăciei;
- lupta împotriva excluziunii financiare și a supraîndatorării;
- lupta împotriva condițiilor improprie de locuit și a excluziunii de la locuințe;
- promovarea incluziunii sociale a grupurilor vulnerabile.

Vladimír Špidla, comisar pentru ocupare, afaceri sociale și șanse egale, a reiterat susținerea constantă pentru aplicarea politicilor de prevenire și combatere a sărăciei: „Un european din șase luptă în fiecare zi pentru a-și câștiga traiul, dar sărăcia ne poate afecta și pe noi, ceilalți, și societatea noastră, în întregul ei. Cu toate că majoritatea instrumentelor

pentru lupta împotriva sărăciei se află la nivel național, trei sferturi din europeni se așteaptă ca și UE să ajute. Anul european pune acest aspect pe primul loc pe agendă, astfel încât întreaga Europă să-și unească forțele pentru a lupta împotriva sărăciei și excluziunii sociale” (www.europa.eu). Astfel, s-a consolidat ideea că Anul european 2010 are scopul de a crește gradul de conștientizare a cauzelor și consecințelor sărăciei în Europa, atât pentru jucătorii-cheie, cum sunt guvernele, cât și pentru partenerii sociali și publicul larg. De asemenea, are scopul de a mobiliza parteneri diferiți în lupta lor contra sărăciei, pentru promovarea integrării sociale și a incluziunii, precum și pentru încurajarea elaborării de politici la nivel național și la nivel european pentru rezolvarea problemelor legate de sărăcie și excluziune socială.

Cadrul de lucru stabilit cu ocazia Anului luptei împotriva sărăciei subliniază axa strategică a Uniunii Europene, distingându-se următoarele scopuri și linii de urmat, care se bazează pe documentul-cadru strategic al Uniunii Europene¹:

a) Recunoașterea drepturilor se referă la recunoașterea dreptului fundamental al oamenilor aflați într-o situație de sărăcie și excluziune socială de a trăi în demnitate și de a fi parte integrantă a societății. Anul european va mări gradul de conștientizare a publicului despre situația celor aflați în sărăcie, mai ales a grupurilor sau persoanelor aflate în situații vulnerabile, și va ajuta la promovarea accesului lor efectiv la drepturi sociale, economice și culturale, precum și la suficiente resurse și servicii de calitate. Anul european va ajuta și la combaterea stereotipurilor și stigmatizării. În cadrul acestui obiectiv, prin Anul european trebuie să se asigure:

- creșterea gradului de conștientizare a publicului despre drepturile și nevoile fundamentale ale celor aflați în sărăcie;

¹ *Anul european împotriva sărăciei și excluziunii sociale (2010) – Document-cadru strategic – priorități și linii de urmat pentru activitățile Anului european 2010*, Comisia Europeană, <http://2010againstopoverty.ec.europa.eu>.

- eliminarea stereotipurilor actuale referitoare la oamenii aflați într-o situație de sărăcie și excluziune, prin campanii, reportaje media și finanțare de proiecte în cadrul programelor culturale în derulare;
- ajutorarea persoanelor care trăiesc în condiții de sărăcie pentru a putea să se întrețină mai bine prin forțele proprii, oferindu-le acces la un venit decent și la servicii de interes general.

b) Răspundere împărțită și participare - creșterea caracterului public al politicilor și acțiunilor pentru incluziune socială, accentuând atât răspunderea colectivă și pe cea individuală în lupta împotriva sărăciei și excluziunii sociale, cât și importanța de promovare și sprijinire a activităților voluntare. Anul european va promova implicarea actorilor publici și privați, inter alia prin parteneriate proactive. Acesta va întări conștientizarea și implicarea în a crea posibilități ca fiecare cetățean să-și poată aduce contribuția, mai ales persoanele cu experiență directă ori indirectă de sărăcie. În cadrul acestui obiectiv, Anul european trebuie să promoveze:

- facilitarea dezbaterilor publice între organele publice și sectorul privat, pentru a depăși obstacolele în calea participării persoanelor individuale, prin intermediul întâlnirilor, cum sunt întâlnirile anuale pentru europenii care trăiesc în sărăcie;
- promovarea schimbului de bune practici între statele membre, la nivel național, regional și local, și între instituțiile de management și părțile interesate referitor la sensul responsabilității împărțite;
- promovarea participării antreprenorilor și a partenerilor sociali la activitățile care urmăresc reinsertia activă a șomerilor pe piața muncii.

c) Coeziune - promovarea unei societăți cu un grad mai ridicat de coeziune, prin creșterea gradului de conștientizare a publicului despre beneficiile unei societăți în care nu există sărăcie, unde se practică distribuția corectă și unde nimeni nu este marginalizat. Anul european va promova formarea unei societăți care susține și dezvoltă calitatea vieții, inclusiv calitatea pregătirii și ocupării, bunăstarea socială, inclusiv bunăstarea copiilor și șanse egale pentru toți. În plus, Anul european va

asigura dezvoltarea viabilă și solidaritatea între și în cadrul generațiilor și coerența politică cu activitatea UE în întreaga lume. În cadrul acestui obiectiv, Anul european trebuie să cuprindă diferite acțiuni:

- organizarea de evenimente speciale și de campanii care oferă posibilitatea organizațiilor și sectoarelor care nu sunt neapărat active în lupta împotriva sărăciei de a intra în dialog cu experți în excluziunea socială;
- întărirea promovării și consistenței programelor comunitare și naționale, precum și a mecanismelor care promovează coeziunea socială, creșterea durabilă și solidaritatea între generații.

d) Implicarea efectivă în acțiuni concrete se referă la reiterarea amplă a dedicării politice a UE și a statelor membre în a avea un impact decisiv pentru eradicarea sărăciei și a excluziunii sociale, prin promovarea și implicarea în acțiuni la toate nivelurile de conducere. Construind pe baza reușitelor și potențialului pentru protecție socială și incluziune socială, Anul european va întări dedicarea politică, prin focalizarea atenției politice și prin mobilizarea tuturor părților interesate în prevenirea și lupta împotriva sărăciei și a excluziunii sociale, stimulând astfel acțiunile statelor membre și ale UE în acest domeniu. În cadrul acestui obiectiv, Anul european trebuie să urmărească acțiuni cum sunt:

- întărirea dedicării UE și a autorităților naționale pentru justiție socială și o mai mare coeziune. În acest sens, evenimentele Zilei internaționale împotriva sărăciei din 17 octombrie 2010 trebuie să includă inițiative concrete, cum este o declarație pentru reafirmarea implicării de a eradica sărăcia;
- asigurarea dedicării puternice pentru obiectivele de dezvoltare ale mileniului stabilite de ONU și pentru rezoluția care proclamă a doua decadă a ONU pentru eliminarea sărăciei (2008-2017).

Cadrul alcătuit de axele prezentate mai sus este în acord cu politicile active de incluziune. Incluziunea activă se compune din trei piloni care promovează activarea și care marchează legătura dintre drepturi și activarea utilizatorilor potențiali; acestea includ un grup de stimulente, astfel încât fiecare persoană nevoiașă să poată căpăta dreptul de acces la

servicii. Politicile active de incluziune – așa cum sunt descrise în Declarația 44 a Comisiei din 2006 și încorporate în Recomandarea 5737 din 2008 – sunt dezvoltate în paralel cu trei piloni (COM (2006) 44) în cadrul noii forme a Agendei sociale 2005-2010:

1. Sprijin adecvat pentru venit

Primul pilon subliniază necesitatea de a aloca resurse adecvate pentru a asigura un standard de viață decent, prin ajutoare financiare furnizate de sisteme de protecție socială ale statelor membre. Astfel, se consolidează importanța Recomandării 441 din 1992, accentuându-se necesitatea de a asigura resurse adecvate pentru sistemele de protecție socială la nivel național și necesitatea de a promova dreptul la un venit adecvat în cadrul dezbaterilor mai largi. De asemenea, este menționată simultan și legătura dintre acest drept și disponibilitatea activă pentru ocupare și pregătire, precum și nevoia de a combina primul pilon cu politicile care promovează incluziunea economică și socială a persoanelor excluse de pe piața muncii, cel puțin pentru persoanele capabile de a munci.

2. Piețe incluzive ale muncii

Al doilea pilon, care se referă la piața muncii, include promovarea de măsuri care să înlăture barierele la accesul pe piața muncii, fiind sprijinite în același timp și principiile reciproce dintre statele membre și sistemele naționale de protecție socială care se referă la piața muncii. În cadrul acestei direcții, sunt promovate mai ales măsurile care urmăresc abordarea unor caracteristici care pot produce și reproduce fenomene de constrângere și excluziune pentru întreaga populație sau pentru grupuri speciale. Se pune accentul pe investițiile în resursele umane și pe organizarea de servicii specializate de suport pentru muncitori și, în general, pentru toți cei care pot munci.

3. Acces la servicii de calitate

Accentuând faptul că principala responsabilitate rămâne în sarcina statelor și a sistemelor naționale de protecție socială, al treilea pilon se axează pe sprijinul ce poate fi asigurat prin serviciile subordonate de protecție socială. Se pune accentul pe bunăstare și educație, pe serviciile de

îngrijire socială (inclusiv construcția de locuințe) și pe serviciile de îngrijire a sănătății. În centrul celui de-al treilea pilon se poate găsi nevoia de a asigura funcționarea efectivă a unui spectru integrat de servicii, ca o plasă de siguranță pentru sprijinirea substanțială a celor amenințați de excluziunea socială și mai ales de excluziunea de pe piața muncii. Personalizarea serviciilor se referă, între altele, atât la valorile reciproce ale statului, cât și la organizarea de sisteme de măsurare și evaluare a eficienței intervențiilor.

Concluzia generală care reiese din prezentarea pilonilor strategiilor pentru incluziune activă este prezentarea naturii multidimensionale a procesului de excluziune socială și a factorilor cauzali care pot duce persoanele individuale sau grupurile de persoane la marginea societății. Ocuparea, ca instrument de rezolvare a acestui fenomen, nu este abandonată; se recunoaște necesitatea unor intervenții semnificative simultane pentru a se atinge obiectivul Uniunii de incluziune socială a persoanelor aflate în spectrul excluziunii, precum și pentru a se asigura și ajuta coeziunea socială în conformitate cu obiectivele de la Lisabona. Cei trei piloni stabilesc în plus un set de cadre politice unde intervențiile sunt incluse alături de măsuri de ocupare. Aceste intervenții încorporează spectrul intervențiilor de politică publică, cum sunt calitatea ocupării (salarii – asigurare) și protecția pe care sistemele naționale de protecție socială o oferă celor aflați în riscul de excluziune socială. Aspectele asigurării unui venit minim garantat combinate cu accesibilitatea la servicii sociale completează acest cadru de luptă esențială împotriva excluziunii, subliniind slăbiciunea politicilor unidimensionale care se ocupă de excluziune prin intermediul ocupării. Sunt menționate următoarele note referitoare la al doilea pilon pentru asigurarea unor piețe de muncă incluzive (caseta nr. 4).

Piețe de muncă incluzive

Adoptarea de aranjamente adresate persoanelor a căror condiție le face apte de muncă, prin furnizarea unui ajutor efectiv, corespunzător capacității lor pentru a intra/reintra și rămâne în muncă.

(i) Promovarea următoarelor principii comune în contextul strategiilor active de incluziune:

- rezolvarea nevoilor persoanelor excluse de pe piața muncii pentru a facilita reintegrarea lor progresivă în societate și pe piața muncii și pentru a crește capacitatea acestora de a fi angajate;
- luarea măsurilor necesare pentru promovarea piețelor incluzive ale muncii, pentru a se asigura că ocuparea este o posibilitate deschisă pentru fiecare;
- promovarea unor locuri de muncă de calitate, care să includă plată și beneficii, condiții de muncă, sănătate și siguranță, acces la învățare în tot cursul vieții și perspective de carieră, mai ales pentru a preveni sărăcia celor care sunt totuși incluși pe piața muncii;
- rezolvarea segmentării pieței muncii prin promovarea reținerii locurilor de muncă și a avansării.

(ii) Implementarea acestor principii cu ajutorul următoarelor linii practice de îndrumare:

- extinderea și îmbunătățirea investițiilor în capital uman prin politici incluzive de educație și pregătire, inclusiv strategii eficiente pe toată durata vieții; adaptarea sistemelor de educație și pregătire ca răspuns la noile cerințe pentru competențe și la nevoia de capacități de lucru în sistem digital;
- adoptarea de măsuri active și preventive pe piața muncii, inclusiv servicii și sprijin personalizat și responsabil, care implică identificarea timpurie a nevoilor, asistența în căutarea unui loc de muncă, îndrumare și pregătire, motivarea pentru a căuta în mod activ un loc de muncă;
- revizuirea continuă a stimulentei și inhibitorilor care rezultă din sistemele de impozitare și beneficii, inclusiv managementul și condiționalitatea beneficiilor și reducerea semnificativă a ratelor mari de taxare cu eficiență marginală, mai ales pentru cei cu venituri mici, asigurând în același timp niveluri adecvate de protecție socială;
- furnizarea de ajutor pentru economia socială și ocuparea în mediu protejat, ca o sursă vitală de locuri de muncă pentru persoanele dezavantajate, promovarea incluziunii financiare și a microcreditelor, stimulente financiare pentru ca angajatorii să recruteze, dezvoltarea de noi surse de locuri de muncă în domeniul serviciilor, mai ales la nivel local, creșterea gradului de conștientizare a incluzivității pe piața muncii;
- promovarea adaptabilității pentru a furniza ajutor în muncă și un mediu încurajator, inclusiv prin acordarea de atenție pentru sănătate și bunăstare, nondiscriminare și aplicarea legii muncii împreună cu dialogul social.

Sursa: C(2008) 5737.

Observația de mai sus se axează pe necesitatea unei acțiuni combinate pentru abordarea eficientă a procesului de excluziune socială prin reglementarea piețelor muncii. În mod specific, în evaluarea noastră se afirmă că domeniul economiei sociale reprezintă „poarta” spre ocupare și, de aceea, aceasta este parte dintr-un proces mai larg de incluziune și protecție socială. Slăbiciunea structurilor subordonate de a absorbi cererea de ocupare face necesară dezvoltarea economiei sociale ca un canal alternativ spre ocuparea persoanelor sau grupurilor care au dificultăți de acces. În plus, domeniul economiei sociale furnizează beneficii prolfice în relație cu scopul incluziunii sociale, prin organizarea unui proces complex de activare și comunicare a beneficiarilor între ei, dar mai ales cu comunitatea în întregul ei.

Cadrul politicilor naționale – protecția socială în țările din UE

Statul păstrează rolul său central în cursul integrării europene și convergenței modelelor de funcționare și organizare a politicilor sociale. Deși presiunea exercitată de toate instituțiile și asociațiile supranaționale poate afecta politicile naționale, caracteristicile individuale ale sistemelor de politică socială își mențin natura lor distinctivă (Sakellarpoulos, 2001).

Simultan, nivelul local constituie o temă centrală pentru participarea mai activă la practica politicii sociale. Dezbateră detaliată se referă la rolul acestuia și la includerea organismelor cu autoadministrare în schemele unificate de protecție socială sau în mecanisme limitate spațial. Implicarea activă a organismelor cu autoadministrare în exercitarea politicii sociale a constituit și încă constituie un obiect de intensă reflecție, întrucât aceasta pune întrebări referitoare la rolul central al statului. Cu siguranță, semnificația statului în cadrul mecanismelor de protecție socială nu este distinctă de contribuția guvernului. Natura sistemului privește decizii la nivel central pentru nivelurile de protecție pe care le oferă și obiectivele puse la nivel de stat.

Intervenția statului pentru a oferi soluții și răspunsuri la fiecare problemă socială apăsătoare nu a avut totdeauna aceeași bază ideologică. Din contră, și-a tras argumentele pentru obiectivele sale și pentru metodele

de ierarhizare a priorităților din diferite abordări teoretice, care au fost exprimate în practică și mai ales în obiectivele sistemelor de politică socială. Intervențiile statului bunăstării se bazau pe convenția „consimțământului keynesian” pentru participarea decisivă a statului în economie și, mai larg, în schemele sociale.

În domeniul politic, condițiile care dau formă „consimțământului keynesian” - adică acordul între compensarea intereselor economice ale forțelor sociale competitive – care se dezvoltă în cadrul aceleiași scheme sociale și-au pierdut puterea și au fost respinse ca fiind o alegere politică „nedorită”. Raționalitatea alegerii de intervenție a statului în sfera economicului a constituit obiectul criticii privind eficacitatea pe care această alegere o poate avea drept criteriu (Habermas, 1975). De asemenea, odată cu apariția modelului neoliberal ca politică clasică și rațională, unde constrângerea intervenției statului și piața alcătuiau principalul factor regulator al intereselor compensatoare, iar “eliberarea” sa de sub constrângerea statului a asigurat armonia socială, au fost create premisele pentru ca mediul creat în timpul statului social de după război să înceteze a mai exista, în contextul în care o parte semnificativă a condițiilor care îl susțineau era redusă.

Diferitele sisteme de politică socială care în domeniul social reliefau gradul de acord între interesele sociale compensatoare și forțele sociale competitive și-au trăit perioada de „aur” pe la mijlocul anilor 1970 și mai ales în timpul „crizei petrolului” în 1973. Până atunci, sistemele de politică socială, indiferent de diferențele și variațiile individuale care apăreau pe „drum”², se fondau pe o bază economică comună, definită de modelul

² a) Regimurile liberale, cum sunt SUA, Canada, Australia, sunt caracterizate de asistență socială în funcție de venit și de un nivel limitat al asigurărilor sociale, nivelul scăzut al prevederilor și predominanța etosului muncii și a stigmatizării primitorilor de beneficii. Piața este în creștere și nu are nicio problemă cu de-comercializarea pe scară mică a relațiilor sociale pe care le implică funcționarea statului bunăstării. Referitor la stratificarea socială, există o egalitate relativă între primitorii săraci și o diferențiere între săraci și alte persoane individuale îndreptățite să primească beneficii și ajutor financiar prin funcționarea pieței.

fordist al producției și dezvoltării economice, caracterizat de consum pe scară mare. Pe lângă consolidarea „liniei de producție” în industrie, care înseamnă practic creșterea productivității muncii, modelul fordist al producției a evoluat simultan cu participarea și responsabilitatea statului la creșterea economică, rol care este în acord cu ceea ce deja fusese stabilit de Keynes în timpul perioadei dintre războaie referitor la participarea statului la procesele economice (Keynes, 1973). Prin participarea statului la

b) Regimurile conservative, cum sunt Germania, Franța, Austria, Italia, sunt caracterizate de un amestec de statism și corporatism, dar sprijină și rolul special al bisericii, care promovează valorile organizării tradiționale a familiei și ajută statul la satisfacerea nevoilor sociale. Există un nivel bun al securității sociale, dar beneficiile și serviciile sociale sunt inegal distribuite grupurilor sociale, prin diferite reglementări și concesiuni. Trebuie luptat împotriva celor mai rele consecințe ale funcționării pieței, dar nu împotriva inegalităților.

c) Regimurile socialist-democrate, în principal cele din țările scandinave, sunt caracterizate prin prevederi generoase pentru toți cetățenii, astfel încât comercializarea se întinde și până la clasa de mijloc, în timp ce clasa muncitoare se bucură de un nivel ridicat de trai. Familia și femeile sunt sprijinite într-un grad sporit, ceea ce duce la o independență individuală crescută, la scăderea dependenței de familie, la socializarea cheltuielilor familiei și deci la o mai mare participare a femeilor pe piața muncii. Costul întregului sistem de protecție socială, deși este asigurat prin impozitare mărită, este foarte ridicat, dar scopul coeziunii sociale este atins ca nicăieri altundeva în lume.

d) Regimuri care funcționează în prezent în Europa de Est, în privința cărora mulți analiști (Deacon et al., 1997; Gotting, 1998; Nelson, 2001; Wagener, 2002) sunt de acord că, deși instituțiile economice și politice ale vechilor regimuri aveau probleme fundamentale în prima parte a anilor '90 și cu toate că situația socială s-a deteriorat rapid, mecanismele existente de politică socială ale fostelor regimuri comuniste au fost în mare măsură menținute și consolidate în primii ani ai tranziției, întrucât guvernele postcomuniste nu au adus schimbări majore în politica socială pentru a dezmembra și reconfigura aceste mecanisme ale bunăstării. De aceea, instabilitatea politică și economică a anilor de început ai tranziției a obligat actorii politici să se bazeze în mare pe mecanismele existente și să adopte politici pe termen scurt pentru a face față problemelor de bunăstare care pot apărea.

elaborarea și aplicarea scopului de creștere economică, s-a ajuns și la bunăstarea clasei muncitoare printr-un sistem de prevederi sociale.

Modelul de mai sus, care a recombina creșterea economică cu asigurarea unui grad destul de ridicat de coeziune socială, a dominat Europa Occidentală în perioada de după război, având ca bază a validității sale ratele ridicate de dezvoltare înregistrate până la mijlocul anilor 1970. Schimbările apărute la mijlocul acelei decade și după aceea, atât în domeniul economic, care a asigurat succesul modelului fordist al creșterii economice, cât și referitor la cadrul ideologic și politic în care era asigurat „consimțământul keynesian”, au produs colapsul modelului fordist. Scăderea ratelor de creștere, dar și marile evoluții politice și sociale, cum este slăbirea treptată a proiectului politic de combatere a inegalităților, au dus la pierderea bazei justificative a modelului de creștere economică și socială creat în perioada de după război.

Un eveniment marcant pentru criza sistemelor de politică socială a fost consemnat prin crizele din anii 1970, mai ales criza economică, criza care a dus la creșterea bruscă a prețului la petrol în 1973. De atunci, pentru cel puțin două decade, sistemele de politică socială au încercat să satisfacă nevoile sociale în creștere printr-o metodologie care nu putea duce în cele din urmă, din cauza condițiilor politice și ideologice, la o nouă eră de prosperitate pentru politica socială. Drept urmare și mai ales pentru sistemul de politică socială din Europa, s-a format o nouă imagine în care sunt evidente atât restrângerea treptată a prevederilor, cât încorporarea treptată și din ce în ce mai mare a unui principiu al moderării costurilor și scăderii costurilor, ceea ce a condus la rezistență în efectuarea de modificări structurale (Pierson, 1996).

Simultan, rețetele economice keynesiene care avuseseră succes în creșterea cererii, salariilor, ocupării și a economiei, odată cu controlul concomitent asupra inflației și șomajului, nu au mai putut fi de ajutor din cauza noilor condiții de stagflație și dezindustrializare. Criza economică acută a creat noi forme de inegalitate între straturile sociale, precum și între muncitori, agravând în același timp exclușiunea socială de pe piața muncii și de la serviciile furnizate de statul bunăstării pentru grupuri sociale cum sunt femeile și tinerii. Noile condiții de recesiune globală au provocat o

criză financiară, dar și criza statului social, așa cum era structurat în perioada de după sfârșitul războiului.

Statul bunăstării este afectat într-o multitudine de feluri, iar clasicul stat de după război se află într-o criză profundă, din care nu poate ieși fără schimbări radicale (Taylor-Gooby, 1991). Restructurarea economică și tehnologică, șomajul ridicat, mai ales cel pe termen lung, îmbătrânirea populației, emigrarea, schimbarea modelului gospodăriilor și a statutului femeii au mărit dramatic dependența unei mari părți a populației de serviciile asigurate de statul bunăstării și au creat noi nevoi de protecție socială și noi condiții de excluziune socială. Combinate cu încercarea guvernelor și politicilor neoliberale de reducere a costurilor sociale și cu poziția primară a economicului în societate, presiunea exercitată asupra statului social era imensă.

După o perioadă inițială de dominație extremă a politicii neoliberale, atât în statele capitalismului dezvoltat, cât și în cele ale noilor regiuni în care acestea nu au reușit nici măcar să limiteze creșterea inegalităților dintre oameni, grupuri și state, precum și deteriorarea indicatorilor de sărăcie și excluziune socială (fără a reuși niciun fel de creștere economică), ne găsim într-o perioadă în care intervenția statului pentru dezvoltare economică și coeziune socială pare să fie esențială. Poate că nu în felul în care intervenția statului s-a practicat în trecut – adică implicarea directă a statului în economie și în procesele de producție –, ci într-un sens care implică proiectarea și implementarea unui tip de politică care să deschidă calea și care să ducă la dezvoltarea unor noi mijloace de producție și a societății bazate pe cunoaștere, asigurând în același timp și coeziunea socială, prin modernizarea sistemelor de protecție socială. Aceste idei ale economistului Joseph Stiglitz, câștigător al premiului Nobel, care au reintrodus rolul statului, care au subliniat rolul instituțiilor și care au recunoscut incapacitatea pieței, au contribuit efectiv la schimbarea climatului față de versiunile inițiale extreme ale neoliberalismului (Stiglitz, 2002).

Principala măsură de scăpare din criză consta, în mod notabil, în eliminarea sistemului de facto de până atunci, care sprijinea sistemele politicii sociale. În primul rând au fost alese scăderea nivelului protecției

sociale și transferul răspunderii sociale în principal către persoana individuală și către condițiile de participare a persoanelor pe piața muncii. În același timp, această schimbare a fost însoțită de creșterea bugetului pentru resursele umane din economie, cu scopul de a întări nivelul de cunoștințe și de pregătire, cu accent pe legătura funcțională dintre pregătire și piața muncii, pentru a satisface fiecare cerere de pe piața muncii cu forță de muncă „funcțională”. În miezul acestei alegeri se află rolul în scădere al participării statului la sistemele de politică socială, statul fiind considerat evident ca un factor slab și inadecvat de promovare a egalității sociale.

Restrângerea rolului statului este însoțită de propuneri paralele pentru înlocuirea acestuia. Astfel, rolul familiei a revenit, ca domeniu în care se pot împlini nevoile sociale, nevoi asigurate anterior exclusiv prin furnizarea de către stat a ceea ce era nevoie. În miezul ideologic al acestei alegeri se poate observa promovarea solidarității între generații; această concepție specifică este definită însă de o abordare destul de optimistă și maximalistă a posibilităților formelor familiale contemporane și, mai pe larg, a relațiilor familiale de a sprijini aceste sisteme de forme sociale.

Diferite scheme au fost propuse pentru a reconsidera relația dintre public și individ, scheme care includ de fiecare dată „natura” individuală a sistemelor de politică socială. Bazele ideologice ale acestora sunt infuzate cu o notă neoliberală, întrucât aceste sisteme sunt însoțite în cele din urmă de o deteriorare substanțială a sistemelor tradiționale de politică socială. Promovarea responsabilității individuale se observă mai ales ca mod de împlinire a necesităților de care până de curând se ocupa în primul rând statul, concomitent cu întărirea rolului familiei în îndeplinirea necesităților.

În prezent se promovează ideea unei persoane care este obligată să ia măsuri pentru a rezolva nevoi viitoare, întărirea sistemelor de asigurări private fiind un exemplu edificator. În același timp, este observată și întărirea rolului organizațiilor voluntare („al treilea pilon” al politicii sociale), precum și activitatea mai intensă a companiilor și organizațiilor active în cadrul sistemelor de politică socială, alegeri politice definite ca fiind la baza promovării responsabilității individuale și care duc la slăbirea rolului statului în cadrul sistemelor de politică socială. În această lumină, este de notat că a fost formulată propunerea, aplicată în Marea Britanie, de

a organiza mecanismele de furnizare în așa fel încât să existe posibilitatea achiziționării de servicii (aproape piață), cu scopul de a întări eficacitatea și participarea sectorului privat, chiar și a celui care urmărește obținerea de profit, măsură ce a fost combinată cu reducerea costurilor (Mishra, 1990), fiind subliniat avantajul excepțional conferit de posibilitatea de a alege a utilizatorilor.

Soluțiile alese pentru a scăpa din criză este evident că au referiri directe la determinanții politici, sociali și economici ai sistemelor existente. Intensitatea presiunii asupra statului social, care a culminat în anii 1990, a echivalat cu o dereglare totală a sistemelor de politică socială, care, combinată cu evoluțiile mai largi economice și politice, a dus la dezvoltarea unui cadru în care problemele de politică socială căpătau o nouă formă. Asigurarea de beneficii din partea statului social și povara costurilor în creștere determinate de această operație erau legate de o creștere a șomajului, mai ales în Europa, care, în mod tradițional, funcționa sub imperiul statului social. În sfârșit, așa cum este demonstrat în această analiză, problema menținerii beneficiilor sociale este un aspect politic major, care rămâne în zona principală de interes. De aceea, propunerile sugerate și soluțiile propuse pentru a scăpa din criză nu pot fi decât obiectul unei confruntări politice, fiind de aceea supuse criticii, în lumina programului politic, social și economic în care sunt incluse aceste propuneri și soluții (Rhodes, Ferrera, 2000).

Alături de schimbarea drastică a societății, noua realitate trebuie să lase la o parte soluțiile trecutului. Provocările puse statului social de societatea cunoașterii, dar și de societatea însăși trebuie luate în considerare. Este clar că diferențele de clasă, cel puțin în forma lor veche, sunt modificate până într-atât că unii oameni de știință spun că clasele sociale nu mai joacă un rol esențial (Clark, Lipset, 1991). Totuși, după cum argumentează Esping-Andersen, „ironia este că, deși clasele sociale sunt mai puțin observabile, importanța lor este mult mai decisivă” (Esping-Andersen, 2002, p. 3). În societatea și economia cunoașterii, condițiile de asigurare a unui standard corespunzător de viață depind de acumularea de „capital cognitiv” și de capacitățile cognitive și de învățare ale fiecărei persoane. Așa cum arătau Shavit și Blossfeld (1993), „moștenirea socială”

este la fel de puternică azi cum era și în trecut, mai ales în sectoarele de dezvoltare cognitivă și împlinire educațională.

După Esping-Andersen (2002, p. 9) și alți sociologi, trebuie construit un nou stat social, bazat pe admiterea faptului că costurile sociale nu sunt costuri cu consumatorii (sau cel puțin nu numai costuri cu consumatorii) ale bugetului de stat, ci sunt de fapt o investiție. În cazul educației, faptul că cheltuielile educaționale constituie o investiție care produce „beneficii” a devenit acceptat mai pe larg, întrucât îi face pe oameni mai productivi. Aceeași logică trebuie aplicată și în alte cazuri, cum este politica egalității de sex, întrucât nu numai că este un scop politic emancipator al mișcării feministe, dar contribuie semnificativ și la creșterea economică și coeziunea socială. Cu cât este mai mare numărul de mame care lucrează, cu atât mai mult cresc economia și prosperitatea (precum și sectoarele care folosesc intensiv cunoașterea, întrucât femeile sunt o forță de muncă educată), iar în același timp este prevenită sărăcia familială și a copiilor.

Ocuparea femeilor, mai ales a celor care au copii, constituie o țintă de importanță strategică atât din motive de dezvoltare, cât și din motive sociale. Implicarea a cât mai mulți membri ai familiei în muncă este cel mai sigur mijloc de asigurare împotriva instabilității, iar crearea de drepturi autonome de asigurare pentru femei va evita probleme viitoare. În acest context, problemele familiilor monoparentale – femei care își cresc singure copiii – apar cu intensitate maximă, justificând prioritatea politică acordată lor. Cu atât mai mult, una dintre politicile care trebuie promovate se referă la reconcilierea vieții de familie cu viața de muncă, prin adoptarea de măsuri cum sunt îngrijirea copiilor și, în general vorbind, sprijinirea familiei.

În mediul actual, politica socială pare să se diversifice atât din punct de vedere al stabilirii de obiective, cât și al mijloacelor necesare. Noile nevoi sociale cer adaptări, astfel încât sistemele de politică socială să poată da răspunsuri valabile problemelor sociale. Deja, de la mijlocul decadei anterioare, s-a acordat o atenție deosebită participării utilizatorului de servicii la satisfacerea necesităților lui. În mijlocul acestei perspective se află următoarele aspecte: în primul rând, relația pe care potențialul utilizator de servicii o dezvoltă în cadrul societății în care este inclus și, în al doilea rând, obligațiile și drepturile nete care reies din relația dintre utilizatorul de

servicii și societate. Abordarea respectivă se bazează pe percepția politicii sociale ca mijloc de promovare a interesului social în combinație cu îmbunătățirea situației personale a utilizatorului de servicii. Redistribuirea venitului total nu mai este o prioritate, în timp ce scopul coeziunii sociale se reflectă și prin nivelul minim de securitate socială. Individul, și nu neapărat grupul, este ținta sistemelor, iar individul trebuie încurajat să rămână sau să fie reintrodus în societate.

În cadrul primei categorii, putem observa orientarea acțiunii individului pentru îmbunătățirea situației sale. Pe baza acestei abordări, strategia individuală poate duce la îmbunătățirea societății ca întreg. Așa cum s-a argumentat, este esențial ca sistemele de politică socială să exploateze motivul mișcării spontane a individului în beneficiul său personal și familial și, în consecință, pentru a funcționa în interesul întregului, și nu al persoanelor individuale – utilizatorii de servicii, sens în care sistemele de politică socială ar trebui să adopte mecanisme de recompensare, dar și de limitare pentru întregul număr de utilizatori. Abordarea de mai sus încorporează conceptul de responsabilitate individuală, întrucât asigură legătura cu alegerile făcute și cu beneficiile primite de persoanele individuale. Categoria socială este formată dintr-o populație caracterizată de o relație de dependență de prevederile sistemelor de politică socială. Populația supraviețuiește în principal sub limita sau la limita sărăciei, profitând în general exclusiv de beneficiile sistemelor de politică socială. Lipsa de interes pentru participarea activă – act care ar elibera persoana individuală de beneficiile sociale – care l-ar face pe individ independent pentru a-și putea asuma responsabilitatea personală constituie punctul de plecare al opiniilor de mai sus.

Lipsa de cunoștințe referitoare la condițiile sociale obiective care au condus sau cel puțin au predispus evoluția individului către spectrul excluziunii sociale se referă și la evidenta incapacitate a modurilor de mai sus de abordare a nevoilor sociale. Contextul social și economic mai larg nu este creat ca rezultat al alegerilor individuale. De exemplu, elementele endemice ale mediului economic și social, cum sunt ocuparea și locurile de muncă plătite prost, nu sunt definite de acțiunea individuală. Evaluarea cu încărcătură negativă a populației excluse social și stigmatizarea morală a

persoanei ca individ ce este responsabil pentru situația în care se regăsește sunt cele mai frecvente critici aduse sistemelor de politică socială.

Alegerea individului de a activa în scopul de a restabili și valoriza statutul său de cetățean și drepturile care rezultă din această calitate constituie punctul focal al dezbaterilor actuale referitoare la conținutul politicii sociale. Combinația de acces la beneficii și la serviciile din sistem, odată cu activarea utilizatorilor, are scopul de a diferenția natura actualelor sisteme față de cele din prima perioadă de după război. Statul, ca garant al securității sociale, nu reușește să reziste la presiunea noii politici și în special la presiunea părții economice a statului, în principal din cauza eșecului său relativ de a funcționa ca mecanism de redistribuire, egalitate și prosperitate pentru întreaga societate (Jordan, 1998).

Pentru punerea în practică a acestei abordări, sistemele de politică socială trebuie să formeze acele condiții care pot proteja individul de posibilitatea excluderii și izolării de întreg. De asemenea, pentru viabilitatea și eficacitatea sistemului, utilizatorii trebuie să fie impulsionați simultan spre includerea lor completă și eficientă în întreg. De aceea, responsabilitatea sistemelor de politică socială nu trebuie să se îndrepte numai spre păstrarea fizică a utilizatorilor, ci și spre reincluderea activă a celor excluși social.

Redistribuirea bogăției este puțin probabil să devină un proiect politic de primă importanță. În locul redistribuirii bogăției, se propune redistribuirea posibilităților, care va putea defini în cel mai bun mod posibil strategia personală pentru integrare în cadrul social. Prevederile sistemelor de politică socială au un dublu scop; **a.** acela de a limita prevederile referitoare la rezolvarea nevoilor persoanelor excluse social sau predispuse la excludere socială; **b.** de a motiva potențialii utilizatori înspre folosirea acestor prevederi ca punct de plecare pentru reintegrarea lor competitivă în mediul social și ocupațional. Abordarea de mai sus constituie baza așa-zisului stat „pozitiv” al bunăstării și este parte din filosofia politică dezvoltată teoretic, între alții, de sociologul A. Giddens, care a fost adoptată de partidul laburist din Marea Britanie (Giddens, 1998), mai ales sub mandatele lui Tony Blair.

Prin această abordare, s-a încercat folosirea unei alternative de ajustare lină a sistemelor de politică socială la contextul politic contemporan, care este definit în principal atât de dominația forțelor și regulilor pieței, cât și de ajustarea parametrilor culturali cu tendințele demografice, prezența endemică a unor rate ridicate ale șomajului, condițiile de producție, puterea statului etc. În miezul acestei abordări se află rolul responsabilității individului. Această abordare nu poate totuși să explice în mod adecvat extinderea posibilităților de activare a individului într-un mediu în care corelația de forțe se bazează în mod sigur pe acțiunea persoanei individuale.

Este clar că schimbarea de putere de la formele ecumenice și universale de acoperire ale sistemelor de politică socială din perioada de după război subliniază intrarea inevitabilă într-o nouă eră în care sistemele de politică socială devin din ce în ce mai selective în ceea ce privește potențialii utilizatori de servicii, pentru a putea supraviețui și pentru a-și putea menține legitimitatea politică. Deși în prezent nu apare niciun factor nou care să asigure prosperitatea globală a societății, trebuie reținut că statul continuă să dețină o parte semnificativă din puterea sa și poate participa la această securitate prin îndeplinirea rolului său politic în domeniul protecției sociale.

În concluzie, se poate spune că aspectele referitoare la forma și rolul social, obiectivele și măsurile adoptate de sistemele de politică socială nu sunt epuizate de analiza de mai sus. Acest lucru este subliniat și de faptul că diferențierile interne ale diferitelor moduri individuale de abordare dau imagine unui mediu suficient de vag, astfel încât pozițiile care apar nu pot fi atribuite în mod necesar unei abordări specifice. În plus, există aspecte care apar în cadrul tuturor abordărilor și de aceea agravează ambiguitatea granițelor dintre ele. Asemenea aspecte, cum sunt ecologia sau creșterea durabilă, sunt legate de sistemele de politică socială și necesită formularea unor răspunsuri coerente.

Simultan, apar aspecte care sunt definite de beneficiarii potențiali ai serviciilor de protecție socială. Aceste aspecte sunt legate direct de condițiile individuale de participare în societate și de drepturile care decurg dintr-o asemenea participare. În centrul aspectului referitor la statul

social se află dezbateră privind drepturile civile, întrucât, așa cum s-a observat, un element central al confruntărilor ideologice este participarea involuntară a individului la societate și responsabilitatea individului față de societate.

Întărirea instituțiilor supranaționale – care arată, în primul rând, transformările continue din mediul european lărgit – este strâns legată de scopul și conținutul acțiunii lor. Dezbateră actuală referitoare la rolul forțelor locale include înțelegerea termenului de „local” și interacțiunea acestuia cu mediul mai larg, mai ales cu statul membru. Elementul crucial al analizei se referă la rolul și puterea statului modern, la domeniile de politică socială de care se ocupă, precum și la rolul anticipat al autorităților locale. O dimensiune importantă a rolului contemporan al autorităților locale o constituie participarea organismelor care se autoadministrează la sistemele de politică socială și nivelul intervenției acestora.

Cu o răspândire mai largă în zona europeană, mai ales în ultimii ani, s-a dezvoltat o înțelegere reciprocă referitoare la rolul și importanța politicii sociale ca investiție și ca factor de producție. Pasajul citat în continuare din Declarația Comisiei pentru Agenda Politicii Sociale este caracteristic: „...un principiu îndrumător a noii Agende a politicii sociale este de a întări rolul politicii sociale ca factor de producție. Cea mai mare parte a cheltuielilor cu sănătatea și educația reprezintă o investiție în resurse umane, cu rezultate economice pozitive. Drept urmare, este posibilă o corelație pozitivă între scara de mărime a unor asemenea cheltuieli și nivelul productivității din fiecare țară. Transferurile sociale care acoperă pensiile și asigurările sociale nu contribuie numai la un venit echilibrat și redistribuit pe întreaga durată a vieții și între grupurile sociale, dar conferă și un suport pentru o calitate mai bună a ocupării, cu câștiguri financiare suplimentare”.

Nivelurile de protecție socială asigurate de „statul bunăstării” sunt un factor determinant pentru dezvoltarea economiei sociale. Referitor la utilizarea capitalului social, apare nevoia de practici coordonate și organizate, pentru ca atât persoanele excluse social, cât și cei amenințați de excludere să poată fi puși în contact și să conștientizeze în mod tangibil existența instrumentelor pentru includerea lor în viața comunității, pentru a nu fi prinși în capcana sărăciei și excluderii.

Economia socială și grupurile de state membre UE

Mai jos este prezentată o descriere – destul de abstractă – a patru exemple distincte de economie socială; aceste exemple sunt foarte relevante pentru diferitele tipuri de politică socială. Clasificarea, chiar dacă uneori este supusă criticilor și contestațiilor, poate fi acceptată mai ales în ceea ce privește legătura dintre diferitele sisteme de protecție socială și politicile de integrare activă prin economia socială (Hadson și Williams, 1999). Pot fi identificate patru modele sociale de bază:

- modelul anglo-saxon;
- modelul scandinav;
- modelul european continental;
- modelul sud-european.

În acest cadru, pot fi identificate cel puțin trei niveluri de diversitate a instituțiilor economiei sociale.

A. La nivelul juridic: cadrul juridic al organizațiilor/întreprinderilor sociale din Uniunea Europeană este diferit de la țară la țară. În unele țări ale Uniunii Europene (unde în mod tradițional există legea comună), există libertatea de mișcare cu privire la crearea și operarea/funcționarea instituțiilor economiei sociale. În alte țări, dimpotrivă, întreprinderile din sectorul social au un cadru legislativ concret pentru funcționare, neexistând posibilitatea de schimbare (ca, de exemplu, societate cu răspundere limitată, companie a societății civile care nu urmărește obținerea de profit etc.).

B. La nivelul politic: în unele țări cu tradiție pentru colectivitate (cum este Franța), instituțiile economiei sociale au fost create având în vedere legătura lor cu mecanismul guvernamental, în timp ce, în alte țări cu tradiție pentru liberalism (cum este Marea Britanie), se pune accentul pe legătura întreprinderilor sociale cu autoguvernarea locală.

C. La nivelul ideologic: la acest nivel, există discriminare între activitățile de interes concret sau colectiv. Activitățile de interes concret se referă la furnizarea de servicii pentru membrii instituțiilor/asociațiilor economiei sociale, în timp ce activitățile de interes colectiv au scopul de a furniza servicii comunității în ansamblu.

Caracteristicile de bază ale celor patru modele de economie socială din Europa sunt:

- **Modelul anglo-saxon (sistem liberal)**

Abordarea anglo-saxonă a economiei sociale se bazează pe noțiunea de organizații care nu urmăresc obținerea de profit. Acest model face diferența între economia socială și sectorul particular, întrucât primul se bazează pe sprijinul voluntar, iar o mulțime din beneficiile sale sunt direcționate către regiunile vulnerabile sau către grupurile de persoane vulnerabile, iar uneori este implicată creșterea comunității atât pe baza resurselor financiare, cât și pe baza resurselor umane.

- **Modelul scandinav (sistemul nordic/social-democrat)**

Modelul scandinav din Suedia și Danemarca se axează pe satisfacerea nevoilor colective în sectorul serviciilor sociale și promovează solidaritatea socială și egalitatea de gen. În acest cadru, cooperativele/parteneriatele (fiind actori centrali ai economiei sociale) funcționează ca reprezentanți colectivi ai populației, fac presiune socială în cadrul proceselor decizionale și creează rețele de servicii cu organismele publice pentru îndeplinirea acestor obiective.

- **Modelul european continental
(model conservativ-continental/regim colectiv)**

Modelul continental al economiei sociale se centrează pe sprijinul social prin intermediul sistemelor publice. În Germania, Austria, Franța și Belgia, cooperativele funcționează ca fondatori de servicii, recunoscând necesitățile și nevoile sociale, creând cadrul potrivit pentru satisfacerea acestor necesități și nevoi, sub controlul relevant al statului. Acest fapt a dus la creșterea cooperativelor și la transformarea lor în federații (în Germania, cooperativele au fost, de asemenea, legate de partidele politice, Biserică, Crucea Roșie și alte organizații; în Franța și Belgia, au fost determinate de convingerile religioase). În Belgia, sistemul de federații mari de cooperative a fost fundamentat pe rețeaua de asociații/uniuni de sprijin familial și furnizarea de servicii către gospodării.

- **Modelul sud-european**

Modelul social al țărilor mediteraneene nu este foarte dezvoltat și se bazează pe activitățile efectuate de asociații și cooperative care acționează în interesul membrilor lor și au ca principal scop reducerea șomajului.

Alte forme suplimentare de întreprinderi ale economiei sociale care fiecare corespund unuia dintre modelele sociale europene sunt identificate la nivel de stat și sunt descrise în continuare.

Abordarea anglo-saxonă

Marea Britanie

În Marea Britanie, nu există o legislație concretă a cooperativelor; de aceea este greu să se determine sectorul cooperativelor și să se integreze în domeniul economiei sociale. În cadrul cooperativelor pot fi găsite mai multe forme de organizații:

- **organizații de autoajutorare**, care au nevoi comune (medicale, de îngrijire) și care sunt finanțate de propriii membri, administrate la nivel local sau cu sprijinul altor asociații pentru solidaritate. Un exemplu este Benenden Healthcare Society, fond intersocial de asigurare, constituit ca o formă suplimentară de asigurare socială ce poate fi folosită de membrii săi în cazul în care nu au altă finanțare la care să poată apela (de exemplu, listă lungă de așteptare, probleme financiare etc.);
- **companii de interes comunitar**, care furnizează sprijin social unor grupuri speciale de persoane, sunt de tipul companiilor cu răspundere limitată, fără motivație pentru profit, care au un pronunțat caracter voluntar și care se axează pe lupta împotriva sărăciei și excluziunii sociale;
- **organizațiile caritabile**. Majoritatea organizațiilor, la nivel comunitar, sunt înregistrate ca organizații de caritate și furnizează servicii membrilor lor și societății locale. Formele legale luate de obicei de organizațiile de caritate sunt: întreprindere cu răspundere limitată prin garanție, asociație neîncorporată și întreprindere neafiliată.

Dacă organizația de caritate alege să nu aibă una dintre formele juridic recunoscute, aceasta se poate înregistra ca societate industrială și de furnizare de bunuri sau ca organizație educațională sau religioasă.

Irlanda

Șomajul pe termen lung din Irlanda a condus țara în anii 1990 spre o strategie de dezvoltare care să încurajeze caracterul local de sprijinire a cooperativelor de dezvoltare. În acest cadru, întreprinderile economiei sociale au fost create sub forma unor grupuri locale care aveau scopul de a găsi cele mai eficiente soluții împotriva excluziunii sociale. Există cinci categorii de instituții sociale irlandeze, a căror formă juridică diferă în funcție de sectorul de activitate:

- întreprinderi de integrare socială;
- întreprinderi sociale în sectorul cazării;
- întreprinderi sociale care furnizează servicii personale și locale;
- cooperative de credit;
- organizații locale de dezvoltare.

Modelul scandinav

Danemarca

Chiar dacă și în economia națională pot fi observate multe cooperative, Danemarca este una dintre foarte puținele țări care nu au legislație pentru aceste forme ale economiei sociale, statutul cooperativelor fiind parte din legea comercială. Administrațiile publice locale joacă un rol important, sens în care cele 275 de autorități locale se axează pe descentralizarea administrației, sunt responsabile de educația primară și secundară, de educația specială și de consiliere, precum și de educația preșcolară. De asemenea, au în responsabilitate bibliotecile publice, centrele educaționale, culturale și sportive. Printre competențele acestora se enumeră furnizarea de servicii în lupta împotriva excluziunii sociale

(imigranți și refugiați), integrarea pe piața muncii și furnizarea de servicii pentru bătrâni (îngrijire la domiciliu, centre de zi etc.). Se ocupă, de asemenea, de furnizarea de apă potabilă, de case pentru muncitori, de planificarea dezvoltării etc.

Suedia

Față de Danemarca, în Suedia există o legislație specifică pentru cooperative. Economia socială în Suedia este activă în sectoarele culturii, sportului și educației/pregătirii adulților, iar din anii 1980 a fost adăugat și sectorul serviciilor. Formele întreprinderilor economiei sociale din Suedia sunt:

- companii cu răspundere limitată;
- uniuni economice;
- uniuni nonprofit;
- instituții.

Sectoarele de furnizare de electricitate, gaz și apă, de cazare și alte activități, cum ar fi serviciile medicale și de îngrijire socială, sunt foarte dezvoltate (în Suedia, întreprinderile cooperative reprezentând 16,04%, 11,15% și, respectiv, 6,34% din numărul total de întreprinderi din domeniile respective).

La nivel local, municipalitățile joacă un rol important, furnizează servicii de îngrijire socială (copii, bătrâni, persoane cu dizabilități) și sunt responsabile de funcționarea grădinițelor și a centrelor de joacă pentru copii. De asemenea, sunt responsabile de educația primară și secundară, de educația specială și de consiliere, precum și de planificarea dezvoltării.

În ultimii ani, guvernele locale ce se autoadministrează se interesează de dezvoltarea întreprinderilor sub forma de instituție-organizație. În afară de companii, municipalitățile furnizează servicii sociale și prin intermediul companiilor particulare. O parte din implementarea programelor/proiectelor, mai ales a celor legate de petrecerea timpului liber (de ex., stadioane), este încredințată organizațiilor neguvernamentale.

Regimul colectiv - modelul continental

Belgia

În Belgia se înființează în fiecare an un mare număr de ONG-uri, chiar dacă majoritatea acestora sunt considerate organizații paraspeculative sau parastat. Fiecare întreprindere cu caracter comercial poate fi considerată „întreprindere cu scop social”, prin adoptarea unor anumite obiective sociale și prin urmărirea obținerii unui profit mic.

Termenul de „întreprindere din economia socială” a devenit sinonim cu inițiativele/organizațiile sociale care au ca scop promovarea integrării profesionale a persoanelor marginalizate în cadrul pieței muncii. În ultimele două decade, în acest domeniu, a apărut un număr semnificativ de inovații care au câștigat recunoașterea și sprijinul sectorului public. Întreprinderile sociale există și în cadrul „serviciilor locale”, cum sunt locuințele sociale, restructurarea locurilor și activităților de îngrijire a copiilor și gospodăriilor.

În domeniul construcției de locuințe există asociații/uniuni care funcționează ca birouri de brokeri sociali (renovarea proprietăților nonrezidențiale, finanțare publică). De asemenea, există cooperative locale în domeniul locuințelor, care primesc sprijin financiar public. Colaborarea dintre municipalități, alte instituții publice și organizații voluntare a fost instituționalizată și pentru administrarea spitalelor și centrelor de intervenție socială. Centrele de educație/pregătire pentru găsirea unui loc de muncă aparțin regiunilor, dar autoritățile locale au un rol principal în găsirea de locuri de muncă la nivel local.

Franța

A. Contacte locale (întreprinderi de integrare socială) - Régie de Quartier.

Acestea furnizează servicii de management urban, semnează contracte cu instituțiile regionale locale și promovează integrarea persoanelor

dezavantajate pe piața muncii, prin angajarea lor în activitățile și serviciile de pe plan local.

B. Cooperative (întreprinderi cu scop social și furnizarea de servicii colective)

Organizațiile cooperative franceze – împreună cu cooperativele comerciale afiliate și cu organizațiile cooperative ale distribuirii produselor comerciale sau meșteșugărești – folosesc direct sau indirect munca salarială a 700.000 de muncitori. Există două categorii de cooperative:

- 1) **cooperative nonprofit**, cum sunt cooperativele de consum, de locuire, de meșteșugari, cooperativele de producție;
- 2) **cooperative de credit**, cum sunt băncile populare, băncile de economii, organizațiile de credit cooperatist etc.

În plus, au fost lansate inițiative sociale de integrare pe piața muncii a grupurilor vulnerabile din punct de vedere economic și social, precum și inițiative de furnizare de servicii personalizate (pentru copii și bătrâni), folosind voluntari (părinți, profesori).

Modelul sud-european

Italia

În Italia, multe întreprinderi ale economiei sociale s-au născut în anii 1980 și după aceea. În 1991 a fost creat cadrul instituțional pentru cooperativele sociale, existând două categorii de cooperative sociale:

- A. cooperativele care activează în domeniul serviciilor de sănătate, educației, îngrijirii sociale etc., pentru grupurile sociale vulnerabile (cooperative sociale de tip A);
- B. cooperativele care urmăresc integrarea socială a grupurilor de persoane vulnerabile - 30% din muncitori aparțin grupurilor dezavantajate, cum ar fi deținuți, utilizatori de droguri (cooperative sociale de tip B).

Cooperativele sociale sunt considerate ca făcând parte din întreprinderile sociale, dar, în general vorbind, întreprinderile sociale din

Italia pot avea orice formă legală atât timp cât se ocupă de sectorul social, iar cel puțin 30% din muncitorii lor aparțin grupurilor dezavantajate. În afară de cooperativele sociale și de întreprinderile sociale, în Italia mai există și alte organizații voluntare nonprofit, instituții și organizații publice de caritate (istituzioni pubbliche di assistenza e beneficenza - Ipab), care sunt în curs de transformare în întreprinderi de utilitate socială.

Trebuie menționat faptul că legislația italiană se concentrează mai ales pe sprijinirea cooperativelor (reduceri de taxe, scutirea de asigurări naționale etc.), iar alte forme de întreprinderi sociale, cum sunt întreprinderile comunitare, nu au aceeași recunoaștere.

Spania

Spania are nu numai o legislație națională bine dezvoltată pentru economia socială, dar a creat o legislație importantă și la nivel local. Unul dintre tipurile de întreprinderi din economia socială îl constituie cooperativele de inițiativă socială care se axează pe ajutorarea persoanelor care au probleme de excludere de pe piața muncii; aceste întreprinderi speciale se ocupă de organizarea angajării pentru centre speciale de activitate (întreprinderi tradiționale) și reflectă un spirit antreprenorial modern. Întreprinderile din sectorul social cu cele mai bune rezultate sunt cele care au fost recomandate de oamenii de afaceri din sectorul particular, care văd în economia socială un instrument pentru promovarea obiectivelor sociale, folosind cunoștințele de afaceri ale sectorului privat.

În efortul de a combina toate politicile împotriva excluderii sociale prin promovarea dezvoltării economiei sociale, trebuie avut în vedere că mecanismele de protecție socială alcătuiesc un mediu de asigurări sociale mai mari sau mai mici. Acest mediu este esențial pentru ca participanții în orice inițiativă de economie socială să poată fi protejați printr-o rețea de politici sociale care asigură capitalul social necesar. Evident, trebuie conceptualizat simultan și mediul instituțional potrivit, astfel încât inițiativele de economie socială să înflorească.

Structurile organizaționale ale statului, ca și dependența instituțională (dependența de opțiunea identificată), împreună cu caracteristicile particulare ale formelor sociale, dau formă datelor care exprimă și dezvoltă

inițiativele de economie socială ca părți, asociate sau independente, ale mecanismelor de asigurări sociale, ale statului sau instituțiilor oficiale.

Inițiative locale de asigurări sociale și incluziune socială în Europa

Pe baza experienței europene, determinarea geografică a regiunilor care sunt afectate din cauza excluziunii sociale generează necesitatea configurării politicilor socioeconomice pe principii teritoriale³. În general, scopul cercetării comparative în acest domeniu este standardizarea/formularea celor mai bune practici (sub formă de metodologii funcționale sau instrumente de cercetare și intervențiile direcționate relevante) prin analiza politicilor naționale respective.

Din concluziile unor cercetări comparative, s-au conturat **trei modele de practici naționale**, care vor fi prezentate în continuare: A. modelul francez al „regiunilor urbane libere”⁴, B. modelul britanic al „indexului deprivării multiple” și C. modelul danez al „abordării calitative”.

A. Modelul francez al „regiunilor urbane libere”

În 1966, în Franța, în cadrul prevederilor legislative pentru aplicarea Pactului revitalizării orașului⁵, au fost stabilite 750 de „regiuni urbane cu caracter sensibil” (zones urbaines sensibles), între care 396 erau „regiuni de revigorare urbană” (zones de redynamisation urbaine) și 44 de „regiuni urbane libere” (zones franches urbaines). Avantajele regiunilor sus-menționate se refereau în principal la facilități de impozitare/creditare, cele mai importante facilități fiind acordate celor 44 de regiuni urbane din teritoriul francez considerate a fi mai deprivate din punct de vedere socioeconomic („regiuni urbane libere”).

³ Așa-numitele „politici pe baze teritoriale”.

⁴ Acest model specific este legat de “Pacte de relance de la ville”. Obiectivele acestei politici specifice sunt determinarea regiunilor care suferă din cauza problemelor economice și sociale, precum și politicile relevante pentru fiecare regiune, astfel ca respectivele probleme să aibă soluții articulate de rezolvare.

⁵ Loi du 14 novembre 1996 de mise en oeuvre du Pacte de relance pour la ville.

Provocări și obiective ale „Pactului revitalizării orașului”

Determinarea regiunilor menționate mai sus s-a făcut cu scopul de a interconecta politica economică cu problemele sociale și economice specifice ale regiunilor urbane deprivatate. Proiectul a pus accentul pe lupta împotriva agravării excluziunii sociale din acele regiuni urbane. Principalele caracteristici negative ale acestor regiuni sunt:

- mobilitatea populației aparținând clasei de mijloc și creșterea numărului de apartamente în care nu locuiește nimeni;
- dificultățile deosebite ale întreprinderilor care activează în aceste regiuni, mai ales din cauza scăderii puterii de cumpărare a rezidenților;
- creșterea șomajului și întărirea, din această cauză, a sentimentului de excluziune din viața socială, economică și culturală a țării.

Pe scurt, „Pactul revitalizării orașului” are șase obiective de bază, referitoare la:

- crearea de activități economice și de locuri de muncă;
- protejarea ordinii publice;
- reintroducerea egalității de șanse în școli;
- reintroducerea diferențierii reședințelor;
- îmbunătățirea prezenței active a serviciilor publice;
- cercetare și sprijinirea partenerilor pentru materializarea obiectivelor de mai sus.

Pilonul de bază al proiectului este lupta împotriva șomajului, prin sprijinirea întreprinderilor amplasate în regiunile deprivatate. Din acest motiv, au fost avute în vedere 44 de „regiuni urbane libere”, sens în care întreprinderile cu cel puțin 50 de muncitori amplasate în una dintre aceste 44 de regiuni au primit o serie de avantaje fiscale și sociale (scutiri de taxe etc.).

În paralel, au fost adoptate importante prevederi bugetare pentru restaurarea centrelor comerciale abandonate, aflate în regiunile sus-menționate, cu scopul de a revitaliza activitatea comercială și economică a zonelor. Printre altele, în aceste regiuni au fost promovate și puse în aplicare următoarele intervenții:

- lupta împotriva infracționalității în rândul tinerilor, ca și prevenirea și lupta împotriva distribuirii și folosirii drogurilor;
- încurajarea construcției de școli (mai ales, creșterea resurselor umane);
- acordarea de împrumuturi în condiții foarte favorabile pentru reabilitarea și repararea clădirilor;
- îmbunătățirea calității mijloacelor de transport.

În general, „Pactul revitalizării orașului” este un proiect multidimensional de luptă împotriva excluziunii sociale pe baze teritoriale. Trebuie menționat faptul că identificarea și alegerea „regiunilor urbane libere” respectă principiul „discriminării pozitive pe baze teritoriale” (discrimination territoriale positive).

Caseta nr. 5

Criterii aplicate pentru identificarea și alegerea „regiunilor urbane libere”

Alegerea acestor regiuni speciale s-a făcut pe baza următoarelor criterii statistice:

- populația (să aibă o populație de peste 10.000 de locuitori);
- rata șomajului (cu cel puțin 25% mai mare decât media națională);
- procentul de tineri care trăiesc în aceste zone (cel puțin 36% din populație să fie tineri);
- procentul de tineri sub 15 ani care nu au diplomă (procentul relativ din aceste regiuni să fie cu cel puțin 30% mai mare decât media națională relevantă);
- o serie de criterii de impozitare.

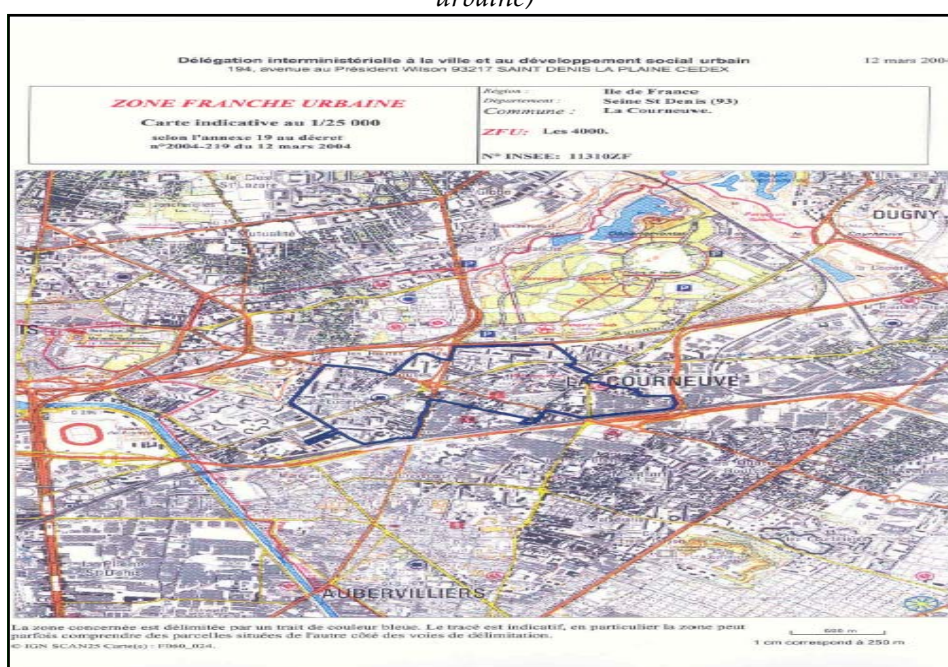
În general, în cele 44 de regiuni selectate:

- rata șomajului era dublă față de media națională;
- 46% din populație este formată din tineri;
- 44% dintre tinerii sub 15 ani nu au absolvit o școală tehnică sau un liceu.

Promovarea „Pactului revitalizării oraşului” se bazează pe participarea activă a administraţiei locale autonome. În acest context, reprezentanţii locali sunt chemaţi să prezinte orice activitate care este esenţială pentru rezolvarea problemelor economice şi sociale cu care se confruntă regiunile lor. Pentru fiecare regiune se întocmeşte un plan de acţiune care implică autorităţile guvernamentale, guvernul local autonom, precum şi alte instituţii (întreprinderi, parteneri sociali, organizaţii nonguvernamentale, organizaţii ale economiei sociale etc.) care doresc să contribuie activ la materializarea efectivă a acţiunilor incluse în Pact. Prin acest parteneriat, se determină, cu claritate, obiectivele şi acţiunile care corespund fiecărei părţi interesate implicate.

Harta de mai jos prezintă delimitarea geografică a uneia dintre cele 44 de „regiuni urbane libere”. Delimitarea este marcată de linia închisă (<http://i.ville.gouv.fr>).

Figura nr. 1. Regiuni urbane libere (zone franche urbaine)

Region: Île de France. Préfecture: Seine St. Denis (93). Municipality: La Courneuve.

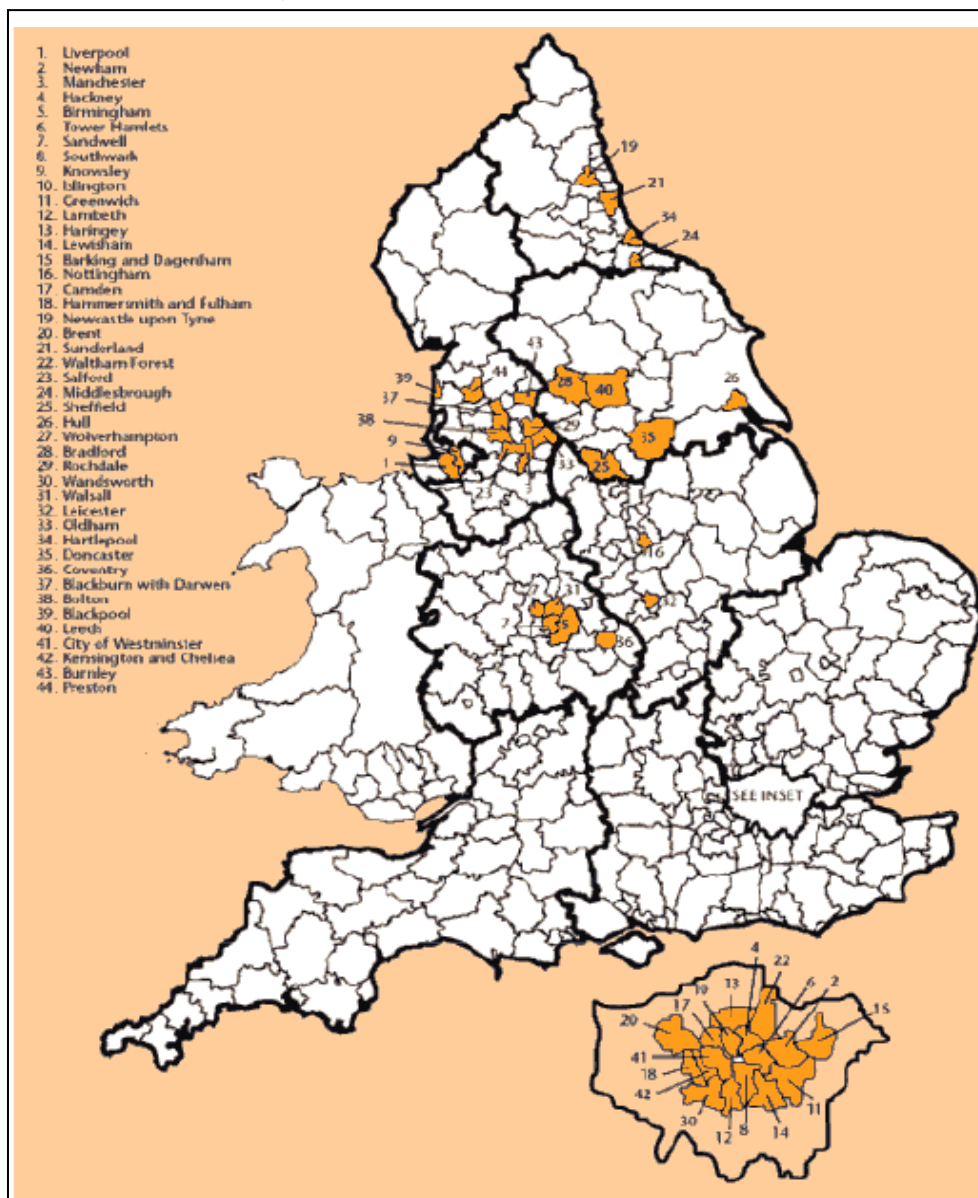
B. Modelul britanic: indexul deprivării multiple și Strategia pentru revitalizarea cartierelor

Indexul deprivării multiple (IDM) este un instrument metodologic folosit pentru cercetarea diferitelor niveluri ale excluziunii sociale pe baze teritoriale în Marea Britanie (Local Deprivation Index). Scopul său final este înțelegerea diferiților factori care generează excluziunea socială și promovarea de intervenții cu caracter instituțional/sociopolitic pentru combaterea tuturor dimensiunilor fenomenului. Elaborarea indexului este legată direct de modelele măsurării deprivării pe baze teritoriale, folosite pentru elaborarea și delimitarea politicilor de bază (de ex., procentul din prevederile bugetare furnizat de stat organizațiilor din guvernul local autonom este calculat pe baza unui indicator social concret) (B. Robson; M. Bradford; R. Tye, 1991).

Indexul respectiv este inclus în cadrul general al indexurilor deprivării, alcătuite cu scopul cartării politicii sociale la nivel regional și local. Indicativ, se poate menționa exemplul „Strategiei naționale pentru reînnoirea cartierelor” al Unității pentru Excluziunea Socială. Unitatea pentru Excluziunea Socială, în raportul său despre această problemă (www.socialexclusionunit.gov.uk), menționează în mod repetat cele 44 de regiuni cele mai sărace din Marea Britanie, pe baza indicatorilor relativi.

Indexul deprivării multiple a fost proiectat de Departamentul de Politică Socială și Muncă Socială al Universității Oxford și a înlocuit indexul deprivării locale adoptat anterior de Unitatea pentru Excluziunea Socială.

Figura nr. 2. Cele mai deprivate 44 de regiuni din Marea Britanie pe baza indexului deprivării locale din 1998 (în ordine descrescătoare)

Sursa: Social Exclusion Unit, Bringing Britain Together: A national strategy for neighborhood renewal (September 1998).

Alcătuirea indexului deprivării multiple: cele șase domenii de cercetare ale excluziunii sociale

Indicatorul deprivării multiple este alcătuit din:

- **șase domenii la nivel de circumscripție electorală** (venit, ocupare, sănătate și infirmitate, educație - aptitudini - pregătire, condiții de locuit și acces geografic la servicii), care sunt formate global prin descrierea succesivă a 33 de indicatori;
- **un index total al deprivării multiple;**
- **șase indicatori la nivel regional** (nivel de district).

Pe scurt, indexului deprivării multiple (IDM) este un indicator inovativ și multifuncțional, pe baza căruia se poate estima mărimea deprivării la nivel de circumscripție electorală, dar care are aceleași caracteristici cu 33 de indicatori diferiți. Un avantaj al IDM se referă la posibilitatea de a reînnoi, pe baze regulate, datele pe care se bazează indicatorul. Un al doilea avantaj – față de indicatorul anterior – se referă la posibilitatea de evaluare a deprivării la entități geografice mici, având astfel posibilitatea de localizare și combatere a „focarelor/centrelor” excluziunii sociale. Acest aspect specific al IDM constituie cu adevărat un avantaj important. Unitatea pentru Excluziune Socială a atras deja atenția asupra slăbiciunii indexului deprivării locale (IDL) în ceea ce privește localizarea districtelor deprivat din regiunile cu un standard ridicat de viață, din cauza faptului că datele furnizate de IDL sunt insuficiente pentru înregistrarea integrată și lupta împotriva excluziunii sociale pe baze teritoriale.

Indexul deprivării multiple se concentrează pe forma multidimensională a excluziunii sociale⁶, prin delimitarea unor niveluri de „deprivare”. Fiecare domeniu este format dintr-o serie de indicatori selectați în funcție de:

- posibilitatea de actualizare pe o bază regulată;
- validitatea;

⁶ Excluziunea socială este o noțiune multifuncțională și dinamică, depărtându-se de percepția pur economică a instrumentelor tradiționale de evaluare, cum sunt sărăcia, inegalitatea etc.

- disponibilitatea la nivel de circumscripție electorală pe întreg teritoriul;
- concentrarea pe unul dintre principalele aspecte ale nivelului evaluat de „deprivare”.

Din cauza insuficienței datelor, nu sunt incluse domeniile referitoare la infraționalitate, ordine publică și mediu. Pe scurt, indexul deprivării multiple se axează pe următoarele șase domenii⁷:

- **Venitul** - acest domeniu estimează numărul de persoane care primesc ajutor economic (de la instituțiile de asigurări sociale, ocupare și bunăstare).

Caseta nr. 6

Deprivarea de venit: prezentarea indicatorilor

- Adulți beneficiari de ajutor economic
- Minori beneficiari de ajutor economic
- Adulți beneficiari de ajutor de șomaj
- Minori aparținători de gospodărie al căror venit se bazează pe ajutorul de șomaj
- Adulți aparținători de gospodărie al căror venit se bazează pe ajutor social
- Minori aparținători de gospodărie al căror venit se bazează pe ajutor social
- Adulți beneficiari de ajutor de infirmitate
- Minori beneficiari de ajutor de infirmitate
- Persoane care nu primesc venit (din pensii, ajutor de infirmitate etc.) din ajutoare sociale

- **Ocupare** - acest domeniu estimează numărul de persoane care nu pot lucra din cauza dizabilității sau bolii, precum și numărul persoanelor din această categorie înregistrate oficial.

⁷ Unii indicatori au fost adaptați realității din Grecia. Acest lucru implică o metodologie mai ușor de înțeles și de aplicat.

Caseta nr. 7**Deprivarea de loc de muncă: prezentarea indicatorilor**

- Numărul șomerilor
- Persoane între 18 și 24 de ani care participă la programele active de căutare a unui loc de muncă
- Numărul de beneficiari de ajutor de dizabilitate cu vârsta cuprinsă între 16 și 59 de ani
- Numărul de beneficiari de ajutor de infirmitate gravă cu vârsta cuprinsă între 16 și 59 de ani

- **Boală sau dizabilitate** - acest domeniu se referă la numărul de persoane care suferă de boală sau dizabilitate.

Caseta nr. 8**Boală sau dizabilități: prezentarea indicatorilor**

- Rata mortalității pentru bărbați și femei sub 65 de ani
- Numărul de beneficiari de ajutor public pentru infirmitate sau dizabilitate pentru muncă
- Procentul de populație activă (16-59 de ani) care primește ajutor pentru dizabilitate sau infirmitate gravă
- Procentul, pe grupe de vârstă și sex, care suferă de boli cronice care creează restricții
- Procentul de nașteri cu greutatea mai mică decât cea normală (<2500 gr.)

- **Educație, dexterități și pregătire profesională** - în acest domeniu se calculează nivelul de deprivare referitor la cunoștințe și dexterități ale persoanelor adulte și minore care locuiesc în regiunea respectivă.

Caseta nr. 9**Educație, aptitudini și pregătire profesională: prezentarea indicatorilor**

- Adulți care nu au diplomă de calificare profesională și aptitudini
- Copii până în vârsta de 16 ani care nu sunt cuprinși în sistemul educațional
- Procentul de tineri între 17 și 19 ani care nu au reușit la examenele de admitere la învățământul universitar
- Date referitoare la prestația elevilor în timpul învățământului gimnazial
- Procentul de copii din învățământul elementar care au limba țării respective ca a doua limbă de studiu.

- **Accesul geografic la servicii** - acest domeniu estimează accesul persoanelor la serviciile de bază ce se referă la mijloace de transport și la răspândirea serviciilor respective în spațiul urban.

Caseta nr. 10**Accesul geografic la servicii: prezentarea indicatorilor**

- Accesul la poștă
- Accesul la restaurante
- Accesul la stațiile de carburanți
- Accesul la instituțiile educaționale

- **Condiții de locuit** - acest domeniu calculează numărul de gospodării care nu au dotările de bază, precum și numărul de case care nu sunt folosite permanent.

Caseta nr. 11**Condiții de locuit: prezentarea indicatorilor**

- Numărul de persoane care nu au adăpost
- Familii alcătuite din mai mulți membri, care trăiesc în domiciliile care nu au dotările de bază

Configurarea indexului deprivării multiple

Analiza datelor pentru fiecare domeniu menționat mai sus duce la configurarea indicatorilor relevanți la nivel de index de domeniu. Mai mult, indicatorii respectivi (venit, ocupare, sănătate și infirmitate, educație - aptitudini - pregătire, condiții de locuit și acces geografic la servicii) pot fi combinați pentru a forma indexul deprivării multiple (IDM). Pe baza acestui indicator specific este evaluat nivelul deprivării pentru fiecare district. Combinația de indicatori (indexul de domeniu) presupune evaluarea domeniilor, care poate fi standardizată după cum urmează:

- venit 25%;
- ocupare 25%;
- sănătate și infirmitate 15%;
- educație, dexterități și pregătire 15%;
- accesul geografic la servicii 10%;
- condiții de locuit 10%.

Figura nr. 3 prezintă cele două stadii de bază pentru configurarea indexului deprivării multiple – IDM (Departamentul pentru Mediu, Transport și Regiuni, *Indicii deprivării 2000, Rezumatul cercetării pentru regenerare*).

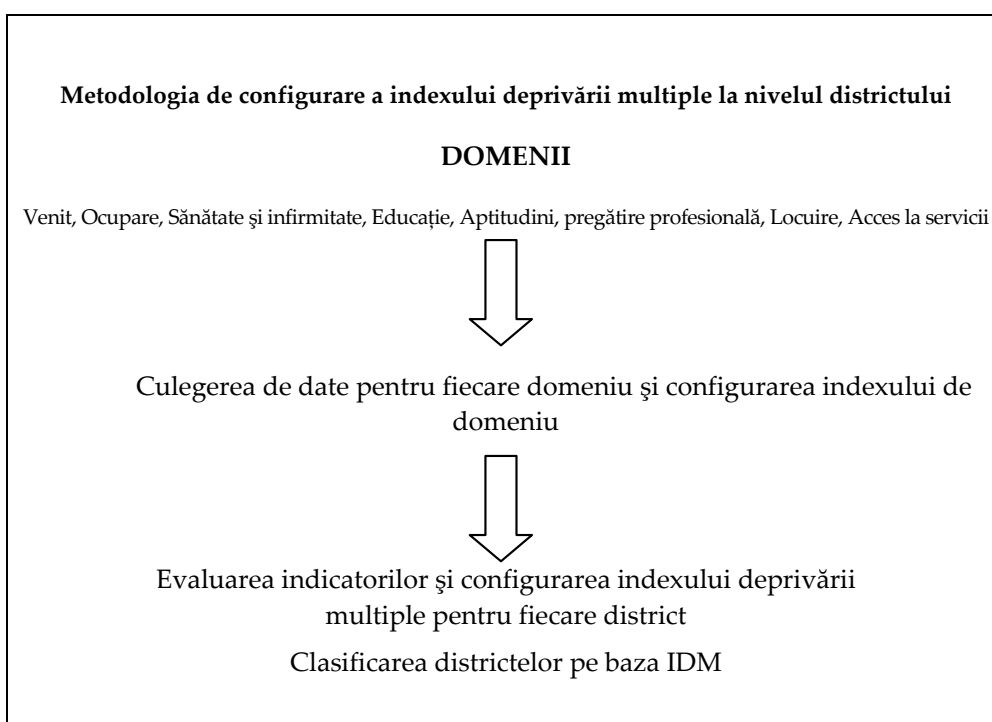
Folosirea indexului deprivării multiple

Indexul deprivării multiple poate fi alcătuit la nivel de district, dar și la nivel regional.

a) La **nivel de district**, pot fi observați șapte indicatori (șase indicatori referitori la domeniile sus-menționate plus indexul deprivării multiple). Pentru fiecare indicator se atribuie o poziție pe scară (în Marea Britanie, de exemplu, există 8414 districte: regiunea cu nivelul cel mai ridicat de deprivare va ocupa poziția 1, iar regiunea cea mai înfloritoare va ocupa poziția 8414). În acest fel, utilizatorii acestui indicator au posibilitatea de a evalua una din cele șase dimensiuni ale excluziunii sociale pe o regiune concretă și se pot face comparații cu alte regiuni. Așa cum s-a menționat, calcularea unui număr indicator permite identificarea „focarelor/centrelor”

excluziunii sociale, contrar cercetărilor anterioare care se limitau la calcule la nivel regional.

Figura nr. 3. Indexul deprivării multiple

b) La **nivel regional**, folosirea indicatorului permite cercetarea diferențelor existente între regiuni. Au fost determinate concret cele mai vulnerabile grupuri de persoane și districtele cu cel mai ridicat grad de deprivare, ceea ce furnizează informații deosebit de importante referitoare la dimensiunile teritoriale ale excluziunii sociale în fiecare regiune.

Mai analitic, măsurătorile la nivel regional s-au referit la:

- **concentrația locală** (această măsură permite localizarea punctelor de contact pentru excluziunea socială în cadrul respectivei regiuni);

- **extinderea** (procentul de populație dintr-o regiune care trăiește în cele mai deprivate 10% districte ale regiunii);
- **determinarea numărului exact de persoane** care nu au un venit satisfăcător sau loc de muncă la nivelul regiunii;
- **media districtelor din regiune** pe baza indicatorului IDM;
- **media districtelor din regiune** pe baza rezultatelor fiecărui district în unul din cele șase domenii (venit, ocupare, sănătate și infirmitate, educație - aptitudini - pregătire, condiții de locuit și acces geografic la servicii).

În concluzie, indexul deprivării multiple permite înregistrarea obiectivă a fenomenului excluziunii sociale în dimensiunile sale teritoriale, folosind măsurători metodologice la trei niveluri:

- șase indicatori la nivel de domeniu (indicatori de domeniu);
- indexul total al deprivării multiple, pe baza celor șase indicatori de domeniu;
- șase măsurători la nivel regional.

Prin utilizarea acestui instrument este deci posibil să ne concentrăm pe dimensiunile concrete ale excluziunii sociale la nivel de district, iar aceste dimensiuni pot fi imediat legate de factorii extinși de apariție ai fenomenului, care nu sunt limitați numai la lipsa de venit sau de loc de muncă. Mai mult, cei care planifică intervenții de politică socială pot promova noi intervenții pentru eliminarea oricăror motive sau factori de excluziune.

C. Modelul danez: importanța datelor calitative

Modelul danez este definit de un cadru metodologic proiectat și implementat de Institutul Danez de Cercetare în Construcții, referitor la dimensiunile excluziunii sociale și mai ales la implicațiile acestui fenomen în zonele urbane (de exemplu, clădiri și mediul înconjurător). Axa centrală a cadrului se concentrează pe relația dintre condițiile sociale dominante într-o regiune și situația clădirilor și a altor facilități din cartier (H. Kristensen, 1997).

Chiar dacă a acceptat consecințele ocupării și șomajului în dezvoltarea excluziunii sociale, cercetarea empirică din Danemarca arată că condițiile de locuit și calitatea infrastructurii de bază din cartier sunt alți factori importanți de excluziune (de ex., lipsa de spațiu pentru servicii alimentare și de recreere, care ajută la dezvoltarea relațiilor sociale). Un accent deosebit se pune pe clădirile aparent deteriorate și pe infrastructurile aferente (spații verzi, străzi, scuaruri, curățenie etc.), aspecte care reflectă deteriorarea traiului într-un anumit cartier.

Modelul danez al eficienței intervențiilor destinate problemelor excluziunii depinde în mare măsură de vizibilitatea acestor probleme, adică de posibilitatea de a fi înțelese cu ușurință de locuitorii zonei. Această poziție este parțial în conflict cu metodele de analiză ale excluziunii sociale bazate numai pe indicatori statistici. O analiză pur statistică a excluziunii sociale este percepută ca o abordare tehnocrată a problemei.

O asemenea abordare presupune riscul că politicile cu referiri spațiale desemnate să lupte împotriva excluziunii sociale nu ar răspunde nevoilor și necesităților populației locale, mai ales ținând cont de faptul că evaluarea condițiilor de locuit de către rezidenții din zonele deprivatate se axează în principal pe rezultate și probleme identificabile vizual. Mai mult, o asemenea abordare afectează semnificativ direcția eforturilor cercetărilor empirice ale excluziunii sociale. Modelul danez inhibă elaborarea de indexuri compozite (de ex., indexul deprivării multiple), dar promovează alegerea și adoptarea unor indicatori destul de simpli, efectuarea interviurilor aprofundate cu persoane-cheie din regiune și folosirea observațiilor participanților.

Modelul danez de cercetări empirice ale excluziunii sociale pe bază spațială se bazează pe evaluarea diferitelor dimensiuni redată mai jos:

a) Datele de la nivel local - organizațiile sociale daneze de construcții de locuințe au informații bogate referitoare la condițiile din casele închiriate diferiților beneficiari. Aceste baze de date furnizează o serie de informații foarte folositoare despre condițiile de locuit din zonele deprivatate.

Caseta nr. 12**Date statistice locale – modelul danez**

- Numărul și caracteristicile cazurilor de vandalism
- Plângeri primite de la rezidenții cartierului
- Plata cu întârziere a chiriei
- Abandonarea apartamentului fără notificare
- Violarea condițiilor de închiriere

b) Informații și date la nivel central - sistemul central danez de înregistrare a datelor personale permite prelucrarea unor statistici interesante în domeniul spațiului.

Caseta nr. 13**Date statistice-cheie – modelul danez**

- Compoziția pe vârste
- Ocuparea
- Venitul
- Naționalitatea
- Frecvența schimbării apartamentului

c) Date de cercetare - aici sunt folosite chestionare structurate sau interviuri semistructurate care urmăresc obținerea de opinii/reprezentări obiective de la locuitorii din zonele respective.

Caseta nr. 14**Întrebări și interviuri – modelul danez**

- Participarea la asociații și la activități recreative
- Gradul de satisfacție față de cartier
- Zgomotul și alți factori care deranjează în cartier
- Evaluarea imaginii/reputației cartierului
- Dorința de a schimba cartierul

Eșantionul include persoane selectate aleatoriu, precum și lideri de opinie selectați care locuiesc în acea zonă. De obicei, rezultatele anchetelor de teren sunt combinate cu evaluarea materialului vizual despre situația clădirilor și a infrastructurii (fotografii, hărți etc.).

În concluzie, folosirea datelor obținute prin cercetarea comparativă în domeniul excluziunii sociale a reliefat mai multe observații importante, care pot susține discuțiile referitoare la dimensiunea spațială a excluziunii și care reprezintă punctul de plecare pentru elaborarea politicilor locale pentru integrarea activă, folosind beneficiile economiei sociale:

- scopul comun al celor trei modele europene-cheie este elaborarea de intervenții cu orientare spațială care se ocupă de excluziunea socială (politici pe bază teritorială);
- modelul britanic oferă cel mai detaliat model de înregistrare a excluziunii sociale pe bază spațială și permite definirea calitativă a caracteristicilor la nivel local care pot fi folosite pentru elaborarea de intervenții sociopolitice cu referire spațială;
- identificarea zonelor de excluziune socială în Franța se bazează pe o serie de criterii statistice simple, iar elaborarea de intervenții se bazează pe participarea activă a comunităților locale;
- modelul danez subliniază importanța datelor calitative și respinge metodologiile bazate numai pe indicatori cantitativi multipli pentru cercetarea și înregistrarea excluziunii sociale pe bază spațială.

În încheiere, trebuie să spunem că analiza de mai sus arată că abordarea completă a integrării și excluziunii sociale privește o serie de intervenții din partea instituțiilor oficiale, în acest caz, la nivel local. Măsurile elaborate și planificate trebuie să stabilească condițiile pentru mobilizarea forțelor locale și acumularea unor resurse suficiente care să fie direcționate spre economia socială, prin dezvoltarea de inițiative concrete în această direcție. Mobilizarea întregii comunități poate aduce rezultate care duc la obținerea unei societăți incluzive. Agenții guvernelor autonome pot juca un rol-cheie în această mobilizare și în implementarea unui plan local mai larg, referitor la reabilitarea persoanelor marginalizate și la protejarea celor care se află în riscul de a fi excluse.

1.3. Economia socială – componentă a politicii integrate de incluziune activă

În această parte a acestui capitol vom rezuma concluziile formulate în cadrul unei cercetări recente referitoare la politicile care au încercat să elaboreze inițiative în domeniul economiei sociale. Strategia referitoare la dezvoltarea domeniului economiei sociale nu a iluminat suficient dimensiunea dezvoltată mai sus. Economia socială este văzută în majoritatea cazurilor ca fiind o parte a politicii care urmărește creșterea nivelului de ocupare sau, în cel mai bun caz, ca un „punct de plecare”, dar această poziționare nu este o strategie cuprinzătoare pentru lupta împotriva excluziunii sociale și a sărăciei. Din punctul de vedere al abordării holistice a fenomenului excluziunii sociale, economia socială poate fi privită ca parte a unei încercări mai ample de a organiza mecanismele care trebuie să prevină segregarea socială și marginalizarea persoanelor sau grupurilor vulnerabile.

În acest context, au fost dezvoltate o serie de aranjamente care pot integra politicile de sprijinire a economiei sociale, astfel încât aceasta să devină o parte organică a incluziunii sociale. Mai mult, am încercat să oferim un cadru integrat al capitalului social existent mai ales la nivel local, astfel încât să folosească scopului de a asigura o *societate incluzivă*. Cu toate acestea, pentru a realiza acest lucru, după cum ne-a învățat experiența, trebuie îndeplinite câteva condiții. Mai jos sunt menționate câteva condiții care pot servi ca punct de plecare pentru o serie de propuneri de politică pentru incluziunea activă prin economia socială:

- nevoia de actualizare continuă a mediului instituțional, astfel încât inițiativele din domeniul economiei sociale să se poată manifesta fără probleme, fiind posibil, în același timp, ca diferitele aranjamente în domeniul economiei sociale să se bucure de o relație privilegiată cu statul și instituțiile oficiale (evaluarea beneficiilor sociale);
- nevoia de cooperare între actori, astfel încât inițiativele din economia socială să nu aibă nevoie de garanții guvernamentale care să le asigure viabilitatea;

- asigurarea ajutorului din partea tripticului: a. redistribuire, b. servicii pentru comunitate, c. dezvoltare locală;
- promovarea unor politici sectoriale specifice, cum sunt:
 - a. modele „câmpuri de căpșuni”, prin care este încurajată creșterea prin stabilirea de relații între afacerile locale, păstrând în același timp caracteristicile locale;
 - b. abordarea „umbrelă”, cu structuri intermediare de sprijin create în mod specific pentru a fi vectori de creștere și de sprijinire a proceselor de dezvoltare la nivel local;
 - c. „inovație” pentru a însămânța curente principale cu abordări inovative.

Acest cadru de activitate este specific proiectului WISE (work integration, social enterprises), ce reprezintă un model prosper și complex în peisajul european, în sensul că diferitele modele răspund la variate nevoi și sunt consecința unor tradiții și contexte culturale, sociale și politice diferite.

Elemente distinctive importante ale proiectelor WISE au fost identificate, pentru a fi recunoscute și promovate la nivel local, național și european. Proiectele WISE sunt o componentă importantă a economiei sociale și ele reprezintă un actor economic important la nivelul social:

- ca instrumente-cheie pentru furnizarea de abordări integrate pentru incluziunea activă, proiectele WISE trebuie să reprezinte o prioritate-cheie pentru Social OMC și UE;
- o recunoaștere mai explicită trebuie acordată proiectelor WISE ca instrumente foarte eficiente pentru incluziune în cadrul Social OMC;
- proiectele WISE trebuie să fie subiectul unor analize specifice în cadrul Social OMC, pentru a aprofunda cunoașterea reciprocă;
- trebuie subliniată importanța proiectelor WISE pentru furnizarea de abordări eficiente pentru incluziunea persoanelor excluse de pe piața muncii.

În concluzie, în încercarea de a stabili un set mai larg de obiective în spațiul european, menționăm următoarele aspecte ca propuneri care pot

întări extinderea economiei sociale, astfel încât aceasta să poată deveni o parte organică a strategiilor europene de integrare activă prin implicarea actorilor sociali:

- Sprijinirea politicilor naționale care urmăresc să furnizeze servicii pentru regiunile unde se ajunge greu și cu populație foarte rară. În plus față de eforturile de asigurare a funcționării eficiente a pieței interne, este nevoie să se acorde o atenție deosebită noțiunii de servicii de interes economic general și să se lucreze pentru convergența definirii acestui concept în întreaga UE, ceea ce este o precondiție pentru eventuala sa reglementare la nivelul UE.
- Sprijinirea dezvoltării dialogului social, astfel încât partenerii sociali să participe cu adevărat la efortul de incluziune socială.
- Sprijinirea investițiilor în resurse umane, acțiuni care încurajează atât creșterea economică, cât și dezvoltarea, incluzând ocuparea în muncă a persoanelor excluse social.
- Sprijinirea și întărirea acțiunilor care urmăresc integrarea cetățenilor dezavantajați pe piața muncii (persoane cu dizabilități, absolvenți, persoane în vârstă, părinți singuri, emigranți etc.), mai ales prin intermediul cooperativelor sociale și al altor tipuri de cooperative.
- Sprijinirea schimbului de bune practici, în întreaga Europă, în domeniul cooperativelor, mai ales al cooperativelor sociale, folosind și mijloacele financiare ale fondurilor structurale, mai ales FES, direcționate nu numai spre actorii economici, ci și spre factorii decizionali de politică la nivel național și local.

1.4. Progresul economiei sociale în Uniunea Europeană

Efortul de clarificare a rolului economiei sociale în cadrul politicilor de incluziune socială este sprijinit de conturarea unor elemente specifice la nivelul formelor de manifestare a dinamicii acestei forme de economie socială în cadrul Uniunii Europene. Astfel, conceptul de economie socială este în evidentă expansiune în Uniunea Europeană, constatându-se faptul că termenul are conotații variate în toate statele membre, existând cazuri în

care într-o țară chiar să coexiste interpretări diferite ale acestuia. Gradul de recunoaștere a conceptului de către autoritățile publice, de către structurile economiei sociale și de către lumea academică/științifică indică o varietate de abordări în cadrul țărilor UE-25. Astfel, din analiza datelor privind răspunsurile agregate la nivelul țărilor UE-25, s-au identificat trei grupuri de state după nivelul de recunoaștere și acceptare a conceptului de economie socială (CIRIEC, 2007, p. 36-37):

1. *țări în care conceptul de economie socială este larg acceptat*: în Franța, Italia, Portugalia, Spania, Belgia, Irlanda și Suedia, conceptul se bucură de o recunoaștere mare de către administrațiile publice și mediul academic, dar și de structurile specifice sectorului economiei sociale;
2. *țări în care conceptul de economie socială se bucură de un nivel mediu de acceptare*: Cipru, Danemarca, Finlanda, Grecia, Luxemburg, Letonia, Malta, Polonia și Marea Britanie. În aceste țări, conceptul coexistă cu alte concepte, cum ar fi sectorul nonprofit, sectorul voluntar și întreprinderile sau firmele sociale. În Marea Britanie, nivelul scăzut de conștientizare a economiei sociale contrastează cu politica guvernamentală de suport al întreprinderilor sociale, iar în Polonia, chiar dacă este un concept nou, a devenit popular, ca efect al structurării Uniunii Europene;
3. *țări cu nivel insuficient sau în care nu există o recunoaștere a conceptului de economie socială*: Austria, Cehia, Estonia, Germania, Ungaria, Lituania, Olanda, Slovenia. Termenii corelați - sector nonprofit, sector voluntar și organizații nonguvernamentale - au un nivel relativ ridicat de recunoaștere.

Din perspectiva prevederilor legislative cu privire la economia socială, dimensiune ce are o importanță deosebită în contextul necesității de a recunoaște acest sector, se reliefează trei paliere distincte la nivel european:

- recunoașterea explicită de către autoritățile publice a identităților diferite ale acestor organizații ce au nevoie de un tratament special. Reglementarea cadrului legislativ, din acest punct de vedere, se referă la instituționalizarea acestora ca agenți privați;

- recunoașterea capacității și libertății acestor organizații de a acționa în orice domeniu de activitate economică și socială;
- recunoașterea rolului de negociere în procesul de elaborare și aplicare a diferitelor politici, stabilindu-se astfel cadrul normativ prin care structurile economiei sociale devin codecidenți și co-executanți ai politicilor din această arie.

Principalele progrese legislative realizate în unele state membre ale Uniunii Europene sunt evidențiate în mod sintetic în tabelul nr. 1.

Tabelul nr. 1

Forme legale ale organizațiilor și companiilor economiei sociale în Europa

Țara	Forme legale ale organizațiilor și companiilor economiei sociale
Belgia	Legea privind societățile cu scopuri sociale (Societés à finalité sociale)
Irlanda	Legea privind uniunile de credit, 1997
Italia	Prevederi privind întreprinderea socială (D. Legs. 155/2006 Disciplina dell'impresa sociale) Organizații nonprofit de utilitate socială (Onlus, D. Legs. n. 460/1997) Legea privind munca voluntară (Legge quadro sul volontariato 266/1991)
Portugalia	Misericordias DL 119-83, 25.02.83
Spania	Legea privind companiile de muncă 1997 (Sociedades laborales) Centre de ocupare pentru persoanele cu dizabilități, RD 2273/1985 (Centros especiales de empleo para minusvalidos) Prevederi din Legea privind întreprinderile de integrare 12/2001 (Empresas de insercion)
Suedia	Asociațiile gospodărești (asociațiile economice), 30.05.1991
Finlanda	Întreprinderile sociale, 30.12.2003 Legea privind societățile cooperatiste, 28.12.2001/1488 (Osuuskuntalaki)
Grecia	Legea 2190/1920 privind companiile populare Legea 2810/2000 și 410/1995 pentru dezvoltarea agențiilor

Țara	Forme legale ale organizațiilor și companiilor economiei sociale
Olanda	Legislația civilă, partea a II-a (persoane fizice) din 1850, actualizată în 1992
Danemarca	Legea privind cooperativele gospodărești și alte societăți colective de gospodărie, actualizată în 2006
Cehia	Asocierea pentru beneficii comune, 1995 Asocierea flat owners, 2000
Ungaria	Companii nonprofit
Letonia	Cooperative de credit, 15.07.1993
Lituania	Uniuni de credit, 1995 Întreprinderi sociale, 2004
Polonia	Cooperative sociale, 2006 Legea privind ocuparea socială în centrele de integrare socială, 13.06.2003 Lege privind activitatea beneficiilor publice și voluntariatul organizațiilor de beneficiu public, 24.04.2004
Marea Britanie	Companii de interes comunitar

Sursa: CIRIEC, 2007, p. 69-70.

Ascensiunea economiei sociale a fost recunoscută și în cercurile politice și juridice, atât la nivel național, cât și la nivel european. Deși, în mai multe texte juridice, unele țări europene și UE însăși recunosc economia socială ca atare, împreună cu unele dintre elementele sale componente, sunt necesare progrese în delimitarea dimensiunii economiei sociale pe plan juridic și în definirea condițiilor pe care componentele acesteia trebuie să le îndeplinească pentru a se evita diluarea trăsăturilor caracteristice ale acesteia, precum și pierderea utilității sale sociale.

CAPITOLUL 2

ASPECTE METODOLOGICE

PRIVIND EVALUAREA DOMENIULUI

ECONOMIEI SOCIALE

2.1. Abordări metodologice privind cartografierea economiei sociale

Contribuția la nevoile de dezvoltare ale organizațiilor din economia socială necesită evaluarea celor mai bune practici în acest domeniu, precum și un studiu de fezabilitate asupra potențialului de înființare a unui centru de economie socială în regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia din România. În acest sens, este important a **discuta și raporta abordările metodologice referitoare la cartografierea economiei sociale** la nivel regional și local. Totuși, această analiză reprezintă o secvență referitoare la **proiectarea** metodelor și elaborarea evaluării sociale și economice, a creării de locuri de muncă și a inițiativelor antreprenoriale din economia socială. Astfel, se constituie un material de bază pentru partenerii din proiect și pentru ceilalți cercetători implicați în cartografierea economiei sociale. Pentru atingerea acestui scop, a fost desfășurată o activitate de cercetare aplicativă de birou, fiind căutate proiecte de cercetare existente în acest domeniu și, mai ales, abordările metodologice care au fost folosite. Aspectele-cheie care au rezultat sunt prezentate mai jos:

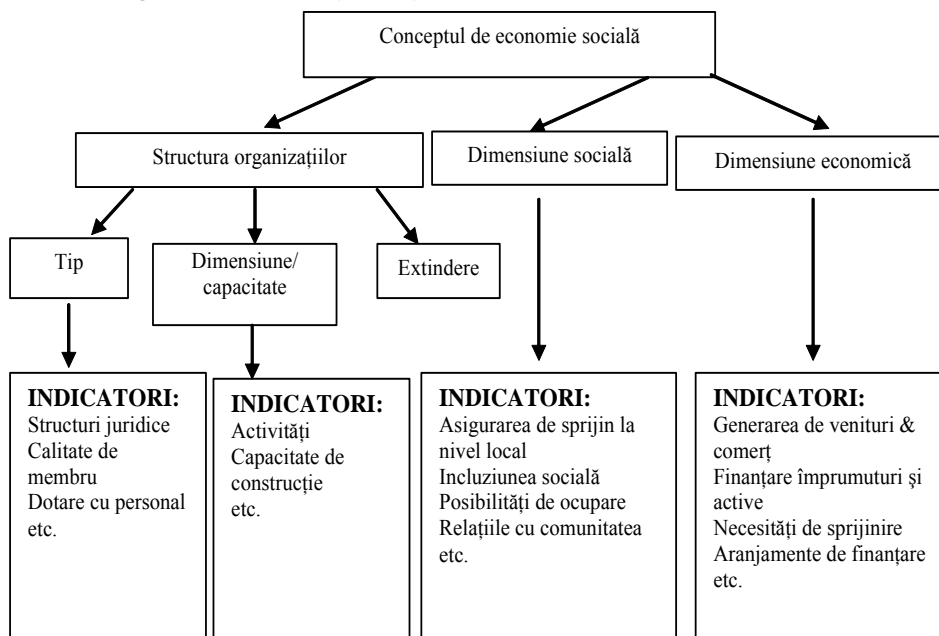
Fundalul teoretic și abordările metodologice

Pentru a efectua cercetarea, trebuie mai întâi să traducem conceptele de economie socială și incluziune socială într-o formă în care acestea să poată fi măsurate. Pentru a face acest lucru, trebuie să parcurgem trei pași:

1. Clarificarea conceptelor. Economia socială și incluziunea socială nu au înțelesuri determinate, așa că este crucială determinarea conceptelor ce vor fi folosite în cercetare.

2. Dezvoltarea indicatorilor. Procesul de trecere de la concepte abstracte la momentul în care putem alcătui părți ale chestionarelor pentru a exploata conceptul este bine cunoscut, ca „coborâre pe scara abstractului” (Vaus, 2002e, p. 48). Aceasta implică trecerea de la (sens) larg la (sens) specific, de la abstract la concret. Clarificând conceptele noi, începem să coborâm pe această scară. Un pas ulterior este specificarea dimensiunilor și subdimensiunilor. Înainte de a putea măsura conceptele, trebuie să coborâm din înălțimile mărețe și vagi ale economiei sociale și coeziunii sociale și să ne ocupăm de probleme mai banale, cum sunt cele de mai jos:

Figura nr. 4. Exemplu al procesului de stabilire a indicatorilor

Notă: Indicatorii pentru coeziunea socială și deci coeziunea socială pot fi adoptați după indicatori comuni ai excluziunii sociale și sărăciei¹.

Când ajungem la momentul în care putem elabora indicatorii, există trei întrebări la care trebuie să răspundem: câți indicatori să folosim, cum să îi elaborăm și cum să alcătuim părțile unui chestionar.

3. Evaluarea indicatorilor. După ce am elaborat indicatorii, trebuie să ne asigurăm că aceștia măsoară conceptele pe care noi credem că le măsoară (validitate) și să ne asigurăm că ne putem bizui pe răspunsurile primite de la interlocutori (încredere).

Tipuri de cercetare aplicativă

Tipul de cercetare aplicativă este determinat de obiectivele specifice ale cercetării. Obiectivele cercetării din acest studiu sunt două. Primul, studiul intenționează să facă o informare descriptivă și analitică despre activitățile efectuate de organizațiile economiei sociale, mecanismele de finanțare a acestora și relațiile lor cu comunitatea și cu alte grupuri din sector. Nu există niciun interes special de explorare a problemelor cu care se confruntă organizațiile.

Al doilea, observațiile studiului vor fi folosite pentru a clarifica efectele activităților din economia socială asupra grupurilor-țintă, pentru a informa procesul de luare a deciziilor și pentru a îndruma acțiuni practice prin cursuri de pregătire și prin operarea unui centru pentru economia socială.

În conformitate cu aceste obiective, tipul de cercetare aplicativă este atât **descriptiv, cât și analitic**. Tipul descriptiv folosește intens eșantioanele investigate și are o importantă funcțiune de „informare și monitorizare” (Bulmer, 1982a, p. 153). Cercetările sociale furnizează celor care alcătuiesc politicile o bogăție

⁸ Consiliul European de la Laeken din decembrie 2001 a stabilit un set de 18 indicatori primari și secundari comuni pentru excluziunea socială și sărăcie, care acoperă dimensiuni-cheie ale excluziunii sociale: sărăcia financiară; ocuparea; sănătatea; educația, care trebuie considerați ca un întreg coerent. Cadrul metodologic larg este alcătuit dintr-o listă de indicatori primari și secundari pentru un portofoliu principal și cele trei elemente (incluziune socială, pensii, sanatate și îngrijire pe termen lung). Indicatorii primari sunt un set redus de indicatori principali care acoperă toate domeniile esențiale ale obiectivelor definite. Indicatorii secundari au menirea de a sprijini indicatorii principali prin furnizarea de detalii suplimentare în legătură cu natura problemei. În iunie 2006, Comitetul de Protecție Socială a adoptat un set de noi indicatori comuni pentru procesul de protecție socială și de incluziune socială (vezi: http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/common_indicators_en.htm).

de date descriptive despre caracteristici demografice, factori economici și tendințe sociale. Pot fi, de asemenea, aflate detalii despre circumstanțele sociale și politice în schimbare ale unor grupuri specifice ale populației, care pot ajuta la identificarea de noi domenii de intervenție politică (Gilbert, 2001b, p. 31). Pe de altă parte, „*cercetarea analitică este orientată spre probleme și, ca formă a cercetării aplicative strategice, ajunge mult mai departe decât informarea și monitorizarea... Scopul ei este de a lămurii o problemă în așa fel încât să permită luarea de măsuri pentru a schimba situația observată*” (Bulmer, 1982a, p. 153). Prin aplicarea acestor două metode, **vom aduna o bogăție de date care pot fi folosite atât pentru a descrie stadiul prezent al economiei sociale, cât și pentru a explora căi noi și inovative de a întări incluziunea socială.**

Metodele de colectare a datelor; combinarea metodelor calitative cu cele cantitative

Chestionare cu date cantitative. Datele numerice de bază trebuie colectate pentru fiecare inițiativă, pentru a se putea înțelege scara și gradul de acoperire a activității. Chestionarul trebuie să asigure detalii cum sunt:

- tipurile de organizații din economia socială, structura și activitățile lor;
- beneficiarii;
- salarii, ocupare, venit și creștere;
- bariere în calea dezvoltării ulterioare și ajutor;
- profilul persoanelor ocupate în economia socială, de ex., sexul;
- legăturile și contactul cu alte organizații;
- păreri despre potențialul de creștere și despre tipul de ajutor care ar trebui asigurat.

Trebuie reținut că, la analiza datelor cercetării, două dintre principalele variabile independente trebuie să fie sexul și regiunea.

Studii de caz. Studiile de caz trebuie efectuate pe bază selectivă, pentru a examina organizațiile de interes deosebit prin scopul și complexitatea activităților lor, prin natura inovativă a activităților sau prin potențialul acestora pentru o aplicare mai largă. Studiile de caz pot fi folositoare pentru cursurile de pregătire și pentru concursul „Cea mai bună idee”.

Interviuri. Interviurile pot fi, de asemenea, folosite pentru a identifica beneficiile obținute de diferiți participanți în diferite proiecte. Această metodă poate fi folosită pentru a determina impactul mai larg al inițiativelor de economie socială și modurile în care activitățile de economie socială contribuie la coeziunea socială.

Focus-grup. Acest tip de cercetare implică evaluarea infrastructurii disponibile pentru sprijinirea inițiativelor locale, incluzând aici resursele financiare, cunoștințele și cercetarea, posibilitățile de învățare, politicile de împuternicire, parteneriatele și sprijinul sectorial. Focus-grupul și studiile de caz pot fi folosite pentru explorarea implicațiilor diferitelor contexte politice asupra abilității inițiativelor de economie socială de a prospera și de a ajunge să aibă un impact economic și social semnificativ.

Informațiile obținute prin interviuri, focus-grup și studiile de caz pot fi utilizate pentru a exemplifica, explica și aprofunda observațiile cercetării cantitative. Va fi efectuată o cercetare pe scară mare, la nivel regional, iar informațiile colectate vor oferi valoroase date cantitative despre tipul și natura organizațiilor din economia socială, obținute atât de la reprezentanți, cât și de la beneficiari. Astfel, vor fi de folos pentru furnizori (partenerii din proiect, părțile interesate și autoritățile publice), prin facilitarea planificării și evaluării serviciilor viitoare. În același timp, atunci când cercetarea identifică o organizație din economia socială care furnizează servicii grupurilor-țintă ale proiectului (femei și/sau etnici roma), interviuri aprofundate vor fi efectuate cu reprezentanții responsabili de furnizarea serviciilor și cu persoane din grupurile-țintă. Datorită naturii compuse a lucrului pe teren și din cauza nevoii de a stabili un raport cu cei intervievați, vor fi efectuate interviuri cu femeile, cu etnicii roma, cu activiștii sociali neoficiali și cu directorii, pentru a investiga în detaliu o serie de aspecte „sensibile”. Domeniile ce vor fi explorate includ problemele cu care s-au confruntat la furnizarea sau primirea de servicii continue, probleme financiare și juridice, judecăți despre potențialul pentru dezvoltare ulterioară, dorința de a participa la activitățile de economie socială și interacțiunea cu comunitatea locală.

Prin aplicarea de micro și macroperspective, cercetarea subliniază diferitele dimensiuni ale domeniului economiei sociale. La nivelul macro, cercetarea va furniza o estimare a stadiului economiei sociale la nivel regional și va identifica acele persoane și organizații care vor fi cel mai probabil implicate în dezvoltarea economiei sociale. Datele cantitative, colectate prin cele 5000 de chestionare, vor fi folosite pentru identificarea zonelor geografice și a actorilor sociali către care trebuie îndreptate activitățile de economie socială. Pe de altă parte, interviurile, focus-grupurile și studiile de caz, implicând părțile interesate, lucrătorii sociali, directorii sociali, femeile și membrii grupurilor etnice, pot întregi imaginea prin datele furnizate, care descriu la nivel micro nevoile efective și potențialul economiei sociale în regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia. Aceste informații, împreună cu datele despre tipul, natura, dimensiunea și activitățile organizațiilor din economia socială, sunt folositoare pentru analiza condițiilor actuale ale sectorului economiei sociale, pentru planificarea serviciilor viitoare, pentru cursurile de pregătire și pentru evaluarea impactului proiectului.

Întrebări ale cercetării

Pentru cartografierea sectorului economiei sociale și mai ales pentru a determina fără abatere dimensiunea, gradul de extindere și caracteristicile economiei sociale, întrebările abordate în cercetare de acest studiu trebuie descrise explicit. Scopul acestui studiu este foarte practic: vizualizarea și recunoașterea organizațiilor din economia socială: ce și câte sunt, unde se găsesc, cum s-au dezvoltat, cât de mari sau cât de importante sunt, cum sunt văzute de public și de guvern, care sunt problemele reale pe care le rezolvă și cum contribuie ele la coeziunea socială și la bunăstare. Acestea sunt întrebările la care se referă proiectul de cercetare. Este foarte important să știm de ce cartografiem și ce cartografiem.

Pe scurt, studiile și rapoartele existente abordează întrebările cercetării după cum urmează:

- *Care sunt caracteristicile organizațiilor din economia socială?*
- *Cum putem surprinde cel mai bine acest sector din punct de vedere conceptual?*
- *Cât de multe organizații nonprofit și voluntare există?*
- *În ce domenii operează acestea?*
- *Cât de multe persoane implică acestea în activitatea lor?*
- *Pe ce resurse financiare se bazează?*
- *Cu ce se confruntă?*
- *Care sunt necesitățile regionale pe care le abordează economia socială?*
- *Putem înțelege economia socială ca ceva rezidual care servește la umplerea golurilor acolo unde guvernul și piața nu pot acoperi necesitățile?*
- *În ce fel poate economia socială să joace un rol important în incluziunea socială a grupurilor vulnerabile?*

Stabilirea eșantioanelor: eșantionare cu listă multiplă

Pentru efectuarea cercetării, trebuie alcătuită o bază de date cu toate organizațiile din economia socială din cele două regiuni, folosind mai multe surse. Întrucât nu este disponibil niciun cadru de eșantionare deja făcut pentru sectorul economiei sociale, echipa de cercetare trebuie să asambleze un cadru de eșantionare folosind mai multe surse.

Stabilirea eşantioanelor poate implica o combinație de eşantionare, folosind atât tehnici probabiliste, cât și tehnici direcționate către scop. În primul stadiu preliminar al procesului de cercetare, ar putea fi aleasă o tehnică de eşantionare orientată către scop, ceea ce ar permite echipei de cercetare să identifice organizațiile din sector. Eşantionarea orientată către scop este o formă de eşantionare nonprobabilistă, în care cazurile sunt judecate ca fiind tipice unei anumite categorii de cazuri de interes pentru cercetători. Ele nu sunt selecționate aleator (Vaus, 2002, p. 90). Astfel, în absența unui cadru de eşantionare stabilit în mod clar, selectarea unor organizații din economia socială poate furniza informații valoroase, chiar dacă nu asigură reprezentativitatea. Totuși, în cadrul fiecărei organizații, eşantionul de beneficiari și de profesioniști care va fi cercetat trebuie selectat folosind eşantionarea probabilistă.

După aceea, tehnica de eşantionare tip rețea sau bulgăre de zăpadă poate fi folosită pentru obținerea de eşantioane ale minorităților etnice și ale altor grupuri vulnerabile. Această metodă presupune contactarea membrilor populației care trebuie studiată și chestionarea lor dacă cunosc pe altcineva care întrunește caracteristicile necesare (femei, șomeri, membri ai minorității etnice roma sau de alte etnii minoritare):

“Persoanele nominalizate sunt intervievate la rândul lor dacă pot identifica și alți membri ai eşantionului. Această operație continuă până ce nu mai pot fi obținute alte persoane care să fie incluse în eşantion. După aceea este identificat un alt membru al populației de interes, de preferat din altă regiune, și procesul de căutare a unor noi contacte cu caracteristicile necesare începe din nou” (Gilbert, 2001, p.63).

Din analizele efectuate, au reieșit următoarele aspecte importante cu privire la modul în care se realizează o cartografiere a practicilor economiei sociale:

1. Literatura științifică arată că **nu există un singur mod de a efectua cercetări asupra sectorului economiei sociale**. Toate cercetările și rapoartele au adoptat o strategie de cartografiere care se potrivește cel mai bine realității locului și nu există niciun model comun pe care să îl folosim. Principalul factor care a dus la acest rezultat este absența unei definiții unice a economiei sociale, ceea ce influențează strategiile cercetărilor. Din

acest motiv, toate cercetările analizate au adoptat mai întâi o definiție de lucru a economiei sociale și au clarificat explicit criteriile ce vor fi folosite pentru identificarea organizațiilor din sector. Astfel, una dintre provocările majore ale acestui prim stadiu al oricărui studiu al economiei sociale este identificarea unei definiții de lucru a economiei sociale și identificarea organizațiilor amplasate în zona de intervenție care satisfac criteriile de calificare pentru organizațiile din economia socială.

2. Majoritatea proiectelor de cartografiere existente au **clasificat și au pus pe categorii organizațiile** din economia socială mai degrabă după **scopul** lor, decât după tipul lor. Acest lucru se întâmplă mai ales din cauza complexității cadrului juridic și instituțional al acestora (de exemplu, o întreprindere socială poate să fie din punct de vedere juridic și o organizație nonprofit). Astfel, folosirea formei juridice a organizațiilor, și nu a funcției sau a scopului lor, poate duce la anumite reprezentări greșite.

3. Toate proiectele relevante examinate **au folosit atât abordări de cercetare primară, cât și abordări de cercetare secundară**. Aceasta, întrucât aceste proiecte se referă la societățile vestice, Marea Britanie și Canada, unde există o mulțime de date statistice oficiale disponibile pentru cercetători. În România, economia socială este un sector în formare și de aceea nu există date statistice oficiale pentru efectuarea unei analize secundare. Există foarte puține date primare disponibile, astfel că toate informațiile trebuie colectate de pe teren. Aceasta este baza pe care se fundamentează strategia de cercetare. Datele colectate pot fi folosite după aceea pentru cercetări ulterioare și pentru viitoare analize comparative.

4. Strategia de cercetare se va baza deci pe **metodele de cercetare primară**. Așa cum am arătat mai sus, s-a stabilit folosirea unei **combinații de metode de cercetare cantitative și calitative**. Per total, în cadrul proiectului **Proactiv – de la marginal la incluziv**, finanțat de Fondul Social European prin Programul operațional sectorial Dezvoltarea resurselor umane 2007-2013, se vor folosi studii de caz, 5000 de chestionare, 2000 de interviuri aprofundate și 3 focus-grupuri. În acest stadiu de început este crucială descrierea modului în care această combinație de metode de cercetare poate fi implementată direct, precum și identificarea modurilor în care toate aceste metode (indicatori) de colectare de date pot fi folosite.

5. Întrucât proiectul de cercetare se bazează în primul rând pe cercetarea primară, trebuie alcătuit un calendar al activităților cuprinzător, care să fie respectat cu meticulozitate. Mai jos este o propunere de mod în care acest calendar al activităților poate fi proiectat în conformitate cu principalele stadii ale cercetării (stabilirea bazelor teoretice, identificarea abordărilor metodologice, proiectarea metodelor de colectare a datelor, stabilirea eșantionului, colectarea de date și redactarea rapoartelor, evaluarea și monitorizarea).

6. Referitor la metodologie, o sursă foarte folositoare este *The guidance on mapping social enterprises*, publicată de ECOTEC Research and Consulting Limited în Marea Britanie (2003). Acest raport se bazează pe experiența a 33 de studii de cartografiere, care toate au încercat să cartografieze într-un anumit grad întreprinderi sociale și care au făcut recomandări referitoare la tipul de date care trebuie incluse în proiectele de cartografiere a sectorului economiei sociale. Pe scurt, acest ghid a separat proiectele de cartografiere în funcție de scopul lor. Sunt identificate patru scopuri-cheie: dezvoltarea de strategii, livrarea programului, evaluarea contribuției economice și întocmirea unui catalog:

- Dezvoltarea strategiei adesea include un eșantion de informații calitative care să suplimenteze sursele de date publicate.
- Livrarea programului folosește informații detaliate, adesea codificate, care trebuie colectate referitor la aspecte specifice ale sprijinului acordat organizațiilor.
- Evaluarea contribuției economice necesită informații detaliate despre venituri și ocupare, în unele studii încercându-se generarea unor estimări.
- Întocmirea unui catalog necesită detalii de contact precise și actualizate și o sistematizare a categoriilor.

În plus, ghidul identifică patru moduri largi de abordare a cartografierii întreprinderilor sociale: abordarea regională, abordarea locală de jos în sus, abordarea pe bază de calitate de membru și abordare pe bază de proces.

- Metodele regionale au folosit surse publice de date și eșantioane din cercetare pentru aspecte calitative.
- Metodele locale de jos în sus folosesc cunoștințele existente și rețelele din cadrul sectorului.
- Metodele bazate pe calitatea de membru folosesc listele existente cu membri; la combinarea datelor trebuie acordată atenție la numărătoarea dublă.
- Metodele bazate pe proces sunt atrăgătoare atât datorită caracterului dinamic al sectorului, cât și datorită potențialului de a determina mecanismele deja în funcțiune.

În sfârșit, sunt sugerate cinci câmpuri de date care trebuie să formeze inima oricărei operații de cartografiere a economiei sociale:

- numărul de întreprinderi sociale;
- numărul de angajați (program parțial / program complet);
- amplasarea geografică a întreprinderii sociale;
- activitatea comercială de bază a întreprinderii sociale;
- cifra de afaceri (inclusiv proporția din activități comerciale/necomerciale).

Caseta nr. 16

Proiecte similare de cercetare care au fost examinate

1. State of the Sector Panel Survey (*Cercetare panel a stării sectorului*) (Marea Britanie) prezintă trăsăturile-cheie ale metodologiei de cercetare și oferă un rezumat al principalelor caracteristici ale organizațiilor participante. Panelul a reflectat gama de organizații voluntare și comunitare și de întreprinderi sociale din Anglia, acordând o atenție specială acelor care furnizau servicii publice. Membrii panelului au fost contactați în fiecare an pentru a lua parte la cercetarea prin poștă și prin interviuri telefonice, circa 3600 de membri luând parte la fiecare dintre aceste stadii. O descriere mai detaliată a schemei de cercetare și a metodologiei folosite pot fi găsite în Raportul tehnic. Rezultatele cercetării sunt prezentate într-o serie de patru rapoarte analitice.

2. *Assessment of the Social Economy of the Highlands and Islands* (*Evaluarea economiei sociale din zonele înalte și din insule*) (Marea Britanie). Evaluarea economiei sociale efectuată de Highlands and Islands Enterprise (HIE) în 2001 include un chestionar scurt, dar folositor, la pagina 72, anexa C.

3. *Review of the Social Enterprise Strategy* (SES) (*Analiză a strategiei întreprinderii sociale*) este un raport final al unui program structurat de muncă de cercetare care a urmărit să descrie politica SES în termeni de elemente de intrare, activități și elemente de ieșire. Programul de lucru a inclus: analiza literaturii de specialitate, cuprinzând material academic, politic și de altă natură; cartarea principalelor activități efectuate de SES în cadrul guvernului; interviuri semistructurate cu 60 de reprezentanți ai părților interesate, inclusiv din departamente guvernamentale; administrațiile descentralizate și organizațiile de sprijinire a întreprinderilor sociale; interviuri semistructurate cu trei reprezentanți ai instituțiilor financiare care finanțează sectorul întreprinderilor sociale; două ateliere de lucru cu participarea (i) unor reprezentanți de la 14 întreprinderi sociale; și (ii) peste 30 de reprezentanți ai factorilor de decizie politică și ai sectorului; studiu de caz din regiunea East Midlands, care a examinat implementarea politicii la nivel regional în zona urbană din Nottingham și în zona rurală din Lincolnshire.

4. *ReValuing the Social Economy* (*Revalorizarea economiei sociale*) (VSE) se bazează pe o cercetare la scară mare, care a urmărit observarea punctelor tari și a potențialului economiei sociale în Scoția. Acest proiect de cercetare a folosit trei metode principale de cercetare: o cercetare prin poștă/telefon a unui eșantion mare, studii de caz și focus-grupuri.

5. *Mapping the Social Economy in Moray* (*Cartografierea economiei sociale în Moray*) este un proiect de cercetare care urmărește obținerea de informații de profunzime referitoare la scara sectorului întreprinderilor sociale în Moray și identificarea necesarului de sprijin pentru acest sector. Se anticipează că acest raport va ajuta la elaborarea unei strategii pentru dezvoltarea întreprinderilor sociale din Moray. Metodologia folosită a constat într-o combinație de cercetare secundară și primară.

6. *Measuring and Mapping the Impact of Social Economy Enterprises: The Role of Co-ops in Community Population Growth* (*Măsurarea și cartografierea impactului întreprinderilor din economia socială: rolul cooperativelor în creșterea populației din comunitate*). Acest raport este un rezumat al muncii de cercetare empirică întreprinsă pentru a măsura și cartografia impactul economiei sociale (cooperativelor) asupra vitalității economice și calității vieții în comunitățile în care acestea operează, în Canada. Cercetarea s-a axat în mod

special pe patru zone principale: a) evaluarea impactului cooperativelor asupra schimbării populației din comunitate; b) identificarea variațiilor spațiale în impactul cooperativelor; c) diferențierea modului în care diverse tipuri de cooperative au impact asupra comunității locale; și d) descrierea vizuală a incidenței și impactului cooperativelor.

7. *What We Need to Know about the Social Economy* (*Ce trebuie să știm despre economia socială*) (Canada) este un îndrumar de cercetare politică asupra economiei sociale, care asigură baza pentru economia socială, identifică aspecte de cercetat și oferă sugestii pentru efectuarea cercetărilor, menționând și unele surse valoroase de informare.

8. *Mapping social enterprises: Do social enterprises actors draw straight lines or circles?* (*Cartografierea întreprinderilor sociale: actorii întreprinderii sociale trasează linii drepte sau cercuri?*) este un studiu care explorează modul în care actorii-cheie activi în domeniul întreprinderilor sociale folosesc amplasarea lor, etosul, practicile și posibilitățile lor prin desene și modele din Marea Britanie.

9. *Research Decisions in Mapping the Social Economy in Alberta and British Columbia, BALTA Mapping Working Paper No. 2* (*Decizii de cercetare în cartografierea economiei sociale în statele Alberta și British Columbia*) este un document care prezintă procesul de alcătuire a cercetării pentru cartografiere folosit de echipa de cartografiere a BALTA pentru stadiile inițiale ale proiectului de cartografiere a economiei sociale (faza 1). Scopul acestui articol de lucru este acela de a descrie modul în care BALTA a efectuat cartografierea, pentru a documenta procesul și pentru a-l situa în cadrul contextului unor lucrări similare în desfășurare în domeniul economiei sociale.

10. *Co-operatives and the Social Economy: An Approach to Mapping in Atlantic Canada* (*Cooperativele și economia socială: o abordare a cartografierii zonei atlantice a Canadei*) este o lucrare care prezintă în mare activitățile de cartografiere în desfășurare în zona Atlantic Regional Node asupra economiei sociale.

11. *A Survey of Social Enterprises across the UK* (*Analiză a întreprinderilor sociale în Marea Britanie*) este un raport care detaliază observațiile unei cercetări în premieră asupra întreprinderilor sociale în Marea Britanie. Raportul descrie caracteristicile întreprinderilor, subliniind ceea ce le face întreprinderi „sociale”, modul în care își asigură venitul și numărul de angajați. Cercetarea a fost efectuată prin interviuri la telefon cu un total de 8401 organizații. Lucrarea prezintă și chestionarul utilizat pentru munca de teren (pag. 48, anexa 2).

12. *Evaluation of the Social Economy Programm* (*Evaluarea programului de economie socială*) (WRC Social and Economic Consultants, 2003). Obiectivele acestei evaluări sunt o mai bună înțelegere a economiei sociale, programul și obiectivele acesteia; analiza programului la nivel național, local și de întreprindere; îndrumări privind criteriile pentru "a doua rundă de finanțare" a întreprinderilor din economia socială; îndrumări referitoare la nevoile viitoare de finanțare și la determinarea modului în care alte organizații, atât publice, cât și particulare, pot contribui la sprijinirea programului, financiar sau în alt fel.

13. *Evaluation Framework for Federal Investment in the Social Economy: A Discussion Paper* (*Cadru de evaluare pentru investițiile federale în economia socială. Lucrare pentru discuții*) (Caledon Institute of Social Policy, Canada, 2006). Acest cadru de evaluare descrie natura economiei sociale, identifică provocările asociate evaluării activității ei și propune o abordare orientată spre învățare pentru evaluarea economiei sociale. Lucrarea mai prezintă și un model logic pentru conceptualizarea muncii din economia socială, inclusiv largile sale obiective sociale, principalele elemente de intrare sau investiții necesare pentru susținerea activității și rezultatele la nivelul gospodăriilor, organizațiilor, comunității și sectorului.

14. *Strengthening communities through social enterprise* (*Întărirea comunităților prin întreprinderea socială*). Acest raport este o evaluare a programului de dezvoltare a economiei sociale. Scopul evaluării este de a cuantifica impactul social al programului de dezvoltare a economiei sociale în zona North Down. Acest raport cercetează dacă înțelegerea economiei sociale a evoluat și dacă capacitatea grupurilor/individivilor a crescut ca urmare a implicării lor în program.

În concluzie, informațiile de mai sus sunt utile și pot fi folosite ca elemente de ajutor în cadrul procesului de cercetare. Cu toate acestea, în lipsa unui mod ideal de a cartografia economia socială, alături de sursele publice naționale limitate de date disponibile pentru acest domeniu în România, se poate folosi o combinație de elemente extrase din toate cele prezentate mai sus și de metode inovative pentru a surprinde situația actuală în sectorul economiei sociale în zonele de intervenție și pentru a întări incluziunea socială.

2.2. Monitorizarea și evaluarea aspectelor societale ale economiei sociale

Modul de monitorizare și evaluare (M&E) a economiei sociale este un aspect important, care conține multe provocări pentru principalele niveluri ale politicului, economicului, socialului, guvernării, contabilității, agențiilor de finanțare, pentru societățile și comunitățile implicate, pentru participanții și membrii entităților economiei sociale și pentru beneficiarii bunurilor și serviciilor furnizate de aceste entități.

Există două provocări principale pentru monitorizarea și evaluarea eficientă, unitară, precisă și de încredere a economiei sociale în România. Prima este invizibilitatea instituțională a sectorului economiei sociale, care se datorează lipsei unei definiții clare și riguroase a economiei sociale (la nivel național și internațional) și structurii conturilor naționale care împiedică identificarea și contabilizarea companiilor și organizațiilor din economia socială. În plus, se mai constată și lipsa unor metodologii de monitorizare și evaluare acceptate la nivel internațional pentru măsurarea cuprinzătoare și integrantă a impactului societal și a viabilității economiei sociale.

Ca urmare, monitorizarea și evaluarea pentru economia socială trebuie abordate la cel puțin două niveluri separate, dar complementare:

- Primul, prin metodele internaționale de culegere a datelor contabile existente în momentul de față, bazate pe sistemele naționale de conturi, și mai ales prin implementarea *Manualului pentru întocmirea conturilor satelit ale companiilor din economia socială: cooperative și societăți mutuale* (CIRIEC, 2006) (pentru statele membre UE) și a *Manualului ONU pentru instituțiile nonprofit din sistemul național de conturi* (Manualul INP) (CIRIEC, 2007, p. 29); acest mod de tratare abordează în foarte mare măsură și în mod cuprinzător și uniform subiectul monitorizării diferitelor activități economice și a rezultatelor sectorului economiei sociale la nivel național, regional și subregional, alcătuind principalul set de date statistice.

- În al doilea rând, prin dezvoltarea de metodologii, instrumente și indicatori de monitorizare și evaluare care sunt în conformitate cu datele disponibile din conturile satelit, dar care abordează mai ales *în mod calitativ aspectele societale* ale sectorului economiei sociale, care nu sunt surprinse de sistemul de colectare a datelor din conturile satelit.

În cele ce urmează, prezentăm sugestii bazate pe consultarea mai multor exemple de inițiative pozitive la nivel internațional, pe cunoștințele și experiența noastră sociologică și de evaluare, pe necesitățile proiectului și pe experiența noastră din România. În general, nu există o bibliografie extinsă la nivel internațional despre monitorizarea și evaluarea economiei sociale în termeni de modele standard internaționale, în mare parte din cauza dificultăților conceptuale de definire și clasificare pe categorii a economiei sociale la nivel național.

Înțelegerea limitată a conceptului de economie socială în România (atât la nivel politic, cât și la cel public) și dezvoltarea limitată a sectorului, atât cât ne putem da seama din lucrările bibliografice și din răspunsurile primite de la partenerii de proiect, pun serios la încercare dezvoltarea unor instrumente și metodologii potrivite de monitorizare și evaluare a economiei sociale. În același timp, considerăm că această situație oferă o foarte bună ocazie pentru a construi mai multe instrumente conceptuale, metodologii și practici, plecând fie de la „zero”, fie clădind pe orice este deja disponibil, cu contribuția valoroasă a principalilor actori din fiecare sector relevant al economiei sociale. Contribuția principalilor actori la orice monitorizare și evaluare este vitală pentru a ne asigura că parametrii critici care trebuie acoperiți sunt incluși și pentru a legitima procesul și rezultatele acestuia.

Astfel, nu putem dezvolta sau sugera o singură metodă de abordare pentru monitorizarea și evaluarea economiei sociale în România. Abordarea noastră este, de aceea, de a identifica mai multe subiecte-cheie sau principii fundamentale care vor fi avute în vedere pentru a ajuta la *sintetizarea* abordărilor de monitorizare și evaluare. Deși ne-am străduit să întocmim o listă a subiectelor în ordine logică, aceasta nu trebuie luată ca plan sau ca abordare pas cu pas.

Abordări conceptuale ale monitorizării și evaluării

Domeniul evaluării este foarte extins și este pur și simplu dincolo de limitele acestei lucrări să facem o discuție amplă asupra diferitelor abordări, cum sunt teoria evaluării schimbării, evaluarea de dezvoltare *ex-post*, *ex-ante* etc. (http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/evaluation/). Este însă important să menționăm, ca punct de plecare, îndrumările CE asupra evaluării *programelor* pentru ajutor extern și pentru Fondul Social European (FSE). Deși proiectul Comisiei Europene *Cycle Management Guidelines* (Îndrumări pentru managementul ciclului) (PMC) (2004) (<http://ec.europa.eu/europeaid/multimedia/publications>) se referă în special la evaluarea programelor CE de ajutor extern (în afara UE), aceasta este o publicație extrem de semnificativă, recomandată pentru consultat, întrucât asigură un important cadru teoretic pentru monitorizare și evaluare, precum și pentru evidențierea instrumentelor aferente acestui proces. De asemenea, *Ghidul orientativ asupra standardelor de calitate a evaluării FSE* este un document ne-normativ adresat statelor membre UE (ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2301&langId=en).

O distincție trebuie făcută între monitorizare și evaluare. În timp ce atât monitorizarea, cât și evaluarea se ocupă de culegerea, analiza și utilizarea de informații pentru a ajuta luarea unei decizii informate, este de folos să înțelegem și diferențele care există între cei doi termeni (cine este responsabil, când apar și de ce sunt efectuate etc.).

Banca Mondială definește **monitorizarea** ca: „O funcție continuă care folosește culegerea sistematică de date despre indicatori specifici care să furnizeze managementului și principalelor părți interesate ale unei intervenții de dezvoltare în desfășurare indicații despre nivelul progresului înregistrat, gradul de realizare a obiectivelor și stadiul utilizării fondurilor alocate”. Astfel, monitorizarea întruchipează urmărirea cu regularitate a aportului, activităților, producției, rezultatelor și impactului activităților de dezvoltare la nivel de proiect, program, sector și național.

PMC dă o definiție folositoare **evaluării**: (http://www.worldbank.org/ieg/ecd/what_is_me.html): „Efectuarea unei aprecieri, pe cât de sistematică și obiectivă posibil, a unui proiect, program sau politică în derulare sau încheiată, proiectarea, implementarea și rezultatele atinse. Scopul este de a

determina relevanța și îndeplinirea obiectivelor, eficiența de dezvoltare, impactul și viabilitatea. Evaluarea trebuie să dea informații credibile și folositoare care să permită încorporarea lecțiilor învățate în procesul de luare a deciziilor atât de beneficiarii finanțărilor, cât și de donatori”.

Principiile aflate la baza efectuării unei evaluări sunt:

- **imparțialitatea și independența** procesului de evaluare de funcțiile de programare și implementare;
- **credibilitatea** evaluării, prin folosirea unor experți independenți și cu pregătire corespunzătoare și prin transparența procesului de evaluare, inclusiv diseminarea largă a rezultatelor;
- **participarea actorilor** la procesul de evaluare, pentru a se asigura existența unui număr suficient de perspective și păreri care să fie luate în considerare;
- **utilitatea** observațiilor evaluării și a recomandărilor rezultate, prin prezentarea la momentul adecvat a unor informații relevante, clare și concise către factorii de decizie.

Astfel, o evaluare are două scopuri precise: să determine *ce a mers și ce nu a mers*, dacă este eficientă sau ineficientă prin raportare la rezultatele intenționate și *ce s-a învățat* de la un anumit efort (Care pare să fie o intervenție de succes? Ce factori au contribuit la succesul acesteia? De ce anumite intervenții nu au fost eficiente? Ce s-ar fi putut face diferit pentru a se asigura un rezultat mai pozitiv?). Abordată în acest fel, evaluarea contribuie la îmbunătățirea responsabilității și la întărirea practicii în domeniu (Caledon, 2006).

Datorită naturii dinamice și complexe a economiei sociale, atât monitorizarea, cât și evaluarea trebuie aplicate în mod continuu, pentru a putea urmări astfel progresul, responsabilitatea, impactul și viabilitatea pe cât de mult posibil, atât în timp real, cât și *ex-post* (evaluarea activităților încheiate).

Ce trebuie să fie evaluat?

O activitate, fie ea economică sau socială, este caracterizată de trei elemente principale: aporturi, proces(e) și rezultate. Toate aceste trei

elemente trebuie monitorizate și evaluate separat, precum și în combinație. Ce sunt acestea? (aceasta este o listă indicativă):

- **Aporturi** – Pot fi: resurse financiare, muncă (plătită și neplătită), cunoștințe/cercetare, construirea capacității, posibilități de învățare, politici statale, legislația statală, infrastructura, organizarea comunității etc.
- **Proces(e)** – Două criterii importante de evaluare pentru procese sunt eficiența și eficacitatea. Pot include: cum se efectuează munca, inclusiv valorile pe care le întruchipează și relațiile pe care le întărește; cum sunt practicile administrative, parteneriatele, participarea la luarea deciziilor (de ex., procesele democratice), dezvoltarea capitalului uman, rezultatele (servicii, produse etc.), inovarea etc.
- **Rezultatele** – Cele două principale criterii de evaluare care au de obicei o mare importanță sunt impactul și viabilitatea. În contextul economiei sociale, există în principal două rezultate mari pe care dorim să le măsurăm, cel economic și cel social. Există totuși și alte rezultate non-socioeconomice importante, cum este dezvoltarea sectorului.

Crearea unui registru statistic al companiilor din economia socială

Așa cum este menționat în *Manualul pentru întocmirea conturilor satelit ale companiilor din economia socială: cooperative și societăți mutuale*, crearea unui registru statistic este punctul de plecare de cea mai mare importanță pentru crearea unui catalog exhaustiv al diferitelor clase de companii care fac parte din economia socială, pe baza delimitării conceptuale și a criteriilor stabilite în manual. Fără un registru sau măcar un catalog bazat pe criteriile de mai sus, monitorizarea și evaluarea economiei sociale ar deveni problematică și ar putea conduce la rezultate invalidate de realitatea socială.

Nu suntem siguri dacă structurile statistice din România cunosc aspectele detaliate ale manualului, dacă deja îl folosesc sau dacă există

capacitatea de a începe procesul de dezvoltare a unui sistem de conturi satelit pentru entitățile economiei sociale. În situația în care structurile statistice nu au capacitatea, pe termen scurt sau mediu, să elaboreze un astfel de registru, poate vor încerca, dacă este posibil, să creeze un registru (cel puțin în zonele-țintă ale proiectului) folosind un chestionar (niște chestionare) care să facă uz de definiția de lucru din manual și de caracteristicile cooperativelor, societăților mutuale și ale altor companii similare active în economia socială, precum și de alte definiții pe care biroul de statistică le va recomanda.

Riscuri și provocări

Munca de teren desfășurată în cadrul proiectului „Proactiv – de la marginal la incluziv” a identificat până în prezent mai multe riscuri și provocări referitoare la statutul sectorului economiei sociale în zonele-țintă ale domeniului, cum sunt capacitatea scăzută a comunităților locale de a înființa companii ale economiei sociale, lipsa de finanțare, numărul mic de entități social-economice etc. Înregistrarea acestor riscuri și provocări ar ajuta la identificarea, printre altele, a domeniilor de interes care trebuie monitorizate și evaluate, a strategiilor, metodologiilor și resurselor care trebuie folosite, a studiilor ce trebuie efectuate, a actorilor implicați și a datelor statistice care trebuie colectate. De aceea, o identificare amănunțită și aprofundată a riscurilor și provocărilor și, bineînțeles, a modului de abordare a fiecăruia ar minimiza orice goluri în cunoștințe și în realitatea socială și ar furniza aporturi pentru politică, un ajutor practic pentru zonele locale/regionale care doresc să dezvolte economia socială, având un impact durabil pozitiv asupra tuturor actorilor, la toate nivelurile.

Expunerea *Cadrul de evaluare pentru investițiile federale în economia socială* (p. 12) oferă a listă folositoare cu provocări care apar la evaluarea activităților în economia socială, formând un ghid pe care se poate lucra, îndepărtând elementele ce nu sunt aplicabile sau adăugând unități noi. Aceste provocări includ:

- *Inițiatiivele sunt diverse și în evoluție: fiecare inițiativă de economie socială este diferită, modelată de circumstanțe locale unice.*

- *Diferite tipuri de rezultate sunt urmărite simultan*: inițiativele de economie socială urmăresc frecvent rezultate simultane la diferite niveluri de activitate – beneficii pentru persoane și gospodării, capacitatea organizațională a întreprinderii și schimbări sistemice mai mari la nivelul comunității.
- *Atenția la rezultate trebuie echilibrată cu atenția la proces*: inițiativele de economie socială permit cetățenilor să participe mai mult la modelarea propriilor afaceri.
- *Scopurile sunt adesea pe termen lung, dar este nevoie de semne de progres pe termen apropiat*: poate exista o nepotrivire între cadrul de timp alocat pentru finanțarea inițiativelor de economie socială și scopurile urmărite, care, prin natura lor, sunt pe termen lung.
- *Trebuie să ne așteptăm la tipuri sau niveluri diferite de rezultate, în funcție de faptul dacă inițiativele sunt noi și în dezvoltare sau sunt mature și în extindere, precum și dacă sprijinul politic și alte infrastructuri sunt adecvat consolidate*. Rezultatele anticipate trebuie ajustate pentru diferitele puncte de plecare pentru proiectele pe care variatele comunități și organizații se hotărăsc să le urmărească.
- *Este nevoie atât de date cantitative, cât și de date calitative pentru a surprinde multiplele aspecte ale acestor inițiative și pentru a satisface nevoile informaționale ale diferiților actori*: este nevoie de diferite tipuri de date pentru a reflecta munca efectuată în economia socială.
- *Necesarul de timp, energie și resurse poate fi copleșitor*: resursele necesare pentru inițiativele comunitare complexe sunt totdeauna întinse la limită.
- *Rezultatele-cheie, cum sunt construirea capacității în comunitate, lipsa de măsuri acceptate de toți și altele, nu se pot cuantifica cu ușurință*: deși este nevoie de muncă în continuare, s-a progresat semnificativ. În domeniul rezistenței comunitare, de exemplu, s-a făcut o muncă valoroasă în Canada, fiind aplicată atât pe plan local, cât și pe plan internațional.
- *Datorită naturii holistice a inițiativelor de economie socială, o gamă largă de rezultate pot fi potrivite pentru diferite inițiative*: proiectarea

programului și a evaluării trebuie să fie clară în ceea ce privește tipul și gama de rezultate dorite. Poate fi necesară specificarea faptului că prioritatea se acordă unui set limitat, concentrat de rezultate sau, alternativ, pentru a ilustra meniul de rezultate acceptabile la care se poate ajunge prin eforturi diferite.

- *Unele inițiative vor avea nevoie probabil de asistență tehnică pentru proiectarea și efectuarea eficientă a evaluării: multe organizații comunitare au doar o înțelegere și o capacitate limitate de evaluare, fiind nevoie de sprijin extern pentru efectuarea acestei munci.*
- *Practicienii se pot simți înstrăinați de procesele de evaluare care dau prioritate nevoilor finanțatorilor pentru răspundere, față de dorința practicienilor de a învăța și a se perfecționa, sau care judecă succesul unei inițiative numai la încheierea acesteia: procesul de evaluare trebuie să sprijine atât responsabilitatea, cât și învățarea.*

Monitorizarea și evaluarea aspectelor societale ale economiei sociale în România

Pentru a putea monitoriza și evalua toate cele trei elemente ale activității din economia socială – aporturi, proces(e) și *mai ales* rezultate – este nevoie de alcătuirea unui cadru de lucru care va identifica obiectivele-cheie ale economiei sociale în România, rezultatele așteptate și indicatorii care trebuie monitorizați și evaluați. Așa cum am arătat deja, activitățile economiei sociale produc efecte de ordin economic și social, precum și efecte de alt ordin – acest „alt ordin” putând fi încorporat în oricare din primele două categorii.

Prezentăm în continuare o sugestie de alcătuire a unui cadru cu obiectivele *societale*, rezultatele așteptate și indicatorii economiei sociale. Există mai multe motive pentru a face acest lucru: obiectivele societale au nevoie de colectarea și analiza mai ales a unor date calitative pentru a putea înțelege operarea și impactul acestui tip de obiective, care nu pot fi reduse la cifre contabile sau deduse din astfel de cifre. Prin stabilirea mai multor obiective societale, ne îndepărtăm de practica adesea obișnuită, dar limitată, de a reduce măsurarea impactului economiei sociale la indicatori

de tipul rezultatele ocupării, datorită accentului pus în cadrul Strategiei de ocupare de la Lisabona pe dimensiunea de ocupare a economiei sociale. Prin definiție, entitățile din economia socială se ocupă de anumite rezultate sociale de care nu se mai ocupă nici sectorul particular, nici cel public și care trebuie de aceea identificate.

Lucrarea cercetătorilor canadieni propune un foarte interesant și util cadru de lucru pentru identificarea (și măsurarea) obiectivelor societale, a rezultatelor și indicatorilor activităților din economia socială (*Evaluation Framework for Federal Investment in the Social Economy: A Discussion Paper*, p. 11-23). Lucrarea identifică patru mari categorii de obiective societale preluate din publicația OECD *Society at a Glance: OECD Social Indicators*⁹. Cele patru obiective societale sunt:

- întărirea coeziunii sociale;
- întărirea independenței personale;
- promovarea echității prin depășirea dezavantajelor sociale sau a celor de pe piața muncii;
- îmbunătățirea stării de sănătate a populației.

De asemenea, pentru a introduce și contribuția distinctivă a economiei sociale, a fost adăugat un nou obiectiv societal, respectiv *generarea de bogăție prin proprietate socială*.

Numărul acestor obiective societale poate fi mărit și/sau modificat, dacă, de exemplu, nu includ niciun obiectiv societal-cheie al UE sau chiar național sau alte obiective legate de economia socială.¹⁰ În orice caz, folosirea obiectivelor societale ale OECD este în mod sigur un lucru bun,

⁹ România nu este stat membru OECD, dar, cu toate acestea, considerăm că acești indicatori sunt foarte potriviți. Mai jos dăm un link pentru a putea vedea ultimele rapoarte despre progresul indicatorilor sociali OECD: <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2009/07/EU0907049I.htm>.

¹⁰ Merită, de asemenea, explorarea informațiilor UE/CE pentru a vedea dacă mai există și alți indicatori societali critici care pot fi incluși. De exemplu, *European Observatory of the Social Situation* monitorizează patru arii tematice – demografie, incluziune socială și distribuția venitului, capitalul social și starea de sănătate, condițiile de viață. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750>.

întrucât sunt conforme cu standardele internaționale acceptate și asigură un cadru de obiective și rezultate așteptate comparativ și de mai mare încredere.

Pasul următor în cadrul procesului este identificarea rezultatelor așteptate din domenii specifice, care trebuie măsurate în relație cu fiecare obiectiv și/sau între obiective. Lucrarea identifică rezultatele așteptate în patru domenii, precum și mai multe subgrupe pentru fiecare rezultat, așa cum este arătat în tabelul următor:

Tabelul nr. 2

Rezultatele și subrezultatele evaluării

<i>Rezultate pe domenii</i>	<i>Subrezultate</i>
1. Beneficii economice și sociale pentru gospodării	Rezultate economice <ul style="list-style-type: none"> • ocupabilitate • ocupare • dezvoltarea întreprinderilor • finanțe Rezultate sociale
2. Dezvoltarea întreprinderilor și construirea capacității organizaționale	Resurse umane <ul style="list-style-type: none"> • recrutare și reținere Capacitate tehnică <ul style="list-style-type: none"> • management organizațional • organizarea și dezvoltarea comunității
3. Schimbarea sistemică sau instituțională (de ex., politici, atitudini sau structuri organizaționale)	<ul style="list-style-type: none"> • Organizarea și structurile comunității • Resurse umane și financiare • Context de sprijin
4. Măsuri pentru construcția sectorului economiei sociale	<ul style="list-style-type: none"> • Planificarea și dezvoltarea sectorială • Învățarea de la egali și diseminarea aplicată • Relațiile cu guvernul

Rezultatele de mai sus pot fi folosite, modificate sau întărite pentru a reflecta cerințele speciale ale unei țări sau regiuni. De exemplu, rezultatele sociale pot include anumite grupuri sociale vulnerabile și minorități și/sau referirea la aceste grupuri se poate face în toate tipurile de rezultate. În

sfârșit, prezentăm și un tabel cu obiectivele economiei sociale, rezultatele și indicatorii acesteia (*Evaluation Framework for Federal Investment in the Social Economy: A Discussion Paper*, p. 28). Indicatorii au caracter demonstrativ și trebuie dezvoltati corespunzător.

Tabelul nr. 3

Obiectivele economiei sociale, rezultatele și indicatorii acesteia

Obiective societale	Rezultate (demonstrative)	Indicatori esențiali (demonstrativi)		Indicatoare de proces (demonstrative)	
		Termen apropiat	Termen lung	Termen apropiat	Termen lung
Incluziune socială mai mare	<ul style="list-style-type: none"> Participare mărită la afacerile civice și la luarea deciziilor în comunitate 	<ul style="list-style-type: none"> Numărul de rezidenți marginalizați care participă la planificare în comunitate și/ sau dețin în comun întreprinderi ale economiei sociale 	<ul style="list-style-type: none"> Rate crescute de participare Rate reduse ale criminalității 	<ul style="list-style-type: none"> Parteneriate de proiect care s-au format Planuri detaliate de proiecte care s-au înființat Finanțările primite Nr. cazuri de sprijin acordat pentru construirea capacității Strategii implementate Lecții învățate și implicații politice identificate 	<ul style="list-style-type: none"> Infrastructuri ale economiei sociale înființate sau/și întărite la nivel local, regional și național Strategii eficiente de economie socială diseminate și aplicate la scară mare Modificări corespunzătoare ale politicilor publice
Independență personală mărită	<ul style="list-style-type: none"> Pregătire și educare îmbunătățită (de ex., abilități de viață, alfabetizare, pregătire cf. necesității) Creșterea veniturilor prin ocupare Mai multe bunuri financiare 	<ul style="list-style-type: none"> Numărul de ani de educație oficială Grad mai mare de alfabetizare Mai multă pregătire la locul de muncă Numărul de locuri de muncă create Folosirea de asistență socială 	<ul style="list-style-type: none"> Mai multe realizări în planul educației/pregătirii Grad mai mare de alfabetizare/abilitate de lucru cu numere Rate mai mari ale ocupării Nivel mai ridicat al bunurilor Utilizare mai mică a programelor de asistență a veniturilor 		
O mai mare echitate a rezultatelor	<ul style="list-style-type: none"> Posibilități mai bune de ocupare pentru persoanele cu 	<ul style="list-style-type: none"> Economii mai multe Salarii mai bune pentru 	<ul style="list-style-type: none"> Rate mai mici ale sărăciei Rate mai mici ale inegalității 		

<i>Obiective societale</i>	<i>Rezultate (demonstrative)</i>	<i>Indicatori esențiali (demonstrativi)</i>		<i>Indicatoare de proces (demonstrative)</i>	
		<i>Termen apropiat</i>	<i>Termen lung</i>	<i>Termen apropiat</i>	<i>Termen lung</i>
	venituri limitate <ul style="list-style-type: none"> • Bunuri financiare mai multe pentru persoanele cu posesiuni limitate 	participanții cu venituri mici <ul style="list-style-type: none"> • Diferențiere mai mică a salariilor • Acces îmbunătățit la locuințe ieftine 			
<i>Stare mai bună de sănătate</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Acces la bunuri și servicii de bază, cum sunt locuință și hrană • Stare mai bună a mediului înconjurător 	<ul style="list-style-type: none"> • Numărul de persoane cu acces la hrană de calitate bună și la prețuri accesibile • Folosire mai mare a transportului public • Numărul de persoane care participă la programele locale de reciclare 	<ul style="list-style-type: none"> • Grad mai mic de persoane fără adăpost și număr mai mic de familii care au nevoie de adăpost • Incidență mai scăzută a insecurității alimentare • Scăderea cazurilor de îmbolnăvire din cauza mediului - de ex., boli respiratorii 		
<i>Generarea de bogăție prin proprietate socială</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Rol mai puternic al societății civile în problemele economice și sociale 	<ul style="list-style-type: none"> • Numărul de întreprinderi de economie socială și de alte structuri prin care societatea civilă controlează resursele economice • Nivelul de bunuri economice din economia socială 	<ul style="list-style-type: none"> • Parteneriat mai intens între sectoarele particular, public și al economiei sociale în urmărirea obiectivelor societale mai largi 		

Exemple ale câtorva indicatori pentru monitorizarea și evaluarea activităților economice și sociale, precum și a rezultatelor economiei sociale sunt prezentate în studiul unor autori greci, intitulat *Planificarea funcțiilor și cerințele tehnice ale observatorului activ pentru economia socială în Grecia* (Ministerul grec al Ocupării și Protecției Sociale, Programul EQUAL 2006, p. 49-51). Câțiva dintre aceștia sunt prezentați pe scurt mai jos:

Tabelul nr. 4

**Indicatori pentru monitorizarea și evaluarea
activităților economiei sociale**

Tipuri de indicatori	Măsoară
A) Indicatori generali	<ul style="list-style-type: none"> • Procentul diferitelor tipuri de companii din economia socială în comparație cu numărul total de companii din economia socială • Procentul de companii din economia socială după tipul de activitate (național/regional/local etc.) • Altele
B) Indicatori economici	<ul style="list-style-type: none"> • Procentul mediu al veniturii • Procentul mediu al cheltuielilor pe companie din economia socială /tip de companie/localizare geografică • Procentul de finanțare al cifrei de afaceri pe companie din economia socială /tip de companie/localizare geografică
C) Indicatori de ocupare	<ul style="list-style-type: none"> • Procentul mediu al persoanelor angajate pe companie din economia socială /tip de companie/localizare geografică • Procentul mediu al creării de noi locuri de muncă pe companie din economia socială /tip de companie/localizare geografică • Altele
D) Indicator de vizibilitate promovare	<ul style="list-style-type: none"> • Procentul modului de vizibilitate-promovare a produselor/serviciilor companiilor din economia socială de pe piață
E) Indicator de inovare	<ul style="list-style-type: none"> • Procentul de companii din economia socială care au introdus în ultimii 3 ani activitate inovativă pentru produsele/serviciile lor, pe tip de companie
F) Indicator de organizații / autorități care colaborează	<ul style="list-style-type: none"> • Procentul de companii care au stabilit relații de cooperare cu UE/autorități publice/alte companii din economia socială pe tip de companie/localizare geografică

Pentru monitorizare pot fi folosite unele dintre următoarele instrumente: programe de activitate/muncă și programe de resurse/buget, ocupare/practici pentru resurse umane, presupuneri pentru managementul riscului, vizite, efectuarea de interviuri, întâlniri, rapoarte (anuale, ale mersului activității etc.), standarde și criterii de calitate, muncă operațională/planuri de afaceri și altele.

Pe scurt, pentru monitorizarea și evaluarea eficientă, uniformă, cu precizie și de încredere a aporturilor, proceselor și *mai ales* a rezultatelor economiei sociale, este nevoie de cel puțin două lucruri: un catalog/registru al companiilor din economia socială clasificate conform criteriilor din Manualul UE și (unde este nevoie) din Manualul ONU pentru conturile satelit, precum și un cadru de lucru care să conțină obiectivele societale, rezultatele așteptate și indicatorii din activitatea sectorului economiei sociale din România.

2.3. Definirea și identificarea celor mai bune practici în domeniul economiei sociale

„Evaluarea” și „bunele practici” se regăsesc și pot fi analizate în detaliu pe tărâmul interdisciplinar și foarte larg al domeniului social, ceea ce necesită, pentru rigoare și claritate, o succintă definiție a acestora, dar și o analiză a acelor arii conceptuale privind studiarea relației dintre evaluare și bune practici.

Astfel, după cum am precizat în subcapitolul anterior, fie că ne referim la analiza practicilor și intervențiilor la nivel microsocial, fie că situăm analiza la nivel macrosocial, singurul demers care măsoară și indică în mod riguros progresul este evaluarea.

Factorii de decizie ai organismelor internaționale au dorit să dobândească accesul mai rapid la informații referitoare la finalitatea unor programe de finanțare, dar și să asigure, pentru publicul larg, transparența pentru deciziile de alocare a fondurilor. Ca urmare, a apărut necesitatea unor „instrumente” care să satisfacă această nevoie și inițial au fost alcătuite colecții ale rezumatelor de proiecte finanțate într-un program.

Ulterior, pentru că s-a constatat că aceste colecții nu furnizau prea multe informații, au fost adăugate și descrieri mai detaliate, chiar studii de caz ale unor proiecte, folosindu-se drept criterii de selecție datele colectate în timpul monitorizării implementării proiectelor și vizibilitatea publică a unor proiecte (deseori confundată în mod eronat cu conceptul de „impact”). În ultimii ani, din ce în ce mai mult, practicile valoroase sunt considerate „bune” sau „cele mai bune” în baza unor evaluări care iau în considerare nu doar implementarea, deci finalizarea cu succes a unei intervenții sociale, dar și impactul acesteia la un anumit interval de timp după inițierea ei.

Așa cum am menționat anterior, extragerea și culegerea experiențelor practice valoroase s-au făcut și încă se mai fac aleator, uneori fără prea mult efort de analiză și reflecție, considerându-se că există trei cauze principale pentru care se petrece acest fapt:

1. lipsa clarității cadrului conceptual;
2. necunoașterea metodologică;
3. absența resurselor pentru efectuarea unei analize riguroase.

În cele ce urmează, vom întreprinde un demers de clarificare a cadrului conceptual ce definește practicile considerate/promovate ca fiind valoroase. În practică sunt utilizați cinci termeni pentru a desemna intervențiile sociale valoroase:

- bune practici;
- cazuri de succes;
- cele mai bune practici;
- standarde;
- „lecții învățate”.

Utilizarea termenului de „bună practică” se face prin traducerea lui din literatura de specialitate anglo-saxonă (engl. „good practice”). Apreciem că nici chiar în original nu reflectă cu fidelitate înțelesul care i se acordă. Aceasta pentru că, de fapt, în definirea acestui concept, rolul central îl are ideea de **utilitate** a unei intervenții și faptul de a fi o intervenție folositoare altora. Utilitatea unei bune practici poate să derive și din

insuccesul ei, care, prin feedback negativ, ar putea conduce la apariția unei intervenții corectoare, care poate deveni o soluție practică pentru rezolvarea unei probleme. Mai mult decât atât, între cele două direcții ideale (de tip plus și minus infinit) pe care le denumim „succes deplin” și „eșec total”, care nu se întâlnesc niciodată în practică, există un continuum de intervenții a căror valoare („bună” sau „rea”) depinde doar de locul unde va fi amplasat punctul de referință. Și aceasta numai dacă analizăm impactul estimat. Dar dacă extindem analiza și la impactul neașteptat, am putea constata că, deși neestimat, acesta a condus la schimbări importante și benefice pentru un anumit grup-țintă/comunitate/societate în ansamblu.

Perrin (2003) apreciază că poate fi considerată bună practică *orice intervenție socială care funcționează (în totalitate sau parțial) și care se dovedește a avea relevanță practică la orice nivel și în altă parte decât în contextul său de aplicare (transferabilitate)*. Orice tip de activitate, proces, strategie, tehnică, la orice nivel al unui proiect sau program care se dovedește a avea impact planificat sau neașteptat, poate fi considerat o potențială bună practică. Ceea ce determină clasificarea unei intervenții ca fiind bună practică este valorizarea ei în raport cu anumite criterii. Deci, pentru a denumi o intervenție socială în raport cu alte intervenții din același domeniu ca fiind bună practică, este necesar ca intervenția să fie analizată și clasificată astfel în funcție de un set de criterii. De exemplu, Organizația Internațională a Muncii, în cadrul Programului internațional pentru eliminarea muncii copilului, a definit în cadrul programului un set de criterii pentru stabilirea bunelor practici (caseta nr. 17).

În ceea ce privește utilizarea acestui concept, fiind eminentemente empiric, aflat la intersecția mai multor discipline (asistență socială, management și comportament organizațional, sociologie și științe politice) și intrat recent în sfera de interes a analiștilor, constatăm următoarele:

- adesea se face confuzie între „bune practici” și „standarde”;
- sub denumirea de „bune practici” sunt reunite descrieri de proiecte;
- termenul de „bune practici” este înlocuit cu cel de „cele mai bune practici”;

- sfera semantică a conceptului de „*bune practici*” se intersectează, fără a se suprapune, cu aceea a termenilor „*lecții învățate*” și „*exemple de succes*”.

Caseta nr. 17

Criteria pentru stabilirea bunelor practici

- **Inovativitatea** – descrie prin ce se deosebește intervenția în cauză de alte intervenții deja existente în domeniul respectiv și ce anume o face să fie de interes pentru alții; aceasta nu înseamnă că trebuie să fie o intervenție complet nouă; poate fi și o intervenție care nu este foarte răspândită sau care nu a fost încă aplicată și în alte conjuncturi (de exemplu, geografice).
- **Eficacitatea** – descrie impactul intervenției în raport cu obiectivul său general, propus inițial; acest criteriu se referă la două aspecte: apariția schimbărilor așteptate și existența unui raport de cauzalitate între intervenția respectivă și schimbările apărute.
- **Transferabilitatea** – analizează posibilitatea aplicării practicii în cauză și în alte situații/contexte, în ce condiții practica respectivă se dovedește funcțională, care sunt elementele necesare replicării sale.
- **Continuitatea/durabilitatea** – se referă la durata impactului.
- **Relevanța** – analizează modul în care obiectivele stabilite pentru intervenția respectivă au răspuns nevoilor grupului-țintă/comunității/zonelor asupra cărora s-a intervenit.
- **Respectul față de normele etice/standardele în domeniu.**
- **Eficiența în implementare** – se referă la resursele utilizate, la costurile angajate în intervenția respectivă și la faptul de a fi fost utilizate la maximum în atingerea impactului.

Pentru rigoarea definirii conceptului, vom dezvolta fiecare dintre aceste patru aspecte enumerate anterior.

Astfel, bunele practici într-un anumit domeniu contribuie la îmbunătățirea **standardelor** specifice domeniului respectiv. Bunele practici furnizează modele noi de practici care însă respectă standardele ce definesc minimul acceptabil/admis în ceea ce privește calitatea serviciilor în domeniul respectiv. Standardele au rol normativ, prescriptiv, ele fiind definite prin intermediul legilor sau regulamentelor ce însoțesc aplicarea

anumitor legi. Bunele practici au rolul de a explora și inova practica, aducând în atenția practicienilor și a cercetătorilor noi modele pentru schimbarea socială. Respectarea standardelor nu este opțională, în timp ce replicarea bunelor practici este un fapt ce depinde de motivația și resursele practicienilor. Bunele practici pot deveni standarde, prin trecerea lor de la stadiul de experiment, de proiect social pilot la stadiul de normă. Standardele nu pot deveni bune practici, dar aplicarea standardelor cu costuri minime sau prin mobilizarea inovativă a resurselor unei comunități poate constitui o bună practică.

Adeseori, programele cu caracter social care au fost implementate cu sprijin financiar extern se finalizează și cu elaborarea unui „Ghid de bune practici” în domeniul respectiv. De cele mai multe ori, aceste ghiduri constituie o colecție de descrieri de proiecte sau de rezultate ale proiectelor (îmbunătățirea cadrului legislativ, îmbunătățirea cadrului instituțional, îmbunătățirea serviciilor furnizate în domeniu), care sunt utile prin faptul că furnizează o serie de detalii cu privire la proiectele respective, dar caracterul lor este unul descriptiv, care nu implică analiză și conceptualizare. Bunele practici reprezintă rezultatul unor analize ce depășesc cadrul unui singur proiect, extinzându-se și asupra contextului de implementare a proiectelor.

În practică se întâlnește și termenul de „cele mai bune practici”, folosit pentru a desemna practici de succes sau proiecte inovative care au avut rezultate ce sunt apreciate ca fiind foarte bune. Patton (2001) consideră că superlativul introdus de acest termen implică o comparație ce sugerează superioritatea necondiționată a unui demers asupra oricăror altora din domeniu, indiferent de context și de circumstanțe. Rareori se menționează pentru cine este „cea mai bună” acea practică, în ce condiții și care sunt valorile sau criteriile în funcție de care a fost apreciată astfel. Deseori, acest termen apare în absența oricăror evidențe de ordin empiric, în absența unei analize aprofundate a ceea ce mai există pe „piață” în domeniul respectiv, de aceea termenul este considerat o aserțiune politică.

Managementul de program sintetizează cunoașterea dobândită în urma implementării programului și sub forma „lecțiilor învățate” (engl. „lessons learned”) și a „exemplurilor de succes” (engl. „success stories”).

Mai apropiați de sfera semantică a conceptului de „bună practică”, cei doi termeni sunt de regulă întâlniți ca parte a raportărilor intermediare sau finale ale unui proiect/program sau a rapoartelor anuale ale organizațiilor. De asemenea, au un caracter mai pronunțat descriptiv și mai puțin conceptualizat. Cu toate acestea, pot oferi informații valoroase în culegerea de date pentru definirea bunelor practici.

Scopul administrării aplicării în practica de zi cu zi a principiilor economiei sociale se realizează printr-un nou model de management: managementul cunoașterii. Acesta constă în „generarea, identificarea, colectarea, distribuirea și aplicarea cunoașterii. Acest model de management este centrat pe generarea aceluși mod și climat de muncă în care cunoașterea este produsul fundamental, rezultat din prospectarea permanentă, imaginația activă, colaborarea neîngrădită și aplicarea rapidă”. Cadrul instituțional în care se aplică în mod constant managementul cunoașterii poartă numele de „organizația care învață” (engl. „learning organisation”) și are următoarele caracteristici:

- asigură angajaților posibilitatea de a aloca timp pentru a reflecta asupra practicilor inovative;
- sprijină dezvoltarea abilităților necesare angajaților pentru a realiza aceasta;
- elimină barierele (interne sau externe) care ar putea conduce la efort inutil;
- creează forumuri pentru învățare.

Prin urmare, evaluarea experienței organizaționale din domeniul economiei sociale cu caracter inovativ, trecută printr-un filtru analitic, se constituie într-o resursă de practici valoroase, potențial inepuizabilă, eventual limitată doar de imaginația și de motivația celor care le emit, respectiv le adaptează la propriul context organizațional.

Conceptul de „bună practică” poate fi definit foarte succint și în funcție de cele două roluri principale pe care le are, anume de instrument de captare și de transfer al cunoașterii. Pentru a analiza în detaliu fiecare dintre aceste două roluri, trebuie mai întâi să clarificăm conceptul care reprezintă „substanța”, „conținutul” bunelor practici: cunoașterea. După

Probst, Raub și Romhardt (2000), cunoașterea reprezintă întregul sistem de date, informații și abilități pe care le folosesc indivizii pentru a rezolva probleme. Ea include și teoriile, practicile și regulile cotidiene, precum și indicațiile pentru acțiune. Problema este că deseori cunoașterea este dificil de identificat și specificat. Lipsa de vizibilitate și de transparență a cunoașterii este legată de intangibilitatea acesteia (Vlăsceanu, 2003). Multe critici aduse managementului cunoașterii au fost îndreptate către limitele manifestate în depășirea caracterului intangibil și neexplicit al cunoașterii. Conform cu Nonaka și Tagueuchi (1995), managementul occidental trebuie să acorde mai multă atenție aspectelor mai puțin formale și sistematice ale cunoașterii și să înceapă să se focalizeze mai mult pe înțelegerile subiective. De aceea, valorizarea cunoașterii tacite, un tip de cunoaștere bazată pe experiență și intuiție, care nu apare din aplicarea conștientă a tehnicilor de inovare sau a unor metode științifice de rezolvare a problemelor, ar trebui să devină din ce în ce mai importantă în organizații. Conceptul de cunoaștere tacită, introdus pentru prima dată de Polany în 1966 (Vlăsceanu, 2003), este dificil de formalizat și comunicat, deoarece abilitățile și expertiza dobândite prin exersarea sau practicarea activităților cotidiene pot, în multe cazuri, să nu fie conștientizate nici măcar de cei care și le-au însușit. Acest tip de cunoaștere personală, specifică contextului, trebuie diferențiată de cunoașterea explicită, de ceea ce cunoaștem în mod formal. Cunoașterea explicită, după Nonaka și Tagueuchi, se referă la acea cunoaștere care este comunicabilă în limbaj formal, sistematic.

Perin (2003) realizează o distincție între cunoașterea tacită și cunoașterea explicită, relevantă pentru dezvoltarea de bune practici:

- cunoașterea explicită este acea formă de cunoaștere pentru care există, în interiorul unei organizații, forme de înregistrare;
- cunoașterea tacită este, prin natura sa, dificil de codificat;
- cunoașterea tacită implică transferul de „trucuri”, de „intuiții”, de informații contextuale care contribuie decisiv la succes;
- împărtășirea și transferul cunoașterii tacite implică interacțiuni de tip „față în față” sau intermediare de ateliere de lucru sau forumuri de discuții de tip electronic.

Cracknell (2001) indică faptul că cercetările efectuate asupra modului în care adulții învață în organizații au condus la concluzia că „învățarea prin implicare directă/învățarea prin acțiune” este mult mai eficientă decât „învățarea prin comunicare” (prin intermediul rapoartelor sau prin participarea la seminarii).

Din aceste considerente, „organizațiile care învață” au facilitat formarea de rețele informale de specialiști care lucrează în același domeniu și au încurajat formarea „comunităților de practicieni” (denumite, de exemplu, în structura Băncii Mondiale, „grupuri tematice”). Rezultatul este că, atunci când sunt create condiții pentru împărtășirea cunoașterii tacite, mai ales în context de grup, o parte din cunoașterea tacită se transformă în cunoaștere explicită. De exemplu, grupurile tematice ale Băncii Mondiale produc publicații și buletine informative care rezultă din discuțiile informale și reflectă o serie de bune practici. Astfel, deși aparțin de cunoașterea explicită, apariția bunelor practici este stimulată de „captarea” cunoașterii tacite.

După Perin (2003), în managementul cunoașterii există două tendințe cu privire la modul în care o anumită intervenție socială ar putea fi desemnată și promovată ca bună practică:

- sunt cercetători care susțin faptul că nu este legitim să promovezi o practică socială ca fiind un model de „bună practică” până când respectiva intervenție nu a fost evaluată ca fiind de succes în contexte și situații diferite; această tendință impune deci un standard metodologic înalt în schimbul de bune practici, implică costuri ridicate și necesită o perioadă de validare mai îndelungată;
- conform celuilalt curent de gândire, dată fiind presiunea care se exercită asupra practicienilor și a factorilor de decizie în rezolvarea unor probleme sociale, nu se poate aștepta apariția „răspunsului perfect” sau a „dovezii definitive” privind succesul unei practici sociale ca urmare a unui demers de evaluare aprofundată a acesteia. Faptul de a nu fi fost supusă unui demers de evaluare nu înseamnă că practica respectivă nu a fost utilă; conform susținătorilor acestei tendințe, deciziile se adoptă adesea pe baza informațiilor incomplete și/sau imperfecte, iar a avea

informații furnizate în timp util, fie și în condiții de imperfecțiune, este mult mai folositor decât a nu avea nicio informație.

Ca urmare, putem considera două tipuri de bune practici: bune practici definite prin evaluare și bune practici definite instant, care au următoarele caracteristici:

Tabelul nr. 5

Tipuri de bune practici

Bune practici definite prin evaluare	Bune practici definite instant
<ul style="list-style-type: none"> • practici testate și validate • grad înalt de încredere • grad înalt de replicabilitate • standard metodologic înalt • costuri mari • interval de validare mare • timp de elaborare și de diseminare mare • folosește și furnizează cunoaștere explicită • relevante pentru programe mari, grupuri-țintă mari, intervenții sociale generalizate • utile pentru decidenți de nivel înalt • atractive pentru cercetători 	<ul style="list-style-type: none"> • practici „brute” • grad redus de încredere • replicabilitate relativă • nu implică metodologie • costuri reduse • validare rapidă • elaborare și diseminare rapidă, adesea informală • folosește cunoaștere și tacită, și explicită și furnizează cunoaștere explicită • relevante pentru proiecte mici, grupuri-țintă mici, intervenții individualizate • utile pentru practicieni • neinteresante pentru metodologii, dar atractive pentru cercetătorii care studiază intervențiile sociale inovative, de tip „pilot”

Ambele tipuri sunt legitime și pot fi utilizate cu succes, în funcție de situație și de necesități, iar utilizatorii, în funcție de rolurile lor, pot solicita diferite tipuri de informații, cu grad diferit de elaborare și validare, deci cu grad diferit de încredere, de exemplu:

- practicienii, care încearcă zilnic proiecte „pilot”, noi căi de abordare a problemelor cu care se confruntă, utilizează/elaborează soluții simple, ușor adaptabile la contextul activității lor, fără să recurgă la testări și validări suplimentare practicii lor/a colegilor;
- cei implicați în analizarea de strategii, în dezvoltarea de politici sau cei care au responsabilitatea adoptării de noi strategii sau politici, deci care trebuie să ia decizii asupra cărora doar cu greu se mai poate reveni în caz de insucces, au nevoie de informații testate, validate, cu grad înalt de încredere în ce privește obținerea rezultatelor planificate;
- cei implicați în dezvoltarea de programe sunt interesați de ambele abordări, căci, în funcție de resursele disponibile și de timpul ce poate fi alocat, ambele variante sunt relevante.

Pentru a răspunde nevoilor diferite de informare și documentare, definirea bunelor practici ar trebui să răspundă unor grade diferite de încredere. În raport cu acestea, după Perin (2003), există două aspecte importante ce trebuie luate în considerare:

- dacă definirea bunelor practici nu se realizează având la bază documentarea și evaluarea, este posibil ca respectivele intervenții definite ca bune practici să nu fie atât de valoroase și, ca urmare, aportul lor la cunoaștere să fie foarte limitat;
- experiența acelor organizații în care există preocupare pentru managementul cunoașterii sub forma bunelor practici a dovedit faptul că cele mai multe intervenții sociale nu fac obiectul unei evaluări, de aceea a nu le lua în considerare ar putea conduce la pierderea unor experiențe valoroase.

De aceea, pentru a menține un echilibru între rigoare și inovativitate, unele organizații preferă să grupeze intervențiile sociale în categorii. Astfel, Programul internațional pentru eliminarea muncii copilului, urmând modelul Crucii Roșii Americane, împarte intervențiile sociale în trei categorii:

1. **Practici inovative** – din această categorie fac parte acele practici care nu au făcut obiectul unui proces de evaluare, dar care, în

raport cu anumite criterii (de exemplu, cele șapte menționate anterior, în încercarea de a defini bunele practici), se dovedesc relevante.

2. **Practici demonstrate cu succes** – o astfel de practică este considerată, în urma evaluării, ca fiind de succes. Chiar dacă nu a fost transferată și în alte contexte, o practică din această categorie prezintă caracteristici transferabile.
3. **Practicile replicabile** - practicile din această categorie și-au demonstrat eficiența în diferite contexte, însemnând diferite comunități, țări, organizații etc.

Pentru categoriile a 2-a și a 3-a, practicile în cauză trebuie să fi fost mai întâi evaluate. Prima categorie, ce corespunde bunelor practici definite instant, are menirea de a încuraja practicienii să schimbe experiență și să găsească soluții inovative la problemele cu care se confruntă, fără a fi descurajați de ideea că ceea ce fac nu este o „bună practică”.

Categorizarea rămâne deci provocarea majoră cu care se confruntă cei care doresc să utilizeze managementul cunoașterii prin intermediul bunelor practici.

Pentru a defini o intervenție socială ca fiind bună practică (replicabilă sau demonstrată cu succes), am făcut deja referire la faptul că este necesar ca intervenția respectivă să fi fost evaluată. Dar între evaluare și bune practici există o relație biunivocă, în sensul că nu doar evaluarea poate sta la baza definirii bunelor practici, dar și reciproc, bunele practici pot sta la baza evaluării. Bunele practici pot fi utilizate în patru tipuri de evaluare:

- în evaluarea ex-ante, prin faptul că pot constitui modele pentru planificarea unor intervenții ce urmează să fie puse în aplicare;
- în evaluarea de impact, prin faptul că pot indica direcțiile de analiză a impactului pe care l-a avut o anumită intervenție (Perin, 2003);
- în evaluarea sumativă, prin aceea că pot furniza indicii ale meritului unei intervenții în baza cărora decidenții raportează asupra resurselor alocate;

- în evaluarea formativă, prin informațiile valoroase referitoare mai ales la procesualitatea unei intervenții, contribuind la îmbunătățirea de ansamblu a acesteia.

Grilele de evaluare ale celor mai mulți finanțatori cuprind un criteriu numit „inovativitatea intervenției propuse” (sau alte sintagme cu înțeles similar). Deoarece competiția pentru resursele finanțatorilor este acerbă, pentru ca un proiect de intervenție să ajungă să fie finanțat, ar trebui ca gradul de inovativitate să fie cel puțin mediu spre înalt. În realitate, numărul intervențiilor cu adevărat inovative după finanțarea propunerilor selectate este extrem de redus. Unde se pierd intervențiile sociale inovative?

Există două direcții de analiză pentru acest fapt:

- unul, care se referă la modul în care sunt evaluate intervențiile inovative, în sensul că există o serie de limite derivate din abordările consacrate în evaluare (Perin, 2002);
- celălalt, care derivă din afirmația făcută de Karl Popper (1974), conform căreia în viața socială nimic nu se înfăptuiește după cum a fost planificat; deci consecințele unei intervenții sunt determinate de aplicarea ei, și nu de planul inițial (Vedung, 2000).

Evaluarea intervențiilor sociale folosește aceleași metode, indiferent de nivelul de intervenție, astfel că la nivel micro sau mezo sunt utilizate aceleași metode, preponderent cantitative, utilizate și în cazul nivelului macrosocial, acolo unde sunt elaborate politicile (Arundel, 2000). Adesea, cei care propun intervenții sociale la nivel micro propun doar indicatori de ordin cantitativ în măsurarea succesului proiectului lor. Cele mai multe intervenții de acest tip răspund, inclusiv ca mod de concepere a managementului, standardelor finanțatorilor, care, la rândul lor, prea puțin solicită informații de ordin calitativ. Astfel, apare o contradicție între așteptările finanțatorilor de a primi propuneri inovative și modul de măsurare a performanței pe care îl impun. Pentru a doua situație sunt preferate metodele cantitative, care însă surprind prea puțin componenta inovativă a unei intervenții sociale. Mai mult decât atât, măsurarea inovativității unei intervenții devine relevantă în raport cu rezultatele pe

termen mediu și lung, deci în raport cu impactul acesteia. Rezultatele pe termen scurt, așa-numitele „ieșiri”, cum sunt ele denumite în managementul de proiect, sunt indicatori ai performanței intervenției respective, dar relevanța lor este doar pe termen scurt, în sensul că pot fie să nu fie durabile, fie să nu conducă pe termen lung la schimbările estimate.

Cele mai multe demersuri de evaluare recunosc prea puțin natura reactivă a unei intervenții sociale. Măsurarea indicatorilor de performanță valorizează rezultatele pe termen scurt, în raport cu ceea ce a fost planificat inițial. Impactul neașteptat, care reprezintă însăși esența inovației, este ignorat. Ceea ce se petrece este că intervențiile cu adevărat inovative sunt descurajate (Perin, 2002). La nivel organizațional, există încercări (Biroul Național de Audit al Marii Britanii, 2000) de a încuraja inovația prin promovarea managementului riscului, astfel încât să fie depășită „cultura vinovăției”, iar practicienii să-și asume riscuri și să inoveze. Constatările făcute în urma adoptării acestei măsuri au arătat că percepția generală este că managementul riscului se referă la reducerea lui, și nu la încercarea unor metode noi de lucru. Aceeași situație a fost constatată și în ceea ce privește programele de finanțare ale Uniunii Europene.

Drucker (1998) a accentuat asupra faptului că eșecul neașteptat este o sursă majoră de ocazii de inovare, căci inovarea are moduri neașteptate de a se manifesta. Evaluarea practicilor inovative ar trebui să urmărească același model utilizat de oamenii de afaceri când își evaluează investițiile. În așteptările lor, ei consideră că doar o mică parte din investiții va aduce o mare parte din câștiguri. Ca urmare, evaluarea practicilor inovative ar trebui să analizeze (Perin, 2002) în ce măsură au existat încercări:

- de a învăța din greșeli în aceeași măsură ca și din succese;
- de a identifica implicațiile pentru viitor;
- de a adopta măsuri bazate pe experiența câștigată.

De altfel, după Stern (1999), gradul de inovativitate al intervențiilor sociale ar trebui să constituie un criteriu în sine atunci când acestea sunt evaluate. Proiectele și activitățile foarte ambițioase, care propun idei noi, ar trebui recunoscute și valorizate ca atare, și nu în raport cu ceea ce au obținut față de ceea ce și-au propus. Deci criteriul de succes ar trebui să se

refere nu la ceea ce a reușit proiectul să obțină în raport cu ceea ce și-a propus, ci la 1/ gradul în care a explorat idei noi, 2/ a identificat ceea ce se poate realiza nou, 3/ a pus în practică idei noi și 4/ a extras experiența inovativă astfel încât să poată fi transmisă.

Dezvoltarea cunoașterii prin intermediul bunelor practici implică o serie de acțiuni care se exercită în raport cu anumite informații ce intră într-un proces de transformare, în urma căruia rezultă una sau mai multe bune practici. De aceea, recent, unii analiști (de ex., Perin, 2003) se referă la această abordare multidimensională a informației, denumind-o sistemul bunelor practici, care presupune următoarele:

- un cadru în care să se producă colectarea și transferul bunelor practici;
- un set de reguli care să stea la baza colectării și transferului bunelor practici;
- identificarea bunelor practici;
- validarea lor;
- diseminarea și
- utilizarea bunelor practici.

Organizațiile din domeniul economiei sociale ce dispun de o cultură orientată spre învățare încurajează în mod explicit împărtășirea, distribuirea și dezvoltarea cunoașterii. Dar, spre deosebire de căile formale de transmitere a cunoașterii, cele informale se dovedesc a fi mult mai eficiente (Centre for Work Force Development, 1998), întrucât, prin interacțiunea informală, este transmisă nu numai cunoașterea, dar și informațiile legate de procesele folosite pentru dezvoltarea cunoașterii. Sistemele formale nu au capacitatea de a stoca și de a reține cunoașterea care nu este ușor de descris sau de codificat, cu toate că aceasta este esențială pentru realizarea activităților. Rezultatele celor mai multe studii și cercetări au demonstrat că întreg sistemul de generare, dezvoltare, împărtășire, distribuire și aplicare a cunoașterii în organizații este influențat de valorile, strategiile, principiile, ideologiile, dar și de abilitățile și modelele mentale, respectiv de toate componentele sau elementele

specifice culturii organizaționale (Vlăsceanu, 2003). Sistemele de management al cunoașterii par să funcționeze cel mai bine în organizațiile în care oamenii care generează cunoașterea sunt și cei ce o memorează, o stochează și o explică altora (Pfeffer și Sutton, 2000). Pentru aceștia, există autori (Perin, 2003) care le schițează „profilul”: să fie practicieni care au un contact direct cu activitățile concrete, să aibă capacitate analitică (poate fi suplimentată de un consultant), să manifeste dorința de a învăța din/de a împărtăși experiență, iar poziția în organizație să îi permită inițierea replicării bunelor practici.

Sistemul bunelor practici presupune considerarea barierelor individuale și culturale care pot împiedica folosirea lui eficientă. Eliminarea acestor bariere este strâns legată de modul în care o organizație își definește valorile, prioritățile, strategiile și modul de raportare la cunoaștere, respectiv de modul în care sunt transmise și receptate acele elemente esențiale raportabile la cultura companiei. Pe de altă parte, cultura unei organizații are un rol important și în modul de confruntare cu barierele individuale. Barierele individuale sunt de două tipuri (Vlăsceanu, 2003): cele ce influențează capacitatea de a împărtăși și distribui cunoașterea și cele ce exprimă lipsa dorinței de a face acest lucru. Dacă în primul caz se pune în special problema abilităților diferitelor persoane de a împărtăși, comunica sau transmite propria experiență, cunoaștere sau expertiză, în cel de-al doilea caz este vorba mai curând de motivații ce țin de orgoliul deținătorilor expertizei de a-și menține „dreptul de proprietate” asupra informațiilor, fie de invocarea lipsei de timp, fie de temerea că transmiterea propriei cunoașteri altor persoane le va pune în pericol poziția în organizație.

După cum am mai arătat anterior, caracteristicile validării sunt variabile în definirea de bune practici, în funcție de complexitatea bunei practici. Dacă este vorba de o definire instant a bunei practici, validarea, chiar dacă implică analiză, reflecție, descriere și elaborare, este mai rapidă și nu presupune un proces de evaluare. Dacă este vorba de bune practici definite prin evaluare, atunci validarea este mai complexă și de durată. Definirea criteriilor de evaluare, precum și categorizarea bunelor practici

sunt aspectele cele mai sensibile din punct de vedere metodologic în validarea bunelor practici.

În ceea ce privește utilizarea bunelor practici ale economiei sociale, există trei direcții de analiză ce pot fi considerate: utilizatorii, scopul final și contextul. Din perspectiva sistemului de bune practici, există două categorii mari de utilizatori: cei care participă și la celelalte procese cuprinse în sistemul bunelor practici (colectare și validare) și utilizatorii care doar beneficiază de bunele practici, fără a participa direct la colectarea și validarea lor. Provocarea cea mai mare o constituie a doua categorie de utilizatori, care poate fi, de asemenea, împărțită, în funcție de rolurile pe care le au, în: decidenți politici, manageri, cercetători, practicieni. Scopul final poate fi și el diferit: furnizarea de informații pentru dezvoltarea de politici, dezvoltarea intervențiilor practice, cercetare, dezvoltarea de programe internaționale (Perin, 2003). Utilizarea bunelor practici devine relevantă în următoarele situații: 1/ cu prilejul lansării unei noi intervenții (cei care propun această intervenție trebuie să demonstreze că se raportează și la experiența altora, că au avut în vedere rezultatele deja obținute în domeniul respectiv), 2/ cu prilejul revizuirii de programe/proiecte și 3/ când apar probleme sau când există indicii pentru a considera abordări alternative.

2.4. Modele de evaluare a bunelor practici ale economiei sociale

O lucrare de pionierat în ceea ce privește exemplele de bune practici în domeniul economiei sociale s-a realizat în cadrul Grupului de Lucru „Good Practice through Exchange” - proiectul Social Economy Exchange Network (SEEN), finanțat prin programul EQUAL al Fondului Social European. Obiectivul proiectului a fost analizarea bunelor practici din țările partenere – Finlanda, Italia, Polonia și Scoția –, posibilitățile lor de dezvoltare, adaptarea la alte contexte naționale și metodologia de prezentare a rezultatelor înregistrate. Inițial, sarcina a fost aproape imposibil de realizat din cauza semnificației termenilor de economie socială și proiect social, concepte ce difereau semnificativ în țările partenerilor din proiect. După discuții preliminare și chiar anumite divergențe de opinii, s-a ajuns la

concluzia că, indiferent de definiții, este mult mai important să se creeze și dezvolte idei în domeniul economiei sociale în beneficiul tuturor. Suplimentar, prin contactul cu diferite echipe ce au inițiat și dezvoltat proiecte succesive, s-a creat un curent puternic prin care se recunoaște importanța atât a schimbului de cunoștințe și experiențe, cât și a cooperării internaționale. În perioada iulie 2005-mai 2007, s-a urmărit crearea unui catalog de bune practici în domeniul antreprenoriatului social, structurat în funcție de o metodologie ce permite înțelegerea aspectelor-cheie ale organizațiilor ce au făcut obiectul investigației, respectiv:

- stabilirea analizării nevoilor de informare în acest domeniu;
- stabilirea sesiunilor de schimb de experiență în cadrul vizitelor de studiu pentru a consolida învățarea;
- elaborarea unor formate standard pentru a se asigura că se realizează o abordare consistentă ce permite publicarea materialului;
- elaborarea unor chestionare standard postevaluare pentru a se obține o perspectivă personală cu privire la programul de schimb de experiență și la modalitățile prin care să se utilizeze cunoștințele dobândite.

Vizitele de studiu au fost derulate în cele patru țări în perioada octombrie 2006-ianuarie 2007, un număr de 40 de participanți au fost prezenți în cadrul acestor sesiuni, iar dintre aceștia, 29 au returnat chestionarele de evaluare (rata de răspuns a fost de 73%).

Tabelul nr. 6

Vizitele de studiu în cadrul proiectului „Good Practice through Exchange” - proiectul Social Economy Exchange Network (SEEN)

Țara	Perioade	Participanți
Polonia	25-28 octombrie	8
Scoția	5-10 noiembrie	9
Italia	8-11 ianuarie	13
Finlanda	22-26 ianuarie	10

Sesiunile vizitelor de studiu în cele patru țări au fost organizate prin derularea de întâlniri cu 3-5 întreprinderi sociale, întâlniri cu agențiile de dezvoltare din domeniul economiei sociale, reuniuni cu autoritățile locale, cu structuri educaționale cu responsabilități specifice în acest domeniu, cu servicii de ocupare, cu experți și angajatori, precum și cu instituții financiare implicate în economia socială, ghidul de interviu utilizat fiind prezentat mai jos.

Caseta nr. 18**Exemplu de grilă de evaluare a bunelor practici**

Ce este relevant pentru organizația vizitată?

- *Ce este considerat a fi bun?*
- *Ce impresionează?*
- *Ce interese au existat?*
- *Ce este și cum s-a realizat valoarea adăugată?*
- *Ce provocări-cheie și bariere au fost identificate?*
- *Ce recomandări se pot face, urmând experiența națională a participanților?*

Care a fost relevanța în comparație cu situația din țările participanților?

- *Situația proprie de lucru*
- *Contextul național de lucru*
- *Se confruntă cu aceleași probleme?*
- *Este posibil să se dezvolte inițiative similare?*
- *Care sunt diferențele dintre condițiile de adaptare a cazului în țara participanților și în țara vizitată?*

Ce s-a învățat și cum poate să fie utilizată această experiență?

- *Ce bariere sunt în fața a ceea ce s-a învățat?*
- *Ce s-a realizat pentru a ajuta – suport, training, informație, schimbări în politici?*

Care ar fi recomandările adresate Uniunii Europene pentru a sprijini astfel de inițiative la nivel european?

Sunt planificate acțiuni specifice/follow-up ca rezultat al acestei vizite? Cum vor fi sprijinite aceste inițiative?

În continuare, sunt sintetizate bunele practici reliefate în cadrul acestui proiect, aceste elemente constituind fundamentul elaborării propriei grile de evaluare a bunelor practici în Grecia și alte state membre ale Uniunii Europene. În cadrul fișei de evaluare a câte trei practici înregistrate în cele patru țări, au fost incluse următoarele coordonate, regăsite în prezentările următoare:

Tabelul nr. 7**Grilă de evaluare a bunelor practici**

Date de contact	
Descriere generală	
Inspirația/influența proiectului	
Aspecte remarcabile ale proiectului	
Implementarea proiectului	
Valoarea adăugată	
Provocarea	
Descrierea bunei practici	
Învățare	
Utilitate/etape viitoare	
Opiniile participanților	

Finlanda

Termenul de economie socială nu are o definiție clară în contextul finlandez, iar sectorul cooperatist, care este în general apreciat ca fiind important pentru acest domeniu, nu este perceput ca fiind „foarte social”, din două motive: 1. sistemul cooperatist este foarte bine structurat în sistemul economic tradițional (80% dintre cetățenii finlandezi sunt membri ai unei cooperative de consum, iar cooperativele de credit au o cotă de piață de 35%); 2. sectorul public a administrat întotdeauna multe servicii ce reprezintă o activitate importantă în domeniul economiei sociale.

Un termen mai uzitat este „al treilea sector”, ce nu definește în mod exact ce tipuri de organizații sunt incluse, dar este caracterizat de utilizarea cuvintelor interes general, etică, social, nonprofit și voluntar. Organizațiile celui de-al treilea sector sunt sprijinite cu fonduri publice, multe asociații tradiționale pentru persoane cu handicap operând în extensia statului și modalitatea lor de a lucra se aseamănă cu organizațiile sectorului public. Aceste asociații au numai dreptul de a furniza anumite servicii ce sunt stabilite periodic de către stat. În Finlanda, este obișnuită cooperarea dintre sectorul public și asociațiile bunăstării, relație centralizată prin care se stabilesc activitățile pe scală mare ale acestor asociații. Anumite asociații nu au caracteristici speciale democratice și furnizează servicii cu finanțare din partea sectorului public, prin monitorizare atentă din partea statului, în timp ce alte asociații ce furnizează servicii pot fi greu diferențiate de furnizorii sectorului privat.

Din anul 2004, o definiție clară a „întreprinderii sociale” este menționată în Legea întreprinderilor sociale 1351/2003, fiind considerată în principal ca o afacere, o întreprindere printre alte întreprinderi. Forma legală a întreprinderii poate fi orice formă legală aprobată în registrul comerțului; ea încearcă să obțină profit prin producerea de bunuri și servicii pentru piață într-un anumit sector. Definiția dimensiunii sociale se referă la obligația ca cel puțin 30% din totalul forței de muncă să fie format din persoane cu handicap sau o combinație între handicap și șomaj pe termen lung. De asemenea, Ministerul Muncii acordă subvenții atât întreprinderilor sociale, cât și altor întreprinderi care nu sunt luate în evidență pentru a primi în mod automat aceste forme de suport. Durata sprijinului este importantă pentru întreprinderile sociale: doi ani pentru a angaja o persoană aflată în șomaj de mai mult de doi ani și trei ani pentru o persoană cu handicap. Plata subvenției se referă la 50% din costurile activității derulate și nu poate să depășească un maximum de 1300 euro. O altă formă de sprijin este acordarea unei subvenții de dezvoltare a afacerii prin crearea de locuri de muncă, acoperindu-se 50% din costuri pentru o perioadă de maxim 3 ani. În practică, utilizarea subvenției de dezvoltare pentru întreprinderile sociale este limitată de faptul de a nu fi folosite fondurile pentru acoperirea costurilor directe în conducerea afacerii.

În ciuda entuziasmului inițial, numai câteva întreprinderi sociale au fost înființate, la sfârșitul lunii iunie 2007 fiind înregistrate 115 întreprinderi, dintre care 3 au fost incluse în vizitele de evaluare a bunelor practici realizate în cadrul proiectului Social Economy Exchange Network (SEEN).

Tabelul nr. 8

LAUREA – Program educațional pentru întreprinderi sociale

Date de contact	<ul style="list-style-type: none"> • Irma Sarekoski: +358 98868 7556, Sari Haapa: +358 98868 7535 • Email: otaniemi.info@laurea.fi • Internet: www.wlc.fi, www.laurea.fi • Adresa: Metsänpojankuja 3 • Cod poștal: 02130 • Oraș: Espoo
Descriere generală	<ul style="list-style-type: none"> • Programul de pregătire privind întreprinderile sociale din Finlanda organizat de către Universitatea de Științe Aplicate LAUREA urmărește îmbunătățirea abilităților de afaceri pentru întreprinderile sociale și de bunăstare. • Proiectul dezvoltă o abordare inovativă și noi abilități pentru dezvoltarea structurilor de afaceri sociale adresate sectoarelor public și privat, precum și celui de-al treilea sector.
Inspirația/influența proiectului	<ul style="list-style-type: none"> • Există un număr relativ mare de întreprinderi mici de bunăstare în Finlanda, care se află în situația de a-și îmbunătăți imaginea datorită competiției dintre întreprinderile existente. • Întreprinderea socială este o oportunitate pentru inovare, o cale pentru a accentua <i>responsabilitatea socială corporativă</i> și o alternativă pentru realizarea de activități de afaceri; scopul întreprinderii sociale se orientează către activități de succes cu obiective sociale, prin variate strategii de afaceri. Soluții parțiale la nevoile actuale ale întreprinderii.

	<p>prinderilor pot să fie date de către șomerii pe termen lung, dar și de persoanele cu handicap.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Universitățile din Finlanda au în atenție trei domenii: educație, cercetare și dezvoltare, sens în care LAUREA a dezvoltat un sistem integrat de învățare, bazat pe o infrastructură adecvată și pe rețele orizontale și verticale de transfer de cunoștințe.
Aspecte remarcabile ale proiectului	<ul style="list-style-type: none"> • Oferă posibilități pentru inovații sociale, cu o focalizare pe schimbările din structurile sociale. • Promovarea recunoașterii și dezvoltării unui model de afaceri și dezvoltare pentru activarea și sprijinirea noilor întreprinderi sociale și de bunăstare. • Distribuie abilități și know-how în acord cu obiectivele stabilite la nivel național.
Implementarea proiectului	<ul style="list-style-type: none"> • Planificarea programului educațional a început prin utilizarea rezultatelor bunelor practici din alte proiecte de dezvoltare la nivel european. • Informațiile colectate pe bază de chestionar au fost utilizate pentru elaborarea cursurilor, coordonarea fiind asigurată de către doi specialiști. • Cadrele didactice și profesorii universității au derulat o anchetă pe bază de chestionar transmis electronic și interviu telefonic, pentru a stabili mecanismul de funcționare a întreprinderilor sociale și pentru a fundamenta seminariile programului (grupate în cinci sesiuni și finalizate cu o evaluare finală).
Valoarea adăugată	<ul style="list-style-type: none"> • Seminariile privind întreprinderile sociale au facilitat crearea unei noi structuri a întreprinderii, prin transferul unor cunoștințe de afaceri adaptate nevoilor individuale ale participanților. • Recunoașterea importanței și influenței unei rețele solide de întreprinderi sociale. • Recunoașterea unor principii de afaceri în funcție de necesitățile date de caracteristicile speciale ale personalului.

	<ul style="list-style-type: none"> • Încurajează crearea de noi metode de lucru și examinează propriile valori și atitudini.
Provocarea	<ul style="list-style-type: none"> • Lipsa unui model educațional constituie cea mai mare provocare cu care se confruntă. • Cunoașterea legislației privind firmele sociale era aproape inexistentă în rândul audienței.
Descrierea bunei practici	<ul style="list-style-type: none"> • Procesul creării unui program educațional bazat pe anchetă a reprezentat o bună practică. • Factorii ce accentuează contextul principal al programului educațional, prin prezentarea profilului întreprinderilor sociale, a aspectelor juridice fundamentale ale acestora, motivația și managementul personalului. • Metodele managementului calității, modelele de afaceri pentru întreprinderile sociale, rolurile dezvoltatorilor întreprinderilor și ale persoanelor responsabile, precum și aspectele etice au fost, de asemenea, acoperite în cadrul programului. Prin programul educațional, întreprinderile au devenit mult mai conștiente de rolul lor în cadrul propriului proces și au dobândit o pregătire mai bună pentru a previziona schimbările și a reacționa la acestea. • În sectorul bunăstării, întreprinderile sociale sunt divizate între crearea de locuri de muncă și crearea sectoarelor de servicii.
Învățare	<ul style="list-style-type: none"> • Înainte de crearea chestionarului și analizarea răspunsurilor, experiența a indicat faptul că sectorul bunăstării înregistrează diferite abordări față de întreprinderile sociale. Când se analizează răspunsurile, corectitudinea răspunsurilor nu a fost măsurată, ci numai modalitatea în care respondenții au considerat să se concentreze asupra chestionarului. O întreprindere socială este privită, într-o societate modernă, ca o inovare, iar în societatea aflată în schimbare, inovativitatea este necesară astfel încât întreprinderile să fie mult mai eficiente ca servicii ale societății. În

	<p>chestionare, informațiile au fost colectate și analizate pentru a reliefa cum antreprenorii bunăstării se raportează la întreprinderea socială.</p>
Utilitate/etape viitoare	<ul style="list-style-type: none"> • Programul educațional va fi implementat din nou și mai departe dezvoltat împreună cu curricula din domeniul social și al bunăstării. Bazându-se pe grupul național al Programului Equal, s-a sugerat dezvoltarea unui program extins la nivel național. • Sprijinirea inovării în domeniul bunăstării prin dezvoltarea structurilor sectorului bunăstării, prin schimbarea modalităților de operare. LAUREA va furniza suport adecvat pentru crearea, creșterea și dezvoltarea firmelor sociale în viitor, prin consultanță și management educațional în sfera abilităților de afaceri.
Opiniile participanților	<ul style="list-style-type: none"> • Includerea subiectului privind economia socială în curricula LAUREA a fost apreciată ca fiind inovativă și interesantă. • Este importantă extinderea și diseminarea cunoașterii în domeniul economiei sociale, astfel încât oamenii să cunoască atât oportunitățile create pentru sectorul de afaceri, cât și pentru șomerii pe termen lung și persoanele cu handicap. • Este foarte importantă sistematizarea și organizarea metodică a cunoștințelor despre sectorul tânăr al economiei sociale în Finlanda sub forma unui program educațional. • Există o cerere pentru educație din partea antreprenorilor sociali.

Italia

În Italia, conceptul de economie socială este cunoscut, dar nu atât de larg utilizat, pentru a pune sub aceeași umbrelă cele patru forme ale acesteia.

Mișcarea cooperatistă este structurată adecvat, are o lungă tradiție și este considerată ca fiind parte a sistemului economic, chiar dacă este nonprofit. În acest sens, pentru a se sublinia importanța acestor unități, competența pentru coordonarea activităților cooperativelor a fost transferată de la Ministerul Muncii la Ministerul Industriei.

Rolul mișcării cooperatiste este recunoscut de către Constituție, iar în decursul anilor s-au dezvoltat puternice organizații orizontale reprezentative, ce au funcții și structuri similare, dar abordări ideologice diferite (de ex., Legacoop, Coonfcooperative și AGCI).

Asociațiile mutuale nu sunt foarte bine dezvoltate, iar asociațiile și fundațiile sunt cel mai adesea percepute ca parte a celui de-al treilea sector decât ca parte din economia socială. Termenul „cel de-al treilea sector” a devenit popular deoarece este considerat ca fiind un termen neutru, liber de orice legătură *a priori* cu orice tradiție teoretică sau ideologică, apreciindu-se că recunoașterea sa oficială a avut loc odată cu crearea Forumului celui de-al Treilea Sector.

Cel de-al treilea sector italian este sectorul ce lucrează în beneficiul public și nu distribuie profit, cuprinzând următoarele categorii sau organizații principale:

- asociațiile nerecunoscute („*associazioni non riconosciute*”) se referă la asociațiile culturale sau de reprezentare a intereselor, deseori denumite „pentru promovare socială” („*di promozione sociale*”). În mod obișnuit sunt asociații nonprofit culturale și recreaționale („*circoli ARCI*”) în care operează structuri culturale, restaurante, baruri etc.;
- organizațiile voluntare („*organizzazioni di volontariato*”) se referă la serviciile oferite de către acestea.

Fără a fi încorporate și cu o responsabilitate fără limite, asociațiile de ambele tipuri pot în practică să opereze ca întreprinderi.

Alte familii principale de organizații sunt:

- cooperativele sociale;

- organizațiile neguvernamentale ce lucrează cu țările aflate în curs de dezvoltare;
- asociații și fundații recunoscute.

Cooperativele sociale sunt elementul de legătură dintre mișcarea cooperatistă (unde acestea reprezintă organizațiile ce promovează nu numai interesul mutual al membrilor, dar și interesul general comun) și cel de-al treilea sector (unde se aduce în prim-plan abordarea specifică afacerilor în atingerea obiectivelor sociale).

În privința întreprinderilor sociale, se consemnează o lungă istorie în Italia, mai precis în sfera cooperativele sociale. Cooperativele sociale au înregistrat o dezvoltare intensă la sfârșitul anilor 1970, atunci când au fost reduse drastic subvențiile pentru sistemul de sănătate mentală și s-a accentuat nevoia de îngrijire pentru pacienții ce părăseau aceste centre. O creștere majoră a fost ulterior raportată după intrarea în aplicare a unor legi speciale privind activitățile cooperativele sociale în 1991 (Legea nr. 381/1991) și, mai recent, legea privind întreprinderile sociale nonprofit (Legea nr. 118/2005). Se apreciază că, în anul 2007, cooperativele sociale reprezentau o componentă structurală importantă pentru sistemul local al bunăstării, acoperind în anumite sectoare 60-70% din total, iar în cadrul politicilor de incluziune pe piața muncii, ocupă o poziție relevantă, prin anagajarea a 20.000 de persoane dezavantajate.

În viziunea autorităților italiene, obiectivul cooperativele sociale este de a se urmări interesul general al comunității, prin promovarea intereselor oamenilor și integrarea socială prin:

- managementul serviciilor sociale, educaționale și de sănătate (tipul A de cooperative sociale);
- îndeplinirea de diferite activități – agricultură, industrie, afaceri sau servicii, cu scopul de a angaja persoane dezavantajate (tipul B de cooperative sociale).

Legea nr. 381/1991 identifică două tipuri principale de cooperative sociale:

1. Tipul A de cooperative sociale, care furnizează servicii sociale în domeniile îngrijirii sănătății, îngrijirii bătrânilor și educației;

beneficiarii sunt persoane cu handicap, bătrâni, minori, persoane cu probleme mentale, excluse social, dependenți de droguri și alte persoane dezavantajate.

2. Tipul B de cooperative, care furnizează locuri de muncă pentru anumite grupuri dezavantajate, cum ar fi persoane cu handicap sau cu probleme mentale, pacienți psihiatrici (foști sau actuali), dependenți de droguri și alcool, tineri muncitori ce provin din familii cu probleme și delincvenți ce sunt subiecții alternativelor la detenție.

Lucrătorii cu statut special ar trebui să reprezinte cel puțin 30% din totalul forței de muncă a cooperativelor. În completare la rolul public al cooperativelor, Legea nr. 381/1991 stipulează beneficii și scutiri de taxe, cum ar fi:

- scutirea totală de taxe pentru cooperativele de tip B privind subiecții dezavantajați, dacă se probează că reprezintă 30% din numărul total al angajaților;
- posibilitatea pentru cooperativele de tip B de a fi îndreptățite să furnizeze servicii administrației publice și direct companiilor publice;
- în anumite cazuri, scutirea de TVA pentru cooperativele de tip A.

Cooperativele italiene sunt, în mod obișnuit, de mici dimensiuni, având o medie de 40-50 de angajați, ceea ce conduce către forme asociative de tip consorțiu la nivel local, regional și național. Consorțiul asigură membrilor cooperativelor avantaje ce derivă din serviciile economice și de suport, jucând un rol important în realizarea nevoilor economiei sociale ca întreg, deschiderea de noi piețe, asumarea unor contracte relevante și furnizarea de servicii specializate. Principalele probleme identificate la nivelul cooperativelor sociale sunt:

- nevoia de a găsi căi de promovare a noilor tipuri de servicii și o economie mixtă pentru oferirea de servicii publice (de exemplu, noi oportunități pentru a-și finanța activitățile);

- încurajarea adoptării de noi metode și instrumente pentru a evidenția beneficiile economice și sociale ale actorilor relevanți, sectorului public și comunității locale;
- promovarea dezvoltării parteneriatului public-privat, care are ca obiectiv implementarea politicilor de incluziune socială și de ocupare ce răspund eficient nevoilor persoanelor dezavantajate.

În termeni statistici, sectorul economiei sociale se referă la aproximativ 11.000 de unități și cuprinde (CIRIEC, 2007):

- 7100 de cooperative sociale;
- aproximativ 2000 dintre cele 10.000 de asociații voluntare (cu toate că teoretic ar trebui să nu ofere servicii pe baze permanente);
- câteva sute de alte asociații;
- între 1000 și 1500 de alte cooperative ce operează în interesul public, dar nu se definesc drept cooperative sociale;
- aproximativ 200 dintre cele 800 de instituții publice pentru îngrijirea caritabilă și socială ce s-au convertit în fundații private;
- câteva companii convenționale.

Tabelul nr. 9

La Nuova Cooperativa

Date de contact	<ul style="list-style-type: none"> • Donatella Gannio: +391 1773 2212 • Email: dgannio@lanuovacooperativa.it • Internet: www.al-lavoro.it/lanuovacooperativa.htm • Adresa: Via Capelli 93 • Cod Poștal: 10146 • Oraș: Torino
Descriere generală	<ul style="list-style-type: none"> • Cooperativa a fost înființată în anul 1980, pentru a combate excluziunea și marginalizarea de la locul de muncă, iar ca și alte cooperative sociale, are scopul de a crea condiții adecvate de lucru pentru inserarea pe piața muncii a persoanelor dezavantajate și excluse de pe piața muncii, prin activități economice.

	<ul style="list-style-type: none"> • Este cea mai mare cooperativă din Piemont, are 515 lucrători, dintre care 191 sunt cu handicap sau dezavantajați. • Cooperativa este independentă economic și financiar, operând în diferite sectoare ale pieței, cum ar fi sectorul de reciclare (colectarea gunoaielor în mod separat), sectorul serviciilor de curățenie (birouri publice, școli, parcuri urbane și zone verzi).
<p>Inspirația/influența proiectului</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cooperativa a fost înființată în anul 1980, grație unui proiect pilot dezvoltat în parteneriat cu municipalitatea Turin și a două servicii locale de sănătate. La acea vreme, proiectul avea ca scop asigurarea de suport de trai și căutarea de servicii pentru pacienți după închiderea azilurilor și spitalelor psihiatrice din zona Turin. După o perioadă, ca rezultat al nevoilor sociale în creștere, activitățile cooperativelor au fost extinse. • Valorile organizației sunt surse continue de inspirație: eficiență în satisfacerea nevoilor clienților; dezvoltarea unui sentiment de apartenență la cooperativă; capacitatea de a răspunde nevoilor și intereselor membrilor săi; creșterea responsabilității cooperativei și a lucrătorilor ca întreg, prin respectarea mediului înconjurător.
<p>Aspecte remarcabile ale proiectului</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Integrarea socială a fost realizată prin recunoașterea rolului ocupării ca un instrument de a afirma dreptul persoanelor de a lucra în conformitate cu specificul lor. Eforturi au fost realizate pentru a furniza tuturor lucrătorilor sentimentul că aparțin cooperativei și că lucrează în cadrul unui loc de muncă bine plătit, ceea ce îi conduce la dezvoltarea unui sens al responsabilității și la întărirea relațiilor personale. • Încurajarea membrilor, lucrători și proprietari, de a lua parte la managementul cooperativei (de exemplu, alegerea în echipa de conducere și aprobarea bugetului).
<p>Implementarea proiectului</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Din 1980, de la stadiul oferirii de asistență pacienților în identificarea de locuri de muncă și sprijin terapeutic, cooperativele au crescut în mod gradual și desfășoară următoarele servicii:

	<p>Servicii de curățenie:</p> <ul style="list-style-type: none">- curățenie civilă, industrială, sanitară (școli, birouri, biblioteci);- administrarea spațiilor verzi publice;- activități în comunitate. <p>Servicii de mediu:</p> <ul style="list-style-type: none">- colectarea separată a gunoaielor;- curățenia zonelor piețelor alimentare de pe teritoriul districtului Turin;- selectarea bunurilor în supermarketuri;- colectarea, selectarea și transportul gunoaielor;- transportarea gunoaielor industriale;- colectarea componentelor uzate de calculator;- ale servicii de mediu (igienizare, dezinfecție). <ul style="list-style-type: none">• Cooperativa este organizată în 8 locuri de muncă localizate în Turin și în zonele periferice, cum ar fi Collegno, Settimo Torinese, Savonera, Val Pellice, Val Susa și Grugliasco. De asemenea, sunt incluse anumite zone verzi pentru administrarea parcurilor și grădinilor din majoritatea municipalităților districtului Turin. În fiecare loc de muncă, activitatea este realizată de diferite echipe ce operează sub supravegherea unui manager social. Veniturile provin din contracte de oferire a serviciilor de utilitate publică ale administrației locale, unele dintre ele fiind realizate numai de către organizație, altele fiind întreprinse în consorțiu. De asemenea, sunt alte contracte cu instituții private, societăți și agenții municipale, se lucrează în parteneriat cu alte cooperative, organizații voluntare, organizații din sectorul public și instituții publice.• În anul 1993, La Nuova Cooperativa a asistat la crearea Self Consortium (consorțiu format din cooperative de tipul A și B) care, în anul 2000, a fost redenumit Regional Consortium of Social Co-operation (15 dintre principalele cooperative sociale de pe teritoriul piemontez au aderat la această structură, care este, la rândul său, parte a Legacoop – asociație națională de cooperative – și a Lega Nazionale Co-operative e
--	---

	<p>Mutue. Din 1999, La Nouva Cooperativa a devenit membră a Consorțiului Național de Servicii (Consorzio Nazionale Servizi s.c.r.l. C.N.S.), care reprezintă cooperative importante în activitatea de producție și servicii ce aparțin de Legacoop.</p>
Valoarea adăugată	<ul style="list-style-type: none"> • Prin activitatea cooperativei, se încearcă satisfacerea nevoilor diferitelor segmente importante din comunitate: lucrători, persoane dezavantajate, clienți (companii, administrații publice și utilizatori privați), servicii sociale și alți furnizori de bunuri și servicii. Cooperativa este angajată să ofere servicii mai eficiente și să asigure o cooperare completă și exhaustivă. Toți pilonii din comunitate evaluează măsura în care cooperativa se administrează pentru satisfacerea nevoilor lor și măsura în care activitățile se raportează la misiunea sa. • Clienții La Nuova Cooperativa pot să fie din rândul consumatorilor finali, de regulă atunci când cooperativa câștigă licitațiile de la nivel local pentru furnizarea de servicii de utilitate publică. În acest caz, se creează o relație directă între cooperativă și toți cetățenii, lucrători femei și bărbați, persoane bolnave și copii. • Relația de comunicare complexă este importantă pentru cooperativă, pentru a depăși barierele de comunicare cu un număr mare de persoane. Relația cu administrația publică are o natură comercială, dar și în acest caz se identifică elementul de parteneriat drept caracteristică a sectorului cooperativelor sociale.
Provocarea	<ul style="list-style-type: none"> • De-a lungul a 25 ani de activitate, au fost înregistrate diferite faze de dezvoltare, fiecare dintre ele având propriile dificultăți și probleme. • Problema principală a fiecărei faze a fost nesiguranța continuării activităților, în contextul în care majoritatea serviciilor derulate de o cooperativă socială se bazează pe o licitație publică și se finalizează la o dată fixă. • Fiecare activitate nouă necesită demonstrarea capacității de a furniza servicii de înaltă calitate, bazate pe cunoștințele acumulate, precum și capacitatea de a achiziționa instrumentele financiare necesare. În

	<p>acest fel, misiunea socială este îndeplinită prin facilitarea inserției pe piața muncii a persoanelor dezavantajate în cadrul unui mediu de lucru real.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dificultatea cauzată de absența stabilității activităților a devenit presantă, iar membrii cooperativei au învățat să trăiască cu această anxietate, prin dezvoltarea unei motivații puternice, flexibilitate și competențe organizaționale. Această situație a condus cooperativele sociale în a fi competitive în mod asemănător companiilor de profit.
Descrierea bunei practici	<ul style="list-style-type: none"> • Din 1980 până în 2007, peste 1200 de persoane au lucrat și încă lucrează în această cooperativă socială, iar dintre acestea, 100 au atins vârsta de pensionare și beneficiază de pensie garantată de sistemul național. • În anul 2007, numărul total de angajați, incluzând membri și personal contractual, era de peste 500 de lucrători: 37% dintre aceștia erau persoane dezavantajate în conformitate cu Legea nr. 381/1991 (cu peste 10% mai mult decât procentul indicat în lege). Valoarea producției a fost de 12.000.000 euro, în conformitate cu ultimul bilanț din 31 iulie 2006. • Creșterea continuă a producției este rezultatul economic pozitiv, derivat dintr-un management atent al bunurilor, investiții precaute, validitatea și calitatea ridicată a serviciilor, ceea ce a permis menținerea locurilor de muncă actuale și crearea de altele noi. • În ceea ce privește protecția muncii, La Nuova Cooperativa aplică acordul național colectiv de muncă pentru toți membrii și personalul permanent, ceea ce asigură 14 luni de salariu. • Cursuri de pregătire pe teme specifice sunt organizate periodic pentru personalul propriu, în scopul încurajării actualizării cunoștințelor în domeniu.
Învățare	<ul style="list-style-type: none"> • În decursul timpului, contextul în care a operat cooperativa s-a schimbat, din ce în ce mai multe cooperative sociale s-au deplasat de la cultura ajutorului de grant la cultura contractului, pentru a-și securiza activitatea sau a investi la fel ca orice altă companie. Pentru La Nuova Cooperativa, aceasta a reprezentat schimbări în structura și modalitatea în

	<p>care lucrează, pentru a se adapta competiției pieței și noilor condiții.</p> <ul style="list-style-type: none"> • La Nuova Cooperativa s-a dovedit a fi un model de succes prin modul în care a reușit să depășească diferite provocări: <ul style="list-style-type: none"> - dobândirea rapidă de noi competențe și capacități tehnice (calificare și training pentru personalul propriu); - selectarea și supravegherea lucrătorilor dezavantajați în îndeplinirea sarcinilor ce necesită niveluri ridicate de continuitate și angajament; - construirea unor echipe echilibrate; - sprijinirea personalului intern în urmarea misiunii cooperativei. • O altă lecție învățată se referă la relevanța rețelelor de cooperare cu alte cooperative sociale și cu consorțiul, în elaborarea și planificarea de noi servicii. La Nuova Cooperativa a lucrat întotdeauna în parteneriat cu alte cooperative la nivel local, regional și național.
Utilitate/etape viitoare	<ul style="list-style-type: none"> • Obiectivele de viitor ale La Nuova Cooperativa sunt următoarele: <ul style="list-style-type: none"> - menținerea activităților existente, în timp ce se încearcă deschiderea de noi sectoare și piețe; - întărirea parteneriatului cu alte cooperative sociale ce au valori și obiective comune; - organizarea de cursuri de pregătire pentru personalul intern; - creșterea activităților din sectorul colectării separate a gunoaielor și a celor privind protecția mediului; - oferirea de rețele de servicii bine structurate pentru persoanele cele mai vulnerabile, în parteneriat cu serviciile sociale locale.
Opiniile participanților	<ul style="list-style-type: none"> • Relația puternică existentă între diferite cooperative sociale. • Cooperativele A și B constituie elemente esențiale ale activităților derulate. • Participarea în parteneriat a șase cooperative la licitații publice și modalitatea în care își împart rolurile și responsabilitățile.

Polonia

Economia socială în Polonia este definită ca o activitate a organizațiilor ce au atât scopuri economice, cât și sociale, cu mențiunea că ultimele au o importanță mai mare. Economia socială acoperă golul pe care întreprinderile tradiționale nu-l pot realiza din cauza lipsei unei profitabilități adecvate. Instituțiile economiei sociale sunt afaceri sau entități sociale ce operează în toate sectoarele și pot lua diferite forme: cooperative bancare, asigurare mutuală, cooperative, fonduri de garantare, agenții de dezvoltare regională, asociații și fundații. Aceste tipuri de instituții sunt active în domeniile-cheie: protecție socială, servicii sociale, îngrijirea sănătății, bănci, asigurări, producție agricolă, meșteșugărit, sectorul gospodăresc, servicii pentru cetățeni, pregătire și educație, cultură, sport și timp liber.

Cu toate că se identifică o multitudine de forme legale, se evidențiază un grup de trăsături comune pentru aceste entități: prioritatea scopurilor individuale și sociale asupra profitului, participarea voluntară și transparentă, controlul democratic al membrilor, realizarea nevoilor membrilor sau utilizatorilor serviciilor, managementul independent și autonom față de autoritățile publice; generarea profitului conduce la îndeplinirea unor scopuri specifice, cum ar fi dezvoltarea sustenabilă, servicii pentru membrii lor etc.

Cele mai importante entități ale economiei sociale în Polonia sunt:

- organizații cooperatiste și cooperative de ocupare – 13.000 de cooperative și 13 ramuri cooperatiste, cele mai numeroase fiind cooperativele gospodărești;
- cooperativele bancare acoperă mai mult de o treime din piață, produc 7% din întregul profit generat de întregul sector bancar și reprezintă mai mult 5% din valorile acestui sector;
- cooperative de credit și economisire – au mai mult de 1 milion de membri;
- companii de asigurare mutuală – există, de asemenea, companii ce acoperă 0,5% din piața asigurărilor;

- organizații neguvernamentale – se înregistrează mai mult de 40.000 de societăți și fundații în care lucrează 1% din numărul total de angajați ai economiei naționale.

Tabelul nr. 10**Întreprinderea socială Allozaur Sp. Z.o.o.**

Date de contact	<ul style="list-style-type: none"> • Jarosław Kuba:+48 41 264 12 93 • Email: biuro@baltow.info • Internet: http://baltowskipark.pl • Adresa: Bałtów 55 • Cod poștal: 27-423 • Oraș: Bałtów
Descriere generală	<ul style="list-style-type: none"> • Întreprinderea socială Allozaur a fost creată de către Asociația Balt pentru dezvoltarea localității Baltow. Principalul obiectiv al companiei este de a crea oportunități educaționale și de muncă pentru persoanele ce se află în șomaj de lungă durată, sens în care compania implementează activități de angajare a femeilor și tinerilor cu vârste între 18 ani și 24 de ani. • Personalul anagajat de companie oferă servicii de turism, cu accentuarea păstrării echilibrului mediului înconjurător și a promovării moștenirii culturale de la nivel local.
Inspirația/influența proiectului	<ul style="list-style-type: none"> • Baltow este un oraș relativ mic, caracterizat de șomaj ridicat, degradarea progresivă a comunității (alcoolism, violență, apatie, dispariția implicării publice) și lipsa infrastructurii comunitare. Schimbările nevaforabile ale structurilor socioeconomice au determinat comunitatea să caute și să identifice modalități inovative pentru dezvoltare locală. • Din 2001, o serie de inițiative au fost derulate cu Asociația Balt, pentru a încuraja dezvoltarea socioeconomică locală. Decizia de a fundamenta

	dezvoltarea socioeconomică pe turism a fost luată în urma unei cercetări desfășurate în regiunea Swietokrzystkie. Astfel, s-a luat în calcul avantajul de a oferi produse artizanale care, prin atractivitate, natura universală și accesibilitate, să poate fi vândute competitiv pe piața liberă.
Aspecte remarcabile ale proiectului	<ul style="list-style-type: none"> • Recunoașterea importanței naturii și a moștenirii culturale ca sursă pentru dezvoltare locală. • Populația locală a fost implicată în crearea produselor, ceea ce a determinat reducerea șomajului pe termen lung, dar și influențarea pozitivă a dezvoltării întregii comunități.
Implementarea proiectului	<ul style="list-style-type: none"> • Întreprinderea socială Allozaur a fost creată printr-o serie de inițiative de succes ce au stimulat dezvoltarea locală în Baltow: crearea infrastructurii de turism prin valorificarea potențialului local, ca urmare a recomandărilor primite din partea Academiei de Științe și a Institutului Geologic din Polonia. Astfel, s-a creat primul Jurassic Park din Polonia, ceea ce a determinat legitimarea orașului Baltow ca fiind o zonă turistică atractivă, aspect confirmat de numărul mare de turiști.
Valoarea adăugată	<ul style="list-style-type: none"> • Succesul întreprinderii poate fi măsurat prin două dimensiuni importante: oferirea de locuri de muncă pentru persoanele aflate în șomaj de lungă durată, în special femei și tineri; includerea orașului Baltow pe harta turistică din Polonia.
Provocarea	<ul style="list-style-type: none"> • Obstacolele juridice s-au dovedit consumatoare de timp (aproape un an de zile a fost necesar să se obțină avizele de funcționare); • Infrastructura locală și sezonalitatea activităților turistice constituie elemente ce necesită identificarea unor soluții complementare.
Descrierea bunei practici	<ul style="list-style-type: none"> • Promovarea implicării civice și reducerea șomajului. • Crearea unei piețe locale ce sprijină dezvoltarea socioeconomică.

	<ul style="list-style-type: none"> • Cooperarea dintre administrația publică locală și organizațiile neguvernamentale. • Perspectiva financiară s-a dovedit a fi fezabilă (după patru luni de activitate s-a obținut profit).
Învățare	<ul style="list-style-type: none"> • Elementele vitale ale întreprinderii sociale au fost definite încă din faza de planificare: activitatea de a pregăti beneficiarii în a obține noi calificări, dezvoltarea abilităților individuale ale fiecărui angajat și îmbunătățirea profilului economic al companiei.
Utilitate/etape viitoare	<ul style="list-style-type: none"> • Extinderea afacerii și atragerea de mai mulți turiști. • Creșterea calității serviciilor. • Oferirea de pachete de servicii turistice și completarea gamei acestora (pârtie de ski, safari). • Serviciile vor deveni mult mai atractive, prin dezvoltarea infrastructurii turistice pe un teren de 20 hectare, în perioada 2009-2011.
Opiniile participanților	<ul style="list-style-type: none"> • Rolul vizionar al fondatorului și al echipei de conducere reprezintă pivotul central al activităților înregistrate. • Mobilizarea întregii comunități, având un scop comun.

Prezentarea acestor modele de evaluare a domeniului economiei sociale prin cartografiere, monitorizare și evaluare, precum și prin identificarea anumitor practici, utilizând un anumit model, oferă posibilitatea de a clarifica importanța corelării cunoștințelor acumulate în domeniu și a transferului celor mai bune idei între promotorii economiei sociale, atât la nivel național, cât și la nivel european.

CAPITOLUL 3

CERCETARE PRIVIND CELE MAI BUNE PRACTICI ÎN SECTORUL ECONOMIEI SOCIALE ÎN GRECIA ȘI ALTE STATE DIN UNIUNEA EUROPEANĂ

3.1. Structura grilei de evaluare a celor mai bune practici în sectorul economiei sociale

Scopul acestei lucrări este de a identifica și prezenta o serie de bune practici ale companiilor și organizațiilor din sectorul european al economiei sociale. În mod deosebit, acest studiu preliminar are scopul de a selecta și prezenta bunele practici în domeniul în evoluție al economiei sociale, de a disemina cunoștințele obținute și de a crește vizibilitatea sectorului. O sarcină importantă a acestui studiu este colectarea celor mai cuprinzătoare informații despre situația sectorului întreprinderilor sociale din țările europene și descrierea măsurilor care au fost adoptate în aceste țări pentru promovarea economiei sociale.

Lucrarea urmărește să sublinieze cele mai bune practici în economia socială din Grecia și din alte țări ale UE, scopul fiind de a deveni o componentă de sprijin pentru implementarea acțiunilor potrivite pentru întărirea antreprenoriatului social în regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia din România.

În mod special, urmărește să disemineze și să transfere experiența dobândită atât altor organizații active în domeniul economiei sociale pentru adoptarea și încorporarea practicilor și politicilor (integrare orizontală), cât și celor care fac politicile pentru a încorpora practicile de

succes în politicile pentru ocupare și incluziune socială (integrare verticală). Obiectivele lucrării sunt:

- Diseminarea celor mai bune practici și exploatarea rezultatelor generate de activitățile și inițiativele generale ale economiei sociale.
- Informarea părților interesate asupra acțiunilor legate de viitorul economiei sociale în zonele rurale și urbane și demonstrarea de noi parteneriate.
- Explorarea aplicabilității pentru dezvoltarea economiei sociale în regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia.

În fiecare țară europeană, observăm practici diferite de economie socială. Un scurt studiu bibliografic arată că termenul, ca și conceptul de economie socială nu sunt lipsite de ambiguități în diferitele țări ale Uniunii Europene, în unele cazuri chiar în aceeași țară, coexistând de obicei cu alți termeni și concepte similare. De aceea, companiile și organizațiile care fac parte din conceptul de economie socială se bazează pe cadre juridice și instituționale diferite în fiecare sistem național european.

În conformitate cu raportul comandat de Comitetul European Economic și Social (EESC), „*Economia socială în Uniunea Europeană*” (2006), care acoperă statele UE-25 (nu acoperă România și Bulgaria, întrucât ele au aderat la UE în 2007), în 2005 erau active economic peste 240.000 de cooperative stabilite în fiecare domeniu al activității economice, fiind deosebit de importante în agricultură, intermediere financiară, vânzările cu amănuntul, construcția de locuințe și, sub forma de cooperative ale muncitorilor, în sectoarele industrial, al construcțiilor și serviciilor. Cooperativele asigură direct loc de muncă pentru 3,7 milioane de persoane și au 143 milioane de membri, societățile mutuale de sănătate și bunăstare socială furnizează asistență și acoperă peste 120 milioane de persoane și societățile mutuale de asigurări au 23,7% din piață. De asemenea, dacă în UE-25, în 1997, asociațiile foloseau 6,3 milioane de angajați, în 2005 acestea furnizau peste 4% din PIB și aveau ca membri 50% din cetățenii Uniunii Europene. În anul 2000, UE-15 avea peste 75.000 de fundații, constatându-se că numărul acestora a crescut puternic din 1980 în cele 25 de state membre - inclusiv în recente state membre din Europa Centrală și de Est (conform raportului EESC, 2006).

Criterii aplicate pentru identificarea bunelor practici

Pentru completarea datelor macroeconomice, dinamismul și bogăția socioeconomică a economiei sociale în Europa pot fi observate și prin cazurile specifice care mărturisesc despre pluralitatea răspunsurilor pe care economia socială le oferă multiplelor cerințe și aspirații ale societății europene. De altfel, prin analizarea unor cazuri individuale, se descoperă bogăția de forme pe care aceste organizații le adoptă și se arată clar că, în ciuda diversității dinamicilor specifice, este posibilă analizarea unui număr de trăsături comune pe care le vom explora în această lucrare.

În acest sens, având în vedere eterogenitatea practicii economiei sociale în Europa, pentru nevoile acestei lucrări, cele mai bune practici prezentate au fost selecționate conform următoarelor criterii:

Caseta nr. 19

Lista criteriilor care au fost aplicate pentru identificarea bunelor practici în Grecia și în alte state membre UE

- **Caracterul inovativ al activităților.** O activitate inovativă poate fi o nouă formă de comunicare dintre parteneri și beneficiari, noi sisteme sau proceduri, cum sunt instrumentele de monitorizare, noi moduri de a strânge informații, noi metode de promovare și publicitate și noi moduri de abordare a grupurilor-țintă. O activitate poate fi, de asemenea, inovativă, dacă ea activează sau emulează în alte organizații sau entități care doresc să opereze în același domeniu.
- **Abordare de jos în sus.** Contribuția la rezolvarea nevoilor grupurilor-țintă în domeniul de intervenție (mediu, cultură). Planificarea activităților este important să fie asigurată prin participarea organismelor locale relevante și a partenerilor sociali locali la specificarea caracteristicilor acțiunilor individuale (tipuri de activități, priorități, obiective de cuantificare, categorii de beneficiari etc.), în conformitate cu nevoile și caracteristicile comunităților locale.
- **Promovarea complementarității asistenței furnizate de alte acțiuni și politici implementate la nivel local.** Acțiunile care promovează antreprenoriatul social trebuie, de asemenea, să aibă în vedere activitățile deja sprijinite de Comunitatea Europeană în același domeniu (adică activitățile

Fondului European pentru Dezvoltare Regională și sursele naționale). De asemenea, participarea la proiecte integrate și multidisciplinare care întăresc dezvoltarea economică și socială locală.

- **Durabilitatea.** Proiectul trebuie să asigure continuitatea cu acțiunile sau politicile anterioare de întărire a ocupării pe plan local (capabilitatea pentru operare în continuare, eficiență în management, organizare și funcționare).
- **Încurajarea activităților de afaceri.** Stimularea inițierii unor noi afaceri la nivel local, prin participarea structurilor economiei sociale, constituie un avantaj pentru comunitate și oferă posibilitatea ocupării pentru diferite grupuri vulnerabile din punct de vedere socioeconomic.
- **Transferabilitate/reproductibilitate.** Acțiunea/proiectul trebuie să poată fi transferabil sau multiplicabil în alte țări sau regiuni cu caracteristici geografice și socioeconomice similare.

Folosind aceste criterii, această lucrare încearcă să ajungă la o evidențiere amănunțită a celor mai eficiente practici (bune practici) și a modurilor în care acestea pot fi aplicate în regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia din România.

Pentru a atinge acest scop, bunele practici prezentate sunt împărțite în două categorii-cheie:

- **incubatoare** – rețele tematice de economie socială și structuri pentru activități de învățare și consultare în sectorul economiei sociale;
- **cooperative sociale, organizații neguvernamentale, întreprinderi sociale și fundații.**

Toate practicile prezentate în continuare au în comun scopul de a oferi noi viziuni asupra posibilităților de muncă pentru grupurile vulnerabile de populație, contribuind deci la coeziunea socială. Astfel, s-a încercat includerea unor exemple unice, dar semnificative, de forme pe care le ia economia socială în unele țări europene, cu mențiunea că fiecare exemplu este reprezentativ prin factorii componenți, istoria organizării, scala, procesul de incubare, capitalizarea și finanțarea, precum și concentrarea pe muncă productivă.

3.2. Cele mai bune practici în economia socială în Grecia

În ultimii douăzeci de ani, Grecia a fost confruntată cu probleme sociale care au însoțit ajustarea macroeconomică. Astfel, creșterea șomajului, în special șomajul pe termen lung fiind foarte răspândit, precum și diferențierile regionale semnificative după efectele șomajului au fost și încă sunt printre caracteristicile acestei ajustări. În plus, puternica creștere a migrației spre Grecia din anii '90 până în prezent a dus la creșterea numărului de situații de excludere socială.

Recent, în Grecia s-a manifestat o intensă acțiune în domeniul economiei sociale, prin apariția în general a unei game largi de inițiative menite să promoveze incluziunea socială pe piața muncii și în special prin creșterea în câțiva ani a numărului de scheme de promovare a ocupării și a numărului de acțiuni de sprijin care însoțesc aceste scheme de activare a ocupării.

În cadrul unor anumite programe operaționale (sectoriale sau regionale) din Programul-cadru de sprijinire a comunității în Grecia (CSF) 2000-2006, se identifică acțiuni ce reflectă combinația de politici definită ca politică activă de incluziune, în sensul că aceste măsuri implică, mai ales, **programe de activare a pieței muncii** (inclusiv prin scheme de pregătire în meserii) și **servicii de sprijinire** (care implică acțiuni cum sunt împuternicirea, consiliere profesională și facilitarea accesului la serviciile de bază). Trebuie reținut faptul că implementarea unei game variate de servicii de sprijinire în favoarea grupurilor vulnerabile se bazează puternic pe implicarea unui număr mare de ONG-uri. În plus, o serie de inițiative ale comunității, cum este EQUAL O.P.¹¹, includ măsuri integrate care urmăresc incluziunea pe piața muncii a persoanelor din cele mai vulnerabile grupuri, reflectând astfel, într-o anumită măsură, o politică activă de incluziune, direcționată spre persoane care se află departe de

¹¹ Inițiativa EQUAL este un laborator pentru noi idei pentru Strategia europeană a ocupării și pentru procesul de incluziune socială. Misiunea sa este aceea de a încuraja o viață de muncă mai incluzivă, prin lupta împotriva discriminării și excluziunii pe bază de sex, origine rasială sau etnică, dizabilitate, vârstă sau orientare sexuală. EQUAL este implementată în și între statele membre și este finanțată prin Fondul Social European.

piața muncii (care pot fi sau nu beneficiari de ajutoare). În cadrul secției „economie socială” a inițiativei EQUAL, au fost implementate acțiuni în Grecia pentru promovarea creării unor organizații „tip întreprindere socială” care ar facilita reintegrarea pe piața muncii a grupurilor sociale dezavantajate. Astfel, fiind singura inițiativă de politică publică relevantă din Grecia care urmărește să încurajeze ocuparea prin activități din sectorul economiei sociale, în continuare sunt prezentate practicile selectate și evaluate în conformitate cu criteriile stabilite.

3.2.1. Structura de sprijinire pentru dezvoltarea economiei sociale în Creta - "KRI.K.O.S."

1. Scurtă descriere și activități

Această structură de sprijinire a economiei sociale se concentrează, în primul rând, pe **furnizarea de sprijin șomerilor**, pentru a intra pe piața muncii, prin dezvoltarea de activități antreprenoriale în economia socială și, în al doilea rând, pe **furnizarea de sprijin membrilor cooperativelor sociale** existente pentru a menține locurile lor de muncă și pentru dezvoltarea în continuare a activităților desfășurate de cooperative.

Tabelul nr. 11

Structură de sprijinire pentru dezvoltarea economiei sociale în Creta - „KRI.K.O.S.”

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Structură de sprijinire pentru dezvoltarea economiei sociale în Creta - "KRI.K.O.S."</i>
AMPLASARE:	<i>Creta, Grecia</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	<i>2007</i>
STATUTUL JURIDIC:	<i>Organizație tip non-for-profit</i>
SCOP:	<i>Servicii de consiliere și de sprijinire</i>
TIP DE ACTIVITĂȚI:	<i>Rețea web</i>
GRUPURI-ȚINTĂ:	<i>Șomeri, femei, membri și/sau angajați ai organizațiilor sociale existente</i>

Pentru îndeplinirea acestui scop au fost înființate un **centru pentru economia socială și patru structuri de sprijinire**, câte una în fiecare din cele patru districte ale insulei Creta. Echipele acestor structuri au acordat sprijin membrilor organizațiilor deja existente în sectorul economiei sociale și au fost în contact permanent cu șomerii din regiune, dar mai ales i-au informat și i-au consiliat pe aceștia pentru pornirea unei activități de afaceri în sectorul economiei sociale.

2. Grupuri-țintă

Grupurile-țintă au fost în principal femeile care locuiau în zone îndepărtate, **șomerii și membrii unor întreprinderi sociale și cooperative sociale deja existente**.

3. Implicarea în nevoile grupurilor-țintă

Toate acțiunile de mai sus au implicat găsirea de soluții pentru problemele sociale ale șomerilor din această zonă, ceea ce a contribuit la coeziunea socială. Principalele dificultăți pe care le întâmpinau șomerii erau, după cum urmează:

- **posibilități limitate de informare** legate de distanța geografică față de capitală, precum și accesul limitat la internet;
- multe persoane erau **frustrate**, întrucât nu au găsit sprijin la diferiți furnizori pentru ocupare care implementau programe naționale și europene;
- cerințele pentru o întreprindere colectivă de succes referitoare la atingerea unui nivel satisfăcător de colaborare între membrii acesteia;
- **complicații serioase din cauza birocrăției**, mai ales cerințele complicate pentru înființarea unei afaceri.

Referitor la toate aceste obstacole, Centrul pentru Economia Socială a contribuit în următoarele moduri la depășirea dificultăților menționate mai sus:

- **transferarea de informații** către părțile interesate;

- **furnizarea de informații generale și analitice** referitoare la posibilitățile curente din sectorul economiei sociale și răspunsul la cerințe individuale speciale;
- **consiliere personală și sprijinirea** părților interesate pentru o înțelegere aprofundată a obligațiilor și cerințelor impuse de rolul de manager social;
- asigurarea **medierii pentru o mai bună colaborare** între toate părțile interesate și aplanarea conflictelor dintre ele;
- **încurajarea părților** interesate să răspundă cu succes la cerințele noului lor rol;
- furnizarea de asistență tehnică pentru un **management eficient**;
- aducerea lor în contact cu autoritățile și agențiile locale și naționale relevante.

4. Rezultate concrete

Ca urmare a acestei bune practici, au fost înființate **treisprezece întreprinderi sociale** sub cadrul juridic al asociației, cu o participare totală de **125 de persoane**. În plus, a contribuit la creșterea conștientizării, un mare număr de cetățeni fiind informați în acest sens despre posibilitățile de afaceri în sectorul economiei sociale.

5. De ce este o bună practică?

Activitatea descrisă se încadrează în coordonatele unei bune practici, întrucât:

- Procedura consultativă nu a fost limitată la informații și la sprijin tehnic, ci s-a concentrat și pe **aspecte psihosociale**, cum sunt dezvoltarea conștiinței de sine, a calităților și scopurilor profesionale și deci **întărirea cooperării dintre membri**, aplanarea conflictelor și alte aspecte. Toate aceste aspecte sunt esențiale pentru viabilitatea organizațiilor, mai ales în sectorul economiei sociale.

- Echipa de la Centrul pentru Economia Socială a efectuat **un mare număr de întâlniri** și convorbiri telefonice cu șomerii și cu membrii organizațiilor deja existente.
- Pentru depășirea obstacolelor puse de distanță zonelor celor mai îndepărtate, echipa a efectuat **vizite pe teren** la locurile de rezidență ale șomerilor și la birourile organizațiilor din aria de implementare a proiectului.
- Pentru satisfacerea diferitelor cerințe, au fost solicitați **experți pentru consilierea** atât a șomerilor, cât și a membrilor organizațiilor active în regiune (experții au fost din diverse domenii - sociologi, lucrători sociali, psihologi, consilieri juridici și economiști).
- Pentru șomeri și pentru celelalte părți interesate, au fost organizate **atelier de lucru deschise și seminare**, în cooperare cu municipalitățile și cu alte agenții locale.

Mai mult, pentru atingerea unui grad mai ridicat de participare, au fost efectuate următoarele acțiuni:

- Toate municipalitățile și agențiile locale **au fost informate** despre evenimente și invitate să-și exprime interesul de a participa.
- Orice municipalitate care era interesată a colaborat cu membrii structurii corespunzătoare de sprijinire pentru **coorganizarea unui atelier de lucru deschis în fiecare district al insulei Creta**.
- În cadrul atelierului de lucru, **șomerii au discutat** cu experții și cu personalul autorităților locale.
- În cadrul **întâlnirilor organizate ulterior**, șomerii au avut posibilitatea de a se întâlni personal cu experți și cu personalul de consiliere cu care au discutat pas cu pas ceea ce trebuie făcut pentru înființarea unei întreprinderi sociale.

Trebuie reținut rolul semnificativ al agențiilor locale, care au asigurat asistența tehnică pentru noile echipe de afaceri (de ex., furnizarea de locații pentru activități și furnizarea de resurse umane).

Tabelul nr. 12

Îndeplinirea criteriilor de bună practică 1

Inovare	√
Abordare de jos în sus	√
Complementaritate	√
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	√
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.2.2. Centrul pentru Sprijinirea și Certificarea Întreprinderilor Sociale

1. Scurtă descriere și activități

Centrul pentru Sprijinirea și Certificarea Întreprinderilor Sociale urmărește să furnizeze o marcă de certificare întreprinderilor sociale pentru a le face recunoscute de marele public.

Tabelul nr. 13

Centrul pentru Sprijinirea și Certificarea Întreprinderilor Sociale

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Centrul pentru Sprijinirea și Certificarea Întreprinderilor Sociale</i>
AMPLASARE:	<i>Magnesia, Grecia</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	<i>2007</i>
STATUTUL JURIDIC:	<i>Creat de Centrul de Pregătire și Cercetare ale Prefecturii din Magnesia (KEKANAM SA) și operează ca o secție separată al acestuia</i>
SCOP:	<i>Servicii de sprijinire și certificare</i>
TIP DE ACTIVITĂȚI:	<i>Networking, certificare</i>
GRUPURI-ȚINTĂ:	<i>Companiile care s-au dezvoltat în cadrul sectorului economiei sociale. Acestea sunt în principal cooperative, organizații nonprofit, fundații etc.</i>

Marca de certificare atestă întreprinderile sociale de orice tip, care au producție de bunuri și furnizează servicii, precum și membrii acestora implicați în procesele unite de producție, care obțin o parte proporțională din profitul organizației. Această marcă de certificare nu dovedește calitatea produselor sau serviciilor, ci existența unui spirit democratic și egal în procesul de producție. Pentru a obține certificarea, o cooperativă trebuie să îndeplinească „Regulile de certificare ale Centrului Cooperativ pentru Întreprinderile Sociale”.

Printr-o promovare intensivă și mai ales printr-o campanie publicitară, marca de certificare a devenit recunoscută de publicul mare și de consumatori, care acum sunt conștienți de aceasta.

2. Grupurile-țintă

Grupurile-țintă sunt **orice tip de organizații din economia socială**, mai ales cooperative, organizații nonprofit, fundații etc.

3. Implicarea în nevoile grupurilor-țintă

Beneficiile mărcii de certificare CE au fost recunoscute la nivel regional, în mod specific prin:

- cooperativa dobândește o marcă distinctă identificabilă pe piață;
- asigură un avantaj competitiv cooperativei, întrucât marca este un mijloc de a promova și etala produsele cooperativei;
- creează relații de încredere din partea publicului larg.

4. Rezultate concrete

Până în prezent, centrul a eliberat marca de certificare unui număr de cinci întreprinderi sociale cooperative (toate acestea sunt cooperative agricole ale femeilor din prefectura Magnesia, iar membrii a cinci cooperative erau 210 femei):

A) Asociația agricolă a femeilor Pteleos "FTELIA"

Anul înființării: 2000, număr de membri: 24, producția de bunuri: gemuri, dulciuri și mâncare, prăjituri delicioase, paste făinoase din grâu, fileuri de anșoa, ulei de măsline aromat, săpun de ulei de măsline, plăcintă la folie. Website: <http://www.ftelia.net>

B) Cooperativa agricolă – Grupul femeilor din Anilion Pelion

Anul înființării: 2000, număr de membri: 9, producția de bunuri: dulciuri tradiționale, gemuri de fructe, băuturi făcute în casă și alte mâncăruri tradiționale locale.

C) Cooperativa agricolă a femeilor „Glossiotissa” din Skopelos

Anul înființării: 1999, număr de membri: 24, producția de bunuri: în Skopelos, acum 10 ani, 24 de femei au format o cooperativă pentru a păstra tradițiile locale și moștenirea culturală. Folosind ingrediente locale și naturale, cum sunt alunele și prunele, ele au pregătit dulciuri tradiționale din insulă pe bază de alune, plăcintă de prune, marmeladă, gemuri și alte dulciuri. Femeile produc mâncăruri delicioase, cum sunt faimoasele plăcinte de Skopelos și o mare varietate de murături (capere, bulbi etc).

D) Cooperativa agricolă a femeilor „To rodi” („Rodia”)

Anul înființării: 2007, număr de membri: 9, producția de bunuri: gemuri, marmelade și oțetul de rodie sunt câteva dintre produsele cooperativei. Mai sunt produse plăcinte tradiționale, paste făinoase făcute în casă, prăjituri și delicatase sărate (capere, anșoa, murături). Cooperativa intenționează să creeze o fermă pilot pentru cultivarea rodiilor și, de asemenea, o grădină pentru plante obișnuite. Website: <http://www.iolkosrodi.gr>.

E) Cooperativa agricolă a femeilor din Portaria

Anul înființării: 1997, număr de membri: 33, producția de bunuri: o mare varietate de gemuri și marmelade din fructele din regiune, dulciuri din ingrediente pure, paste făinoase produse după rețete vechi pentru mâncăruri gustoase și ușor de preparat, extract de lichior de fructe din Pelion, plante naturale din Pelion. Website: <http://www.portaria-pelion.gr>.

5. De ce este o bună practică?

Activitatea poate fi considerată ca bună practică, întrucât este o idee **inovativă, unică** în țară, ce **încurajează inițiativele de afaceri** și diseminează rolul economiei sociale către marele public. În plus, această idee poate fi cu ușurință transferată către alte zone.

Tabelul nr. 14

Îndeplinirea criteriilor de bună practică 2

Inovare	√
Abordare de jos în sus	√
Complementaritate	
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	√
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.2.3. Facilitatori în mediul urban

1. Scurtă descriere și activități

„Facilitatori în mediul urban” este o echipă care urmărește să îmbunătățească calitatea vieții urbane. În prezent, aceasta operează ca parte a Agenției Elene pentru Dezvoltare Locală și Guvernare Locală SA (EETAA) și funcționează în stadiul pilot, având scopul este de a se transforma în viitor într-o întreprindere socială.

Tabelul nr. 15

Facilitatori în mediul urban

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Facilitatori în mediul urban</i>
AMPLASARE:	<i>Magnesia, Grecia</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	<i>2007</i>
STATUTUL JURIDIC:	<i>Parte a Agenției Elene pentru Dezvoltare Locală și Guvernare Locală SA (EETAA)</i>
SCOP:	<i>Integrarea în muncă, îmbunătățirea calității vieții</i>
TIP DE ACTIVITĂȚI:	<i>Servicii publice</i>
GRUPURI-ȚINTĂ:	<i>Femei și tineret</i>

Echipa are opt membri, a căror activitate este de a vizita și superviza regiunile din orașul Volos, regiunea Magnesia. Prin prezența lor zilnică în oraș, prin comunicarea lor constantă și continuă cu cetățenii, facilitatorii

din oraș pot înregistra problemele orașului și pot încerca să găsească soluții posibile cu ajutorul și coordonarea agențiilor locale.

Principalul obiectiv este supravegherea tuturor zonelor, dar ei oferă și informații turistice, sprijină evenimente sportive și culturale, informează despre folosirea apei și distribuie pliante și materiale promoționale.

2. Grupuri-țintă

Facilitatorii urbani sunt femei, tineri și oameni cu diferite nevoi.

3. Implicarea în nevoile grupurilor-țintă

Această activitate este un mod profesional de a socializa grupurile vulnerabile, de a întări solidaritatea și participarea socială. În același timp, creează și consolidează ocuparea (consolidarea a 8 locuri de muncă permanente și cu program integral).

4. Rezultate concrete

Acțiunile echipei „Facilitatori în mediul urban” au condus la diferite rezultate:

- explorarea și promovarea de noi moduri de conștientizare, cooperare, solidaritate și intervenție participativă (de ex., muncă voluntară, sponsorizări etc.);
- operaționalizarea în stadiu pilot a serviciilor de facilitatori urbani, în mediu protejat, cu scopul de a detecta posibilele deficiențe și pentru evaluarea posibilității de înființare a unei întreprinderi sociale;
- familiarizarea populației locale cu facilitatorii urbani;
- creșterea conștientizării din partea beneficiarilor pentru a sprijini acest serviciu nou și pentru a face astfel posibil ca inițiativa de afaceri propusă să fie viabilă.

5. De ce este o practică bună?

„Facilitatori în mediul urban” poate fi văzută ca o bună practică, întrucât **creează noi tipuri de locuri de muncă** pentru grupurile vulnerabile și **întărește coeziunea socială** prin stabilirea de legături între

populațiile locale. În acest context, acțiunea „Facilitatori în mediul urban” poate contribui la stimularea dezvoltării economice locale și poate instila un nou dinamism în zonă. Este o **activitate inovativă** care poate fi cu ușurință transferată în orice amplasament urban. În plus, operarea în stadiu pilot arată că „Facilitatori în mediul urban” se poate transforma cu succes într-o întreprindere socială **viabilă**.

Tabelul nr. 16

Îndeplinirea criteriilor de bună practică 3

Inovare	√
Abordare de jos în sus	√
Complementaritate	√
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	√
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.2.4. Cooperativa socială din insulele Dodekanissa

1. Scurtă descriere și activități

Cooperativa socială din insulele Dodekanissa este o cooperativă cu răspundere limitată¹² (Koi.S.P.E.), ce este amplasată pe insula Leros și se apreciază că este prima cooperativă care a fost înființată în Grecia cu acest cadru juridic special. Leros este o insulă mică în sud-estul Mării Egee, a cărei viață economică a fost legată strâns, timp de decenii, de existența unui mare spital public pentru boli mentale. Spitalul mai este, chiar și azi, cel mai mare angajator de pe insulă. În același timp, diferențierea economiei insulei se confruntă cu izolarea geografică și cu dificultăți serioase ale oricărei încercări de integrare pe piața națională și internațională, atât cu produse, cât și cu servicii.

¹² Koi.S.P.E. se află sub supravegherea Ministerului Sănătății și a Departamentului de sănătate mentală.

Tabelul nr. 17

Cooperativa socială din insulele Dodekanissa

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Sectorul de sănătate mentală al cooperativei sociale din insulele Dodekanissa (Cooperativa Socială Leros)</i>
AMPLASARE:	<i>Leros, insulele Dodekanissa, Grecia</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	2004
STATUTUL JURIDIC:	<i>Cooperativă socială cu răspundere limitată (Koi.S.P.E.)</i>
SCOP:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Asigurarea de locuri de muncă pentru un grup exclus de localnici</i> • <i>Întărirea coeziunii sociale prin stabilirea de legături între localnici</i>
TIP DE ACTIVITĂȚI:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Cultivarea și distribuirea de produse agricole</i> • <i>Operarea unei brutării</i> • <i>Operarea unui snack-shop</i> • <i>Operarea procesării, ambalării și distribuirii de miere</i>
GRUPURI-ȚINTĂ:	<i>Persoane cu probleme de sănătate mentală</i>

Cooperativa socială reflectă nevoia urgentă de restructurare a economiei insulei, prin crearea de condiții noi și mai favorabile pentru dezvoltarea de inițiative inovative și antreprenoriale și pentru absorbția surplusului de forță de muncă în noile activități economice.

Operarea procesării, ambalării și distribuirii de miere este prima activitate independentă a Koi.S.P.E., având ca principal scop crearea de standarde de calitate pentru mierea furnizată de producătorii de pe insula Leros și distribuirea pe piața locală și pe alte piețe. Operarea procesării, ambalării și distribuirii de miere a fost aleasă întrucât Leros are o cantitate mare de miere de cimbru de bună calitate. Înainte de înființarea unității productive a Koi.S.P.E., producătorii localnici de miere nu erau organizați și nu își puteau permite să ambaleze și să distribuie mierea (așa cum întreprinderea socială le oferă în prezent).

2. Grupuri-țintă

Grupurile-țintă ale cooperativei sociale sunt persoanele cu **probleme de sănătate mentală, salariații din sectorul de sănătate mentală** și, de

asemenea, **comunitatea locală**. Din 2004, mai mulți muncitori din prima categorie (persoane cu probleme psihosociale) și din a doua categorie (salariați) sunt angajați cu program întreg.

3. Implicarea în nevoile grupurilor-țintă

Scopul principal al întreprinderii sociale a fost acela de a **adăuga valoare** produselor locale (mierea, în cazul acesta) și de a **folosi cât mai bine resursele locale** ale insulei. Întreprinderea socială a asigurat **locuri de muncă și venituri unui grup exclus** de localnici, a construit și a întărit pe baza principiului șanselor egale coeziunea socială prin stabilirea de legături între localnici (mulți dintre cei care lucrează în spital) și pacienții psihiatrici.

4. Rezultate concrete

Rezultatele proiectului includ o serie relevantă de aspecte:

- crearea a cinci locuri de muncă: din 2004, au fost angajate persoane cu dizabilități psihologice și angajați din sectorul sănătății mentale;
- promovarea Koi.S.P.E. și a altor parteneri sociali către publicul general;
- producătorii locali de miere și întreaga economie locală au primit sprijin prin introducerea de noi activități;
- noi fermieri tineri au început deja o activitate de producere de miere;
- pentru oamenii cu dizabilități psihologice, a fost creată o nouă ocupație;
- creșterea din punct de vedere al garanției și calității mierii (certificare HACCP);
- proiectul a fost propus pentru un premiu național;
- a fost îmbunătățită competitivitatea economiei locale;
- au fost reduse inegalitățile prin asigurarea de locuri de muncă calitative pentru un grup dezavantajat.

5. De ce este o bună practică?

În anul 2007, această acțiune a fost aleasă ca una dintre bunele practici ale programului LEADER+. A fost selectată datorită următoarelor motive, care corespund și criteriilor folosite în acest studiu:

- Proiectul a avut o **abordare bazată pe zonă**, întrucât inițiativa a fost construită pe resursele locale. Profilul zonei a fost întărit prin sprijinul acordat producătorilor locali, îmbunătățind calitatea și comercializarea produselor lor prin dezvoltarea resurselor umane locale. Inițiativa a creat locuri de muncă pentru persoanele cu dificultăți psihosociale.
- Acest proiect **de jos în sus** a fost inițiat de producătorii de miere din Leros, care aveau nevoie de adauge valoare produsului lor brut, prin procesare, controlul calității și marketing, dar niciunul dintre ei nu avea nici timpul, nici resursele necesare. În acest sens, aceștia s-au adresat cooperativei Koi.S.P.E., care le cumpără mierea, o procesează și o certifică.
- Inițiativa a reușit să îmbunătățească operarea spitalului mental din localitate **într-un mod inovativ**. Proiectul a reușit cu succes să combine dezvoltarea produselor locale cu sprijinul furnizat pentru pacienții psihiatrici, ceea ce a fost o abordare unică.
- Mai mult, proiectul a demonstrat o **perspectivă importantă în realizarea de contacte și în întărirea relațiilor de cooperare**, întrucât a adus împreună o gamă largă de actori (adică producători locali de miere, spitalul mental patronat de stat și pacienții psihiatrici) pentru beneficiul tuturor, producând **inițiative de afaceri** în zonă. Măsurile luate au dinamizat activitatea de stabilire de relații de pe insula Leros, mai ales între producătorii de miere și, în același timp, au fost făcute eforturi de a se stabili o legătură cu părțile interesate relevante din afara insulei, pentru a obține certificarea pentru calitate și pentru a îmbunătăți accesul pe piață.

Îndeplinirea criteriilor bună practică 4

Inovare	√
Abordare de jos în sus	√
Complementaritate	√
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	√
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.3. Cele mai bune practici în economia socială în alte țări UE

În continuare sunt prezentate alte patru modele de bune practici în domeniul economiei sociale ce au fost inițiate în alte state membre ale Uniunii Europene, acestea oferind o completare a imaginii expuse anterior cu privire la practicile din Grecia.

3.3.1. Casa de artă / Asociația Artizanilor

1. Scurtă descriere și activități

Casa de artă/Asociația Artizanilor din Sao Pedro do Sul (organizație nonprofit) a fost înființată în 1999 de opt artizani locali din regiune, cu sprijin din partea Consiliului Municipal din Sao Pedro do Sul și prin proiectul de luptă împotriva sărăciei "Serra Nostra" (proiect sprijinit de ESF). Înainte de formarea asociației (între 1997 și 1999), au fost efectuate trei cursuri de pregătire (țesături, pictarea faianței și „lucrări din rădăcini” – adică sculpturi făcute din rădăcini de copaci) în cadrul proiectului de luptă împotriva sărăciei „Serra Nostra”. Șase dintre studenții care au participat la cursurile de pregătire, alături de alți doi artizani au creat ulterior Asociația Artizanilor cu participarea activă a Consiliului Municipal din Sao Pedro do Sul și a Centrului Social Vila Maior.

Tabelul nr. 19

Casa de artă / Asociația Artizanilor

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Casa de artă / Asociația Artizanilor din Sao Pedro do Sul</i>
AMPLASARE:	<i>Spania</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	2002
STATUTUL JURIDIC:	<i>Organizație neguvernamentală</i>
SCOP:	<i>Să promoveze produsele locale și să creeze noi moduri de a le vinde și distribui</i>
GRUPURI-ȚINTĂ:	<i>Femeile (salariate și șomere)</i>

Principalul obiectiv al Asociației Artizanilor este de a promova produsele locale și de a crea noi moduri de a le vinde și distribui. În perioada de început a operării sale, proiectul era amplasat în Solar da Lapa, pe terenurile proiectului *Lupta împotriva sărăciei*, unde sunt obținute diverse produse artizanale (cum sunt țesături și faianță) ce erau vândute în târguri și în chioșcuri în stațiunile de recreere. Cu toate acestea, acest mod de vânzare a produselor a devenit costisitor, din cauza distanței mari de transport a produselor la târguri.

Proiectul Casa de artă a urmărit recuperarea clădirii vechii stații de tren, care are o mare valoare arhitectonică și istorică, pentru a asigura un spațiu de muncă Asociației Artizanilor. Astfel, această zonă interioară a fost remodelată într-un mod în care poate asigura spații pentru expoziții, recepții, mic bar și bucătărie, cămară, servicii administrative, cabinet medical și ateliere pentru pictarea faianței, împletirea de coșuri și atelier de țesături (cu patru războaie de țesut). În același timp, fațada și acoperișul clădirii au fost, de asemenea, renovate, iar zona care înconjoară clădirea a fost amenajată.

2. Grupuri-țintă

Principalul grup-țintă este alcătuit în majoritate din **femei (salariate și șomere)**, precum și din **localnici nevoiași**.

3. Implicarea în nevoile grupurilor-țintă

Proiectul urmărește să furnizeze asociației un nou spațiu de muncă, prin conversia vechii clădiri a stației de cale ferată din sat, asigurându-se astfel **locuri de muncă pentru localnici (în principal femei)**.

4. Rezultate concrete

Principalele rezultate ale acțiunii includ:

- **menținerea a 5 locuri de muncă** (femei care lucrează în bucătărie, făcând dulciuri locale, și femei care îndeplinesc servicii administrative) și **crearea de 3 noi locuri de muncă** (pentru femeile șomere);
- crearea unui spațiu pentru prepararea, expunerea și comercializarea produselor locale (artizanat, prăjituri și dulciuri tradiționale);
- restaurarea și folosirea stației abandonate de cale ferată care are o mare valoare arhitectonică și istorică;
- **rezultate viabile** și crearea de noi valori locale, folosind resursele locale;
- contribuția la **revitalizarea activităților tradiționale** și a produselor de artizanat și artă (coșuri, miere, ceramică, sculpturi în plută și lemn, obiecte decorative – cum sunt case în miniatură făcute din șist, lumânări, tapițerie, pictură pe faianță);
- contribuție la **întărirea industriei turismului** în zona locală, prin promovarea artizanatului local. Produsele sunt expuse în expozițiile naționale și internaționale organizate la Termas din Sao Pedro do Sul;
- promovarea de șanse egale prin asigurarea de posibilități de locuri de muncă pentru femei.

5. De ce este o bună practică?

Proiectul a fost inițiat de artizanii locali (care au încurajat ideea acestui proiect pentru mai multe părți interesate, inclusiv LAG, Primăria din Pedro do Sul, ASSOL, Centrul de lucru Sao Pedro do Sul și alte companii), astfel încât proiectul a folosit o **abordare de jos în sus** și a **încurajat inițiativele de afaceri**.

În plus, conversia și restaurarea vechii clădiri a stației de cale ferată (Stația de Arte și Gust Bun) a avut sprijinul Consiliului Municipal și al ADDLAP (Asociația de Dezvoltare Dao, Lafues e Alto Paiva). Puternicul parteneriat al acționarilor locali a jucat un rol important pentru succesul proiectului ce **promovează complementaritatea dintre asistența furnizată**

de alte acțiuni cu politicile implementate la nivel local. Acțiunile derulate încurajează antreprenoriatul social, prin susținerea unor proiecte integrate și multidisciplinare, care amplifică dezvoltarea economică și socială locală:

- Primăria din Sao Pedro do Sul a oferit teren în Termas pentru vânzarea produselor obținute.
- Proiectul Lupta împotriva sărăciei a furnizat o parte din echipament (de ex., pentru activitățile de preparare de prăjituri și dulciuri).
- Centrul de lucru Sao Pedro do Sul a fost implicat prin programul său de „creare de locuri de muncă”.
- ASSOL și Compozela au furnizat lumânări și compoturi; artizanii au executat produse locale de artizanat.
- Fermierii din Oliveira of Frades, Sao Pedro do Sul și Vouzela au furnizat ingrediente pentru producția de dulciuri.

În sfârșit, proiectul a reușit să combine resursele locale într-o **manieră inovativă**:

- A făcut profitabilă o veche clădire a stației de cale ferată, în același timp, asigurând supraviețuirea activităților locale de artizanat.
- A creat un proiect de afaceri deținut de femei localnice.
- A contribuit la succesul activităților locale de turism.

Tabelul nr. 20

Îndeplinirea criteriilor de bună practică 5

Inovare	√
Abordare de jos în sus	√
Complementaritate	√
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	√
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.3.2. Transportul în Comunitatea Ealing (ECT)

1. Scurtă descriere și activități

Transportul în Comunitatea Ealing (Ealing Community Transport - ECT) a fost înființat în anul 1979 ca parte a Consiliului Serviciilor Voluntare din Ealing. ECT a început activitatea cu două vehicule la mână a doua, cu care făceau transport public pentru rezidenții din Ealing care nu erau deserviți de alți transportatori. După 30 de ani, ECT s-a dezvoltat, devenind o întreprindere socială de frunte, deținută de organizația de caritate Transportul în Comunitatea Ealing, asigurând servicii de transport comunitar în toată țara, la standarde ridicate de calitate.

Tabelul nr. 21

Transportul în Comunitatea Ealing (ECT)

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Transportul în Comunitatea Ealing (ECT)</i>
AMPLASARE:	<i>London, Marea Britanie</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	<i>1979</i>
STATUTUL JURIDIC:	<i>Întreprindere socială deținută de o organizație caritabilă</i>
SCOP:	<i>Furnizarea de servicii publice</i>
TIP DE ACTIVITĂȚI:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Reciclare și epurare ape uzate, curățare străzi</i> • <i>Îngrijirea sănătății</i> • <i>Transport public și comunitar, căi ferate ale comunității</i> • <i>Inginerie vehicule și căi ferate</i>
WEB SITE	<i>www.ectgroup.co.uk</i>

Grupul ECT este cea mai mare companie de interes comunitar din Marea Britanie, care furnizează o gamă de servicii publice de calitate ridicată și eficiente din punct de vedere al costului. Aceste servicii includ reciclarea și epurarea durabilă a apei reziduale, curățirea străzilor, îngrijirea sănătății, transport public și comunitar, căi ferate comunitare, inginerie pentru vehicule și căi ferate. ECT este una dintre principalele întreprinderi sociale din Marea Britanie și cea mai mare organizație de

reciclare din Marea Britanie. Grupul ECT urmărește scopul clar de a asigura servicii publice deosebite pentru comunitățile locale, prin creșterea responsabilității din punct de vedere social, având grijă de mediu și viabile financiar.

2. Rezultate concrete

Grupul ECT (care include organizația de caritate Transportul în comunitatea Ealing) operează servicii de transport comunitar în Ealing, Milton Keynes, Cheshire (linia 195 de autobuz) și este asociată cu întreprinderea Transportul în Comunitatea Hackney (E&HCT), transportând muncitori în construcții în Parcul Olimpic, din partea ODA. În plus, ECT Recycling - parte a grupului ECT - Gurney, este una dintre cele mai de succes companii din Marea Britanie, care asigură servicii de întreținere și sprijinire, fiind listată la bursa londoneză (AIM).

Transportul în comunitatea Milton Keynes (Milton Keynes Community Transport - MKCT) este o asociere între ECT și Age Concern Milton Keynes. MKCT a început să opereze în iunie 2006, după ce a câștigat un contract pentru furnizarea de transport din-ușă-în-ușă pentru persoanele în vârstă, pentru persoanele cu dizabilități și pentru persoanele vulnerabile din zona Milton Keynes. MKCT reprezintă un parteneriat inovativ și a dovedit că este flexibil în modul de operare. Experiența MKCT în planificarea transportului a dus la o creștere impresionantă a eficienței și, în primii doi ani de operare, întreprinderea MKCT furnizează mai multe tipuri de servicii de transport comunitar, fiind nominalizată pentru Premiul Național al Transportatorilor.

Serviciul **PlusBus** are menirea de a ajuta persoanele cărora le este dificil să folosească transportul local cu autobuzul, sens în care compania oferă servicii de transport din-ușă-în-ușă în baza calității de membru, folosind vehicule accesibile și șoferi experimentați.

Lunch Club Transport oferă servicii de transport pentru 25 de cluburi pentru a servi masa de prânz din zona Milton Keynes. Cluburile de luat masa de prânz oferă persoanelor în vârstă posibilitatea de a servi o masă caldă și de a socializa, iar pentru persoanele cu stări ușoare de confuzie sau depresie, există 14 cluburi care oferă ajutor suplimentar.

HealthConnect este un serviciu nou, în faza de probă, care urmărește să ușureze transportul persoanelor la ședințele de îngrijire a sănătății și care oferă servicii de transport din-ușă-în-ușă, concentrându-se mai ales pe ajutarea rezidenților din zonele rurale.

Group Transport ajută comunitatea și grupurile de voluntari să închirieze microbuze cu șofer, la prețuri accesibile. Scopul este de a furniza servicii de calitate ridicată, cu șoferi foarte experimentați și folosind vehicule foarte bine întreținute, la cele mai mici prețuri. Serviciul este disponibil oricărui grup comunitar (de exemplu, cluburi de tineret, diverse servicii de oferire de adăpost, școli sau biserici).

3. De ce este o bună practică?

ECT poate fi văzută ca o bună practică, întrucât este o întreprindere profitabilă și viabilă, fiind cea mai mare organizație comunitară de reciclare din Marea Britanie. Activitatea ECT din Cheshire a primit distincția „Best Urban CT Scheme”, oferită de Asociația Transportatorilor Comunitari din Marea Britanie. Premiul a fost acordat pentru serviciile de transport PlusBus din-ușă-în-ușă asigurate în zonele Chester, Ellesmere Port și Neston. În primul an de operare, ECT a inovat furnizarea acestor servicii (introduse în octombrie 2007, a avut o creștere de 39% a numărului de călătorii/pasageri în primul an de operare).

Lucrează cu o **gamă variată de organizații și parteneri** în toată Anglia (cum sunt London Borough of Ealing, London Borough of Hounslow, Milton Keynes Council, Cheshire West and Chester Council, Olympic Delivery Authority, Transport for London, Ealing Council for Voluntary Services, Community Transport Association UK etc.) și se concentrează pe stabilirea de parteneriate pe termen lung și pe operarea unei **afaceri viabile**. Compania asigură durabilitate socială și de mediu în toate activitățile, iar pe lângă obiectivele financiare, are un obiectiv major de reducere a emisiilor de carbon. În acest an, cu ajutorul experților de la University of East England, au măsurat emisiile de carbon și au pus la punct planuri de reducere permanentă a acestora. Majoritatea serviciilor furnizate sunt puternic **innovative** și pot fi cu ușurință transferate în alte amplasamente.

Tabelul nr. 22

Îndeplinirea criteriilor bună practică 6

Inovare	√
Abordare de jos în sus	
Complementaritate	√
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.3.3. Cooperativa pentru servicii de pregătire și artizanat Estudio Gloria, Sdad. Coop.

1. Scurtă descriere și activități

Adefo Cinco Villas este amplasat într-o frumoasă regiune din Spania și are importante trăsături ale zonei, cum sunt resursele agricole, hidrologice, naturale și culturale. Zona a suferit din cauza depopulării unora dintre cele mai mici sate ale sale și au existat dificultăți pentru tineri și pentru femei ca să-și găsească de lucru. Zona depinde foarte mult de sectorul agricol, dar acesta nu este integrat complet în dezvoltarea economică generală a regiunii. Există totuși un mare potențial de construire în această regiune a sectoarelor agro-industrial, de turism rural și de servicii, prin îmbunătățirea organizării și participării părților interesate la economia locală.

Promotorul aflat în miezul acestei cooperative a lucrat ultimii 30 de ani în industria artizanatului și se află într-o zonă rurală. Aceasta este o femeie cu mulți ani de experiență, care a împărtășit cunoștințele sale și altora, prin pregătirea diferitelor persoane să lucreze în artă și artizanat.

Cooperativa însăși oferă produse unice de artă și artizanat care sunt însoțite de servicii de cursuri de pregătire disponibile în principal pentru femeile din zona rurală. Ea urmărește să dezvolte capacități și tehnici la persoanele care participă la aceste cursuri și, în același timp, să ajute la îmbunătățirea posibilităților de efectuare de activități antreprenoriale și de liber profesionist.

Tabelul nr. 23

**Cooperativa pentru servicii de pregătire și artizanat
Estudio Gloria, Sdad. Coop.**

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Cooperativa pentru servicii de pregătire și artizanat Estudio Gloria, Sdad. Coop.</i>
AMPLASARE:	<i>Zaragoza, Spania</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	-
STATUTUL JURIDIC:	<i>Companie cooperativă</i>
SCOP:	<i>Îmbunătățirea calității vieții mai ales a celor mai dezavantajați și izolați și dezvoltarea de capacități și tehnici la persoanele care participă la cursurile de pregătire, pe lângă asistența acordată pentru îmbunătățirea posibilităților pentru activități antreprenoriale și de liber profesionist</i>
TIP DE ACTIVITĂȚI:	<i>Cursuri de pregătire și vânzare de obiecte de artizanat contemporan în zonele rurale</i>
GRUPURI-ȚINTĂ	<i>Femeile din zona rurală</i>
WEB SITE	<i>www.grisalla.com</i>

Obiectivul general al cooperativei este acela de a îmbunătăți calitatea vieții în regiune, mai ales pentru cei mai dezavantajați și pentru cei mai izolați. Au fost efectuate mai multe tipuri de activități, inclusiv înființarea unui atelier de meșteșuguri, care a fost adaptat pentru a servi nevoilor specifice ale afacerii.

Atelierul a fost împărțit în mai multe zone pentru a se asigura spațiu suficient pentru a vinde și expune produsele; există, de asemenea, un spațiu pentru mesele necesare pentru cursurile de pregătire și pentru activitățile didactice, pentru care sunt disponibile calculatoare și alte materiale. Există echipament specific pentru producția de artă și artizanat, cum este un cuptor pentru obiectele de ceramică și porțelan și dispozitive electrice de tăiat și modelat.

A fost pus în aplicare un plan specific de marketing pentru a se putea comercializa eficient produsele cooperativei, de exemplu, printr-un website, un catalog, buletine informative, publicitate etc.

2. Grupuri-țintă: Femei din zona rurală.

3. Implicarea în nevoile grupului-țintă

Cooperativa a dezvoltat cu succes o afacere care creează artă și artizanat inovativ și individual în regiune și împrejurul acesteia. Inițiativa a produs o varietate de rezultate, dintre care participarea, motivarea, socializarea și incluziunea femeilor localnice pe piața muncii, prin sprijinirea și pregătirea acestora. A creat o marcă de calitate care promovează regiunea locală ca un întreg, precum și cooperativa însăși. Ceea ce este mai important, a ajutat la dezvoltarea viabilă de locuri de muncă pentru femeile din comunitatea locală, școala de pregătire fiind unică în regiunea Aragon.

4. Rezultate concrete

Cooperativa a fost certificată de guvernul regional din Aragon, ceea ce este o mare realizare pentru promotorul acesteia. Cursurile de pregătire sunt oferite acum pentru o serie întregă de persoane, între care femei șomere, agenți de dezvoltare locali și de la diferite municipalități din toată regiunea. În cursul procesului de predare și învățare sunt obținute mai multe tipuri de produse de artizanat; datorită creativității persoanelor respective, aceasta permite ca multe produse unicate să fie vândute în magazinul cooperativei. Unele dintre obiectele deosebite au fost selecționate pentru expoziția internațională de obiecte din cristal de la Zaragoza.

5. De ce este o bună practică?

Activitățile cooperativei converg clar spre unul dintre obiectivele-cheie din regiune, prin **sprijinirea creșterii gradului de ocupare a femeilor**. Ea face parte dintr-un grup mai mare de proiecte care adaugă valoare produselor locale, prin asigurarea unei legături cu proiecte de turism, moștenire culturală și protecția mediului, unde produsele locale joacă un rol major. Acest proiect se leagă, de asemenea, și de alte proiecte în care creșterea calității vieții în zona rurală prin asigurarea de servicii este un aspect important.

O **abordare clară de jos în sus** este demonstrată de însăși activitatea proiectului, întrucât ideea originală a venit direct de la o femeie de la țară care a hotărât să-și folosească experiența pentru a ajuta pe alții, asigurând pentru aceasta cursuri de pregătire pentru artizanat.

Proiectul demonstrează un **element inovativ**, întrucât dezvoltarea sa, precum și rezultatele sunt unice în regiune. Inovația a fost observată în multe aspecte ale proiectului, fie că se referă la cooperativă, fie la implicarea femeilor localnice sau la creativitatea produselor de artă și artizanat. Există, de asemenea, și un efect de multiplicare, întrucât femeile care au participat la cursuri pot ele însele să devină întreprinzători, folosind noile capacități pe care le-au acumulat.

Tabelul nr. 24

Îndeplinirea criteriilor de bună practică 7

Inovare	√
Abordare de jos în sus	√
Complementaritate	√
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	√
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.3.4. Jupiter Foundation

1. Scurtă descriere și activități

Fundația Jupiter a fost înființată în 2001, de întreprinderi din economia socială și organizații nonprofit, autorități publice, compania regională de epurare a apelor uzate și o parohie, cu scopul de a aduce la un loc diferite experiențe, cunoștințe și capacități, precum și alte resurse, pentru a dezvolta cât de bine posibil serviciile de ocupare și de incluziune pentru segmentele dezavantajate ale populației.

Tabelul nr. 25

Jupiter Foundation

NUMELE ORGANIZAȚIEI:	<i>Jupiter Foundation</i>
AMPLASARE:	<i>Vaasa, Finlanda</i>
ANUL ÎNFIINȚĂRII:	<i>2001</i>
STATUTUL JURIDIC:	<i>Fundație</i>
SCOP:	<i>Servicii de incluziune socială</i>
TIP DE ACTIVITĂȚI:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Consultare pentru locuri de muncă</i> • <i>Afaceri de reciclare</i>
GRUPURI-ȚINTĂ	<i>Șomerii și alte grupuri vulnerabile (tineri, șomeri pe termen lung, emigranți, persoane care au nevoie de reabilitare mentală sau fizică)</i>

Obiectivul „incluziune în societate și pe piața muncii” a fost combinat cu principiile dezvoltării și protecției mediului. Reciclarea a devenit principala afacere a fundației. Misiunea acesteia este de a sprijini tineri, șomeri pe termen lung, emigranți, persoane care au nevoie de reabilitare mentală sau fizică înainte ca aceștia să intre pe piața muncii, precum și alte persoane care au nevoie de ajutor pentru a-și găsi un loc de muncă, pentru pregătire sau reabilitare.

Scopul Fundației Jupiter ca centru de orientare a muncii este de a găsi locuri de muncă persoanelor aflate în șomaj de lungă durată (peste 2 ani de șomaj), tinerilor și altor grupuri (de ex., persoane cu dizabilități și emigranți) care au slabe posibilități de a-și găsi un loc de muncă; fundația urmărește, de asemenea, să ofere servicii speciale pentru tineri (17-25 de ani) care au probleme cu continuarea școlii sau cu găsirea unui loc de muncă, pentru ca aceștia să-și creeze locuri de muncă retrase de calitate ridicată și, în timpul perioadei de lucru, să dea clienților consiliere individuală de sprijinire; un alt scop este energizarea activităților de grup.

2. Grupuri-țintă

Grupurile-țintă ale Fundației Jupiter sunt **șomerii și tinerii, emigranții și persoanele care au nevoie de reabilitare mentală sau fizică:** adulți care au o medie de patru ani de șomaj înainte de a ajunge la Fundația

Jupiter și tineri care participă în proiecte sau scheme care includ munca și multe tipuri de ajutor personal furnizat de asistent, consilier personal, consultant pentru locuri de muncă, psiholog, activator de grup și antrenor în muncă la cele cinci departamente de activitate. Personalul numără 36 de angajați. Clienții au probleme cu controlul vieții lor, cu alcoolul și/sau cu drogurile, probleme mentale sau fizice, nu au capacități sociale etc.

3. Implicarea în nevoile grupurilor-țintă

Fundația Jupiter asigură sprijin atât multiprofesional, cât și sectorial. Aceasta înseamnă că asigură sprijin în munca de consiliere a fundației, pentru grupurile de îndrumare a proiectelor și pentru negocierea cu autoritățile. Aceste noi forumuri s-au dovedit a fi un mod firesc de a discuta problemele și propunerile de dezvoltare referitoare la ocupare și la procesele de servicii sociale.

Actorii din economia socială sunt o parte specifică a economiei, care asigură locuri de muncă, un venit mai bun și incluziune socială pentru persoanele cele mai dezavantajate și care au probleme complexe. Aceste persoane nu au suficientă capacitate sau voință pentru a cere ajutor de la multe și diferite organizații și locuri. **Operarea transversală (cooperare locală pe orizontală și verticală)** este o metodă eficientă de a crește eficacitatea oricărui proces local de incluziune socială.

4. Rezultate concrete

În timpul celor trei ani de existență, Fundația Jupiter a avut 1000 de clienți, dintre care 200 și-au găsit de lucru, 80 au început pregătirea pentru meșteșuguri, 300 au început un program de reabilitare (renunțatul la alcool sau droguri) sau au început reabilitarea mentală.

Sprijinul include munca în șapte departamente de lucru sau în locuri de muncă aflate în exterior, pregătire individuală și activități de grup. Departamentele de lucru includ EKOCENTER (dezmembrat și reparații de electrocasnice și echipament de birotică, reciclarea materialelor de construcții, administrarea punctului de primire a apelor uzate din oraș, spălarea de camioane și de alte vehicule), lucru manual (tapisat mobilă, reciclare haine, fabricarea de produse textile marca Jupiter, imprimare țesături etc.), tâmplărie și construcții (renovare mobilă de lemn, fabricarea

de mobilă nouă, construcții pe scară mică și restaurarea caselor), administrarea Jupiter Recycling Boutique și a Café Jupiter (140 de tipuri de produse alimentare și de cafea pentru personalul Fundației Jupiter și pentru clienți externi) și servicii de curățare.

Trebuie notat că, din momentul în care compania locală de tratare a apelor uzate a devenit membru fondator al fundației, acest lucru a însemnat un beneficiu pentru ambele părți: compania a scăpat de centrul de reciclare care necesita multă muncă subvenționată, iar economia locală a obținut circa 60 de noi locuri de muncă de calitate subvenționate, atunci când Jupiter s-a mărit și a dezvoltat afacerea de reciclare ca principala componentă a locurilor de muncă create.

5. De ce este o bună practică?

Viabilitate

În Finlanda a fost pus la punct un model de calculare (SYTA – analiza întreprinderilor sociale și a firmelor sociale) care compară cât costă societatea să asigure muncă subvenționată pentru șomerii pe termen lung și pentru tineri cu costurile alternative în cazul în care acele persoane ar sta acasă degeaba, fără să facă nimic folositor. Rezultatele arată că dacă un angajator social cum este Jupiter poate acoperi 30-35% din cheltuielile brute prin venitul din producția proprie, organizația este profitabilă pentru societate în termeni monetari, pentru a nu mai menționa și impactul pozitiv indirect, care este greu de calculat, dar este indiscutabil.

Când un șomer pe termen lung (peste 2 ani de șomaj) lucrează la Jupiter cel puțin 6 ore, primește un salariu de 1100/lună. Asta înseamnă că el nu are nevoie de subvenția de venit de la municipalitate, iar valoarea muncii prestate la Jupiter **adaugă valoare economiei locale** în multe feluri.

Orașul Vaasa cumpără servicii de ocupare de la Jupiter în valoare de 1,1 milioane euro anual și, în conformitate cu mecanismul SYTA, serviciile sociale ale orașului economisesc anual aceeași sumă la subvențiile pentru venituri. Dar aspectul la fel de valoros ca cel financiar este aspectul uman, întrucât este posibilă ajutarea grupurilor dezavantajate, care primesc drept la muncă pentru a-și câștiga traiul și pentru a se simți utili societății.

Companiile particulare acceptă existența Fundației Jupiter și cooperarea locală cu acestea ajută foarte bine atât la producția de bunuri și servicii, cât și la folosirea Fundației Jupiter ca sursă de recrutare de forță de muncă pentru companii.

Abordarea de jos în sus

Membrii fondatori ai Fundației Jupiter au fost opt parteneri care au căzut de acord să unească activitățile lor curente, ideile lor și unele resurse financiare pentru a începe munca cu cele mai dezavantajate grupuri de șomeri din Vaasa. Membrii fondatori ai Fundației Jupiter au fost orașul Vaasa (care opera anterior atelierul pentru tineri), municipalitatea din Mustasaari, asociația șomerilor (care opera anterior o bucătărie și diferite cursuri), parohia, asociația socială psihiatrică, asociația handicapatilor, asociația locuințelor (care opera anterior un atelier de tâmplărie) și compania regională de tratare a apelor reziduale Stormossen (care opera anterior centrul de reciclare). Structura este un parteneriat local real, cu actori din sectorul public, semipublic (parohia) și din al treilea sector care combinau în întregime sau parțial activitățile lor, ideile și resursele financiare pentru a crea un loc modern de muncă pentru integrarea în muncă, pentru a lupta în acest fel împotriva excluziunii sociale și a unui anumit tip de sărăcie. Agenția guvernamentală locală de angajare din Vaasa nu a putut fi membru fondator, dar a acordat sprijinul său cinstit ideii fundației.

Există deci o activitate multidisciplinară care întărește dezvoltarea locală economică și socială. **De asemenea, promovează complementaritatea dintre asistența acordată de alte acțiuni cu politicile implementate la nivel local.** Economia fundației s-a bazat pe diferite tipuri de finanțare de proiecte de la guvern, UE, Compania Națională de Asigurări și Asociația aparatelor de joc. Bugetul pentru 2005 este de 3,2 milioane euro. O treime din venit vine de la orașul Vaasa (achiziționarea de servicii de integrare în muncă), o treime vine de la autoritățile guvernamentale de angajare, de la Compania Națională de Asigurări sau de la UE, sub formă de finanțare de proiecte și subvenții pentru salarii. O treime vine din vânzarea propriilor produse și servicii obținute de personalul care lucrează în serviciile de orientare profesională. Conform planului inițial, procentul de venit din vânzarea pachetelor de servicii pentru grupurile agreate este în creștere.

Tabelul nr. 26

Îndeplinirea criteriilor de bună practică 8

Inovare	√
Abordare de jos în sus	√
Complementaritate	√
Viabilitate	√
Încurajarea inițiativelor de afaceri	√
Transferabilitate/reproductibilitate	√

3.4. Capitalul social – resursă comună a bunelor practici ale economiei sociale

Expunerea practicilor de mai sus oferă posibilitatea în primul rând să evaluăm potențialul formelor diverse ale economiei sociale, apreciind din multe perspective inovativitatea comunităților locale în a iniția activități variate (tabelul nr. 27).

Tabelul nr. 27

Activități derulate în cadrul bunelor practici

Buna practică	Activitate
<i>Structură de sprijinire pentru dezvoltarea economiei sociale în Creta - "KRI.K.O.S."</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Servicii de consiliere și de sprijinire • Dezvoltarea de activități antreprenoriale în economia socială • Furnizarea de sprijin membrilor cooperativelor sociale existente, pentru a menține locurile lor de muncă și pentru dezvoltarea în continuare a activităților desfășurate de cooperative
<i>Centrul pentru Sprijinirea și Certificarea Întreprinderilor Sociale</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Networking, certificare • Furnizarea unei mărci de certificare întreprinderilor sociale
<i>Facilitatori în mediul urban</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Servicii publice • Îmbunătățirea calității vieții urbane
<i>Cooperativa socială din insulele Dodekanissa</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Operarea procesării, ambalării și distribuirii de miere

	<ul style="list-style-type: none"> • Crearea de standarde de calitate pentru mierea furnizată de producătorii de pe insula Leros și distribuirea pe piața locală și pe alte piețe • Cultivarea și distribuirea de produse agricole • Operarea unei brutării • Operarea unui snack-shop • Operarea procesării, ambalării și distribuirii de miere
<i>Casa de artă / Asociația Artizanilor</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Promovarea produselor locale • Crearea de noi moduri de a le vinde și distribui
<i>Transportul în Comunitatea Ealing (ECT)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Asigurarea de servicii de transport comunitar • Reciclare și epurare ape uzate, curățare străzi • Îngrijirea sănătății • Transport public și comunitar, căi ferate ale comunității • Inginerie vehicule și căi ferate
<i>Cooperativa pentru servicii de pregătire și artizanat Estudio Gloria, Sdad. Coop.</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Oferirea de produse unice de artă și artizanat ce sunt însoțite de servicii de cursuri de pregătire disponibile în principal pentru femeile din zona rurală • Îmbunătățirea posibilităților de efectuare de activități antreprenoriale și de liber profesionist • Cursuri de pregătire și vânzare de obiecte de artizanat contemporan în zonele rurale
<i>Jupiter Foundation</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Consultare pentru locuri de muncă • Afaceri de reciclare

Un aspect comun ce derivă din toate practicile prezentate se referă la capitalul uman ce există în cadrul acestor forme, în Grecia și în alte state membre ale Uniunii Europene. Astfel, capitalul social reprezintă elementul de legătură dintre economia socială și inserția socială, baza și „motorul” economiei sociale, înțelegerea relației dintre cele două concepte conducând la înțelegerea modului în care activarea economiei sociale în zonele vizate conduce la incluziunea socială a grupurilor-țintă (scopul proiectului). De asemenea, considerăm că mobilizarea capitalului social din comunitate, de fapt a elementelor sale, conduce la activarea economiei sociale, ca mod de organizare socială specifică, în vederea atingerii unor rezultate pe plan

economic. Întreprinderile sociale create prin economia socială oferă oportunități grupurilor vulnerabile pentru a-și valorifica propriile resurse sau a achiziționa noi resurse necesare integrării în muncă.

În urma cercetărilor realizate în cadrul unui proiect finanțat prin fonduri europene¹³, relația dintre capitalul social și economia socială a fost formulată astfel:

- Capitalul social, generat la nivel local de familii, grupuri de voluntari și rețele comunitare, conduce la crearea și dezvoltarea întreprinderilor sociale.
- Întreprinderile sociale astfel create generează mai mult capital social, disponibil pentru o dezvoltare ulterioară.
- Prin cooperare și suport mutual, întreprinderile sociale locale generează o formă de capital social caracterizată de dezvoltarea economiei sociale locale.

Deseori apare competiția între întreprinderile sociale privind accesul la resurse și contracte, competiție care acționează împotriva dezvoltării capitalului social între organizațiile economiei sociale. Stabilirea de întreprinderi sociale într-o anumită zonă poate conduce și la crearea altora, în acest fel capitalul social generat de dezvoltarea unei întreprinderi sociale inițiale putând fi utilizat și pentru dezvoltarea altora. Capitalul social din economia socială poate reduce costurile tranzacționale dintre organizații, în timp ce rețelele de relații stabilite între întreprinderile sociale se pot transforma în asociații formale. Reputația și încrederea în capacitatea întreprinderilor sociale trebuie atent gestionate și sunt importante în special în ceea ce privește modul de percepție a economiei sociale de către instituțiile publice și private.

Totodată, un nivel ridicat de capital social nu conduce întotdeauna la dezvoltarea de întreprinderi sociale, capitalul social nefiind în toate

¹³ Research Concise Project - *The Contribution of Social Capital in the Social Economy to Local Economic Development in Western Europe*, 2004.

situațiile un stimul pentru economia socială. Deseori, întreprinderile sociale se dezvoltă plecând de la capitalul social al grupurilor care doresc să rezolve probleme socioeconomice (declinul industrial, șomajul tinerilor, etc.), în astfel de cazuri, capitalul social fiind o resursă crucială. Criza socială și economică poate fi un stimul pentru o comunitate pentru a începe să lucreze împreună și astfel să creeze capitalul social de care are nevoie pentru depășirea crizei. Indiferent de punctul de plecare, capitalul social este un element central al dezvoltării socioeconomice.¹⁴

Capitalul social facilitează în mod direct dezvoltarea economică, prin contribuția sa la facilitarea comunicării, la accesul indivizilor, grupurilor și societăților la resursele controlate de ceilalți. Circulația informației prin rețelele sociale contribuie la dezvoltarea umană. Încrederea, spre exemplu, acționează ca o asigurare dată de cunoașterea socială în fața riscurilor date de interacțiunea cu medii sociale necunoscute. Ea acționează ca o garanție, reducând incertitudinea axiologică și permițând indivizilor să se concentreze pe autoexprimare și autorealizare. Toate acestea reprezintă elemente ale unui cadru social care asigură o calitate ridicată a vieții și se constituie într-o premisă și un obiectiv al dezvoltării durabile.¹⁵

Având în vedere că elementul central al economiei sociale este capitalul social, în procesul de activare a economiei sociale, implicit al întreprinderilor sociale, ar trebui plecat de la capitalul social al comunității unde se dorește să se intervină. În continuare, am schițat câteva direcții de intervenție, o parte preluate din proiecte asemănătoare¹⁶, altele rezultate în urma analizei noastre (tabelul nr. 28).

¹⁴ Research Conscise Project - *The Contribution of Social Capital in the Social Economy to Local Economic Development in Western Europe*, 2004.

¹⁵ Bogdan Voicu – *Capitalul social ca premisă a dezvoltării durabile*, Revista Calitatea vieții, XIX, nr. 1-2, 2008, p. 85-105.

¹⁶ Research Conscise Project - *The Contribution of Social Capital in the Social Economy to Local Economic Development in Western Europe*, 2004.

Tabelul nr. 28

Direcții de intervenție pentru activarea capitalului social și a economiei sociale. Activități derulate în cadrul bunelor practici

<p>Dezvoltarea capitalului social</p>	<ul style="list-style-type: none"> • conștientizarea, în rândul comunităților, a importanței elementelor capitalului social în procesul de dezvoltare socioeconomică; • încurajarea dezvoltării rețelelor sociale la nivelul comunităților locale, în special în zonele dezavantajate, unde capitalul social este la un nivel scăzut; • formarea de rețele care să reunească instituții ale societății civile la nivel regional și național cu organizații mai mici de la nivel local și comunitar (facilitarea dezvoltării de capital social de tip bridging); • dezvoltarea infrastructurii comunitare care să sprijine dezvoltarea ulterioară a capitalului social local, pentru compensarea nivelului scăzut de capital uman; • asigurarea unui echilibru între capitalul social de tip bonding (care în exces poate conduce la excluziunea socială a anumitor indivizi) și capitalul social de tip bridging (care în exces poate determina diluarea coeziunii sociale); • înțelegerea contextului istoric și contemporan al dezvoltării capitalului social într-o comunitate anume; • crearea de locuri pentru facilitarea interacțiunii sociale, rețele de socializare unde oamenii se întâlnesc, vorbesc, planifică și împărtășesc experiențe și construiesc o abordare comună privind problemele locale, de preferat cu participarea și sprijinul autorităților locale.
<p>Dezvoltarea economiei sociale</p>	<ul style="list-style-type: none"> • promovarea oportunităților pentru voluntariat (formal și informal); • înțelegerea valorilor economiei sociale și recunoașterea primatului social al acestora, distinct de valorile sectorului privat și ale celui public (prin campanii țintite pe diferitele tipuri de public); • sprijinirea activiștilor comunitari și a întreprinderilor sociale existente în procesul de generare de capital social care să conducă la acoperirea nevoilor de dezvoltare economică și socială; • sprijinirea programelor educaționale și de pregătire care să faciliteze inițiativele colective și activarea economiei sociale; • dezvoltarea de parteneriate bazate pe valorile și principiile economiei sociale.

Dezvoltarea întreprinderilor sociale	<ul style="list-style-type: none"> • sublinierea importanței înțelegerii și utilizării capitalului social pentru funcționarea întreprinderilor sociale; • crearea de stocuri de capital social în cadrul întreprinderilor sociale, ca parte a procesului de management; • înțelegerea contextului socioeconomic în care operează întreprinderile sociale și capitalul social, pe care se poate activa și dezvolta economia socială; • încurajarea membrilor întreprinderilor sociale de a adopta metode de măsurare și dezvoltare a elementelor capitalului social și de măsurare a performanțelor obținute în funcție de obiectivele comune și individuale stabilite; • identificarea întreprinderilor sociale dintr-o anumită zonă și crearea unor rețele între membrii acestora; • conștientizarea și pregătirea personalului întreprinderilor sociale cu privire la sursele de finanțare existente și modul de accesare a acestora; • pregătirea personalului întreprinderilor sociale cu privire la managementul de proiect și tehnici de comunicare; • realizarea unor proceduri standard de intervenție în cazul grupurilor vulnerabile și pregătirea personalului întreprinderilor sociale cu privire la utilizarea lor.
---	--

În concluzie, relația dintre capitalul social și economia socială este o relație circulară, capitalul social reprezentând premisa și motorul de realizare a economiei sociale, dar și un rezultat dorit al funcționării economiei sociale. Întreprinderile sociale sunt produse plecând de la capitalul social existent într-o comunitate, dar ele reproduc și capitalul social și facilitează dezvoltarea economică, coeziunea și incluziunea socială.

CAPITOLUL 4

RECOMANDĂRI PENTRU VALORIFICAREA EXPERIENȚEI ÎNREGISTRATE

Descrierea și prezentarea de mai sus a acestor bune practici selectate din sectorul economiei sociale din Uniunea Europeană arată clar că organizațiile din economia socială sunt caracterizate de un grad ridicat de **pluralitate** și **diversitate**. Majoritatea acestora, mai ales cele mai recente exemple, sunt caracterizate de acțiuni inovative bine gândite, care se adaptează cu succes la noile condiții socioeconomice. Se poate spune că sectorul economiei sociale este un incubator pentru noi inițiative economice și sociale promovate de noi jucători, care au contribuit la lărgirea și diversificarea furnizării de posibilități și de sprijin pentru grupurile dezavantajate.

Având în vedere criza financiară globală, precum și încetinirea economiei, organizațiile și jucătorii din economia socială pot asigura un sprijin considerabil pentru cetățenii nevoiași și pot contribui la coeziunea economică și socială. Având în vedere faptul că Strategia de la Lisabona a Uniunii Europene recunoaște explicit economia socială ca un sector de bază al politicii sale ocupaționale, este o mare provocare pentru toți actorii din economia socială să colaboreze pentru dezvoltarea unei economii sociale mai vizibile, capabile să lupte împotriva șomajului, să creeze un mare număr de locuri de muncă și să paveze drumul pentru o revenire durabilă. În mod deosebit, economia socială este capabilă să contribuie la crearea de noi locuri de muncă, să mărească gradul de stabilitate al locurilor de muncă, să scoată locurile de muncă din economia subterană și să le introducă în economia oficială, să mențină vii ocupațiile (de ex.,

meșteșugurile), să exploreze noi ocupații (de ex., facilitatori urbani) și să dezvolte drumuri spre muncă, mai ales pentru aceia care sunt excluși social (vezi Demoustier, în CIRIEC, 2000).

Pentru abordarea provocărilor complexe din ziua de azi, actorii din economia socială trebuie să examineze mai multe tipuri de abordări eficiente pentru a ajuta la îndrumarea fiecărei organizații din oricare economie. Pentru a îmbunătăți eficiența unei organizații din economia socială, mai ales în perioada actuală dificilă din punct de vedere economic, mai întâi trebuie determinate performanțele actuale ale companiei. În altă ordine de idei, companiile realizează două componente majore ale conceptului de **flexicuritate** (strategii cuprinzătoare de învățare pe tot parcursul vieții pentru a asigura adaptabilitatea continuă a salariaților și potențiala lor angajare, precum și politici active eficiente pentru piața muncii, care să ajute oamenii să se adapteze la schimbările rapide, care să reducă rata șomajului și să ajute tranziția la noi locuri de muncă), prin posibilitățile de pregătire create de firme în beneficiul localnicilor.

Pe de altă parte, această pluralitate de inițiative ale economiei sociale implică, de asemenea, o **complexitate** care nu trebuie subestimată. Este acceptat în mod general că una dintre dificultățile susținerii economiei sociale și a organizațiilor ei componente este complexitatea domeniului, întrucât nu este vorba de o singură entitate uniformă și nici nu are un subiect clar pentru intervenția politică. Astfel, este nevoie de adoptarea unor tipologii funcționale potrivite ale diferitelor forme ale organizațiilor economiei sociale existente și care pot cere diferite tipuri de intervenții politice. În acest context, atenție specială trebuie acordată dezvoltării **unui sistem pentru clasificarea, monitorizarea, evaluarea și poate certificarea** organizațiilor economiei sociale și a activităților lor specifice.

În plus, există probleme referitoare și la tipul de „**structuri intermediare de sprijinire și de incubatoare ale economiei sociale**” de care este nevoie pentru a ajuta la creșterea eficienței și eficacității organizațiilor din economia socială. În această privință, structurile de sprijinire și incubatoarele economiei sociale trebuie să lucreze pentru a sprijini mediul,

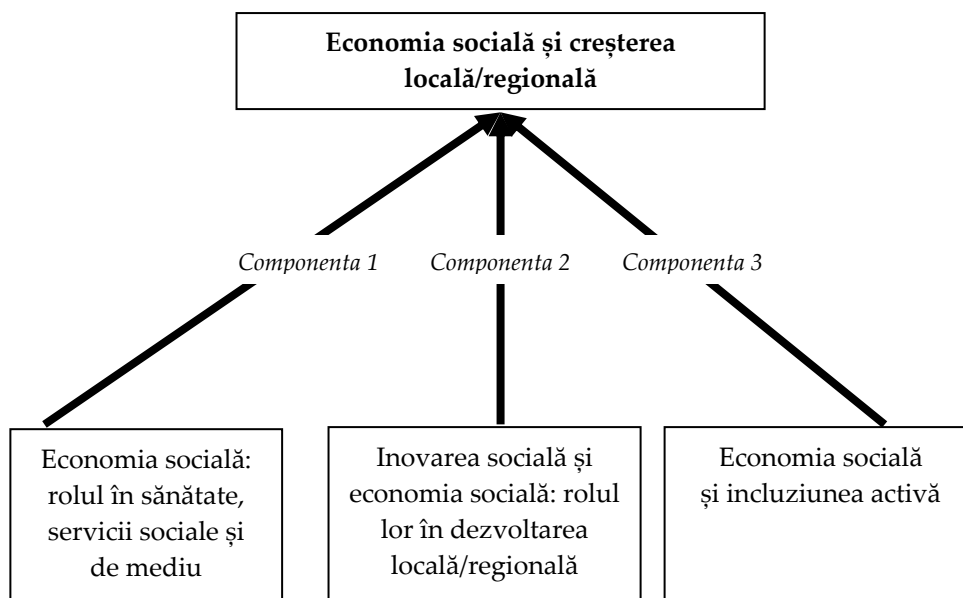
pentru a avea un al treilea sector (organizații nonprofit, întreprinderi sociale și cooperative sociale) prosper, care să permită campanii pentru schimbare, care să furnizeze servicii publice, să promoveze întreprinderile sociale și să întărească comunitățile. Ele trebuie să fie capabile să evalueze cele mai eficiente moduri de a sprijini inovarea radicală – să găsească noi modalități care pot ajuta ideile să se dezvolte și să prindă rădăcini. Ele trebuie, de asemenea, să se concentreze pe incubarea inovării sociale. Structurile de sprijinire și incubatoarele de economie socială trebuie să fie responsabile pentru găsirea celor mai bune căi de a împărtăși cunoștințele și de a disemina informațiile în moduri în care oamenii le pot prinde cu ușurință și în cele din urmă le pot folosi.

Valorificarea practicilor înregistrate la nivel european în domeniul economiei sociale ar trebui să fie cuplată în jurul a trei direcții prioritare:

1. Economia socială și creșterea locală/regională

Economia socială reprezintă un sector emergent în multe domenii, incluzând mediul, îngrijirea, educația, producția de alimente și energie. Economia socială oferă noi direcții de a soluționa provocările globale cu care se confruntă Europa, cum ar fi schimbarea climatică, îmbătrânirea populației și excluziunea socială. Din această perspectivă, economia socială poate să transforme provocările în oportunități, în contextul în care se manifestă o cerere în creștere pentru noi servicii privind cheltuielile publice prin care să se refacă echilibrul financiar. Suplimentar, societatea europeană se confruntă cu procesul de îmbătrânire, ceea ce va genera nevoi de multiplicare a serviciilor sociale și de sănătate. În viitor, prin preluarea din experiențele altor structuri ale economiei sociale din Europa se vor aduce clarificări majore asupra modului în care economia socială și întreprinderile sociale devin forțe inovative pentru dezvoltarea economică locală.

Figura nr. 5. Economia socială și creșterea locală/regională

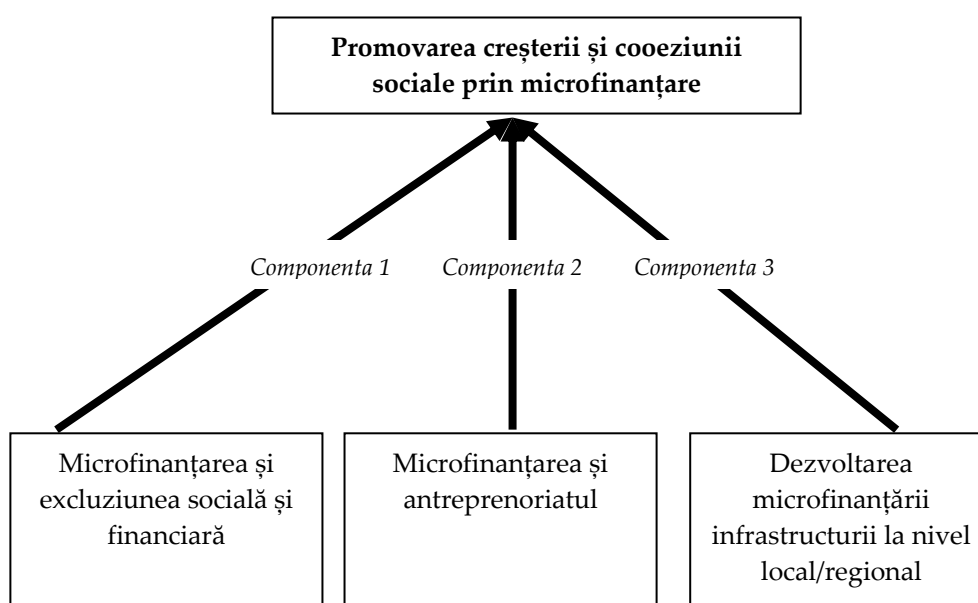

2. Promovarea creșterii și coeziunii sociale prin microfinanțare

Microfinanțarea este recunoscută ca fiind un instrument eficient în lupta împotriva excluziunii sociale și sărăciei, oferind posibilități celor excluși din sectorul financiar de a obține microcredite pentru a lansa activități productive și de a facilita inițierea unor mici afaceri. Totuși, rapoartele comune privind incluziunea socială și rapoartele comune privind protecția socială și incluziunea socială realizate pentru evaluarea planurilor naționale ale statelor membre în perioada 2006-2008 concluzionează că microfinanțarea nu este nici suficient cunoscută și nici nu este valorizată ca instrument de incluziune de către politicieni sau organizații cu rol decizional. Microfinanțarea ar trebui să se poziționeze dincolo de specificul singular al microcreditării: ar trebui să acopere serviciile de bază ale persoanelor care sunt în situație de excluziune socială. Instrumentele de microfinanțare ar trebui să alimenteze creșterea economică și socială la nivel local prin întărirea antreprenoriatului, obiectivul fiind crearea unui schimb de bune practici și experiențe între parteneri, prin oferirea de exemple asupra diferitelor aspecte: cum

funcționează microfinanțarea ca instrument de incluziune socială; cum se promovează legătura dintre rețelele și organizațiile de microfinanțare cu autoritățile publice; cum se iau în considerare cele mai bune practici în microfinanțarea infrastructurii la nivel local/regional.

Figura nr. 6. Promovarea creșterii și coeziunii sociale prin microfinanțare

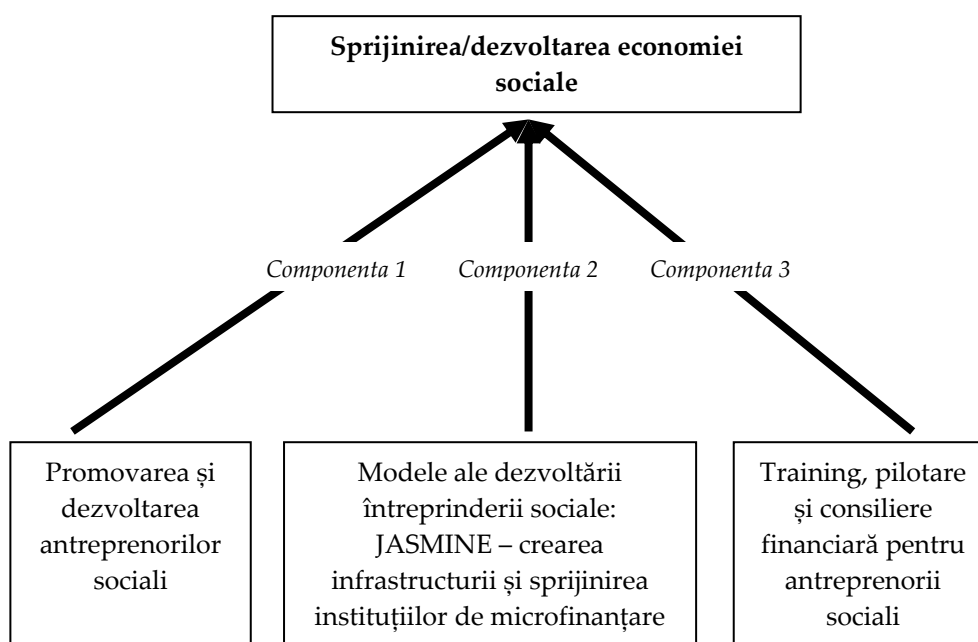

3. Îmbunătățirea abilităților și suportului pentru întreprinderile sociale

Întreprinderile sociale se poziționează în cadrul fundamentului social și financiar al societăților moderne, trebuind să acceseze sprijinul adecvat pentru a-și maximiza performanța afacerilor lor și a avea un impact social eficient. În acest sens, ar trebui să se acorde atenție asupra modului în care întreprinderile sociale devin afaceri de succes, prin asigurarea accesului antreprenorilor la informare și consiliere adecvată. Exemplele de bune practici vor fi explorate prin prezentarea suportului adecvat pentru afaceri

existent între parteneri, cu scopul de a-și îmbunătăți impactul, de a aduce valoare adăugată inițierii unor întreprinderi sociale și de a accesa programele de finanțare și pilotare pentru antreprenorii sociali. JASMINE este unul dintre mijloacele de sprijin pentru sectorul microfinanțării în Europa, prin suportul financiar oferit de către instituțiile nebancare și diseminarea celor mai bune practici din piață.

Figura nr. 7. Sprijinirea/dezvoltarea economiei sociale

Impactul bunelor practici se reliefează prin modalitățile proactive ale proiectului de a încorpora experiențele înregistrate în alte state membre ale Uniunii Europene în cadrul regiunilor vizate de activitățile viitoare.

În concluzie, cu toată diversitatea de forme specifice de organizare și de companii din sectorul economiei sociale, este posibilă identificarea unor trăsături comune: inovarea, viabilitatea, colaborare puternică, management democratic și abordarea de jos în sus. Toate acestea dovedesc că economia

socială poate contribui în mod efectiv la coeziunea socială și poate fi unul dintre principalii jucători care luptă împotriva excluziunii sociale.

Pentru atingerea acestui scop, actorii din economia socială din fiecare țară europeană trebuie să studieze și să învețe de la pluralitatea și complexitatea domeniului în toată Europa. Scopul acestui studiu preliminar a fost de a explora și descrie un număr de exemple din țările europene care pot fi transferate și reproduse în regiunile-țintă ale proiectului, Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia.

Va urma diseminarea observațiilor și creșterea gradului de conștientizare a reprezentanților autorităților și agențiilor locale, precum și a altor părți interesate. Întotdeauna există nevoia de o gândire nouă, radicală, prin care economia socială să se dezvolte bine în fiecare județ în parte. Această lucrare încearcă să fie primul pas spre discutarea publică la nivel local, pentru ca activitățile de economie socială să se dezvolte într-un mod eficient și potrivit în aceste două regiuni, precum și ulterior în toată țara.

ANEXĂ

ORGANIZAȚII ACTIVE DIN SECTORUL ECONOMIEI SOCIALE

1. Structuri la nivel european

- **CECOP**, The European Confederation of Workers' Co-operatives, Social Co-operatives and Social and Participative Enterprises (*Confederația europeană a cooperativelor, cooperativelor sociale și întreprinderilor sociale și participative*).

Website: <http://www.cecop.coop>

- **EMES** este acronimul pentru un vast proiect de cercetare francez referitor la "apariția întreprinderilor sociale în Europa" (1996-1999). Referindu-se original la rețeaua de cercetători care au efectuat proiectul pentru Directoratul General Cercetare al Comunității Europene, acest nume a fost păstrat în toate proiectele pe întreprinderi sociale și economie socială făcute ulterior de rețea. Astăzi, rețeaua EMES reprezintă nouă centre de cercetare specializate în aceste domenii, ca și alți cercetători individuali din întreaga Europă.

Website: <http://www.emes.net/index.php?id=2>

- **CEFEC**, Confederation of European Social Firms, Employment Initiatives and Social Co-operatives (*Confederația firmelor sociale, inițiativelor de ocupare și cooperativelor sociale din Europa*) – este o organizație neguvernamentală (ONG) care reprezintă alte ONG-uri, întreprinderi mici și mijlocii (IMM) și organizații care

împărtășesc scopul creării de locuri de muncă pentru persoanele cu dizabilități în cadrul firmelor sociale.

Website: <http://www.cefec.de>

- **EQUAL Initiative** este un laborator pentru idei noi pentru Strategia europeană a ocupării și pentru procesul incluziunii sociale. Misiunea sa este aceea de a promova o viață de muncă mai incluzivă, prin lupta împotriva discriminării și excluderii pe bază de sex, origine de rasă sau etnică, religie sau credință, dizabilitate, vârstă sau orientare sexuală. EQUAL este implementat în și între statele membre și este finanțat prin Fondul Social European.

Website: http://ec.europa.eu/employment_social/equal/index_en.cfm

- **International Society for Third-Sector Research (ISTR)** (*Societatea internațională pentru al treilea sector*) este o asociație internațională importantă, care promovează cercetarea și educarea în domeniile filantropiei, societății civile și sectorului nonprofit. ISTR reflectă interesul internațional crescând pentru cercetări în al treilea sector și asigură un forum permanent pentru cercetare internațională, construind în același timp o comunitate științifică globală în acest domeniu.

Website: <http://www.istr.org/>

- **International Centre of Research and Information on the Public and Cooperative Economy (CIRIEC)** (*Centrul internațional de cercetare și informare asupra economiei publice și cooperatiste*).

Website: <http://www.ciriec.ulg.ac.be/>

- **European Network for Social Integration Enterprises (ENSIE)** (*Rețeaua europeană pentru întreprinderile de integrare socială*). Schimburile dintre rețelele europene pentru întreprinderile de integrare socială au făcut posibilă identificarea punctelor fundamentale comune ale acestor inițiative în diferitele state ale Uniunii Europene.

Website: www.ensie.org

- **European Network of Cities and Regions for the Social Economy (REVES)** (*Rețeaua europeană a orașelor și regiunilor pentru economia socială*) este singura rețea europeană care reunește autorități locale și actori ai economiei sociale. În momentul de față, REVES reprezintă autoritățile locale și organizațiile economiei sociale din 15 state membre (13 state membre UE plus Maroc și Rusia) și are un total de 80 de membri.

Website: www.revesnetwork.net

2. Organizații la nivel național

- ✓ **Training, Regeneration, Education, Employment, Sustainability Services Ltd. (TREES)**, www.thetreesgroup.org.uk

Training, Regeneration, Education, Employment, Sustainability Services Ltd. (Servicii de pregătire, regenerare, educație, ocupare, viabilitate, TREES) a fost înființată în 1995, cu misiunea de a activa crearea de locuri de muncă și activitatea de pregătire în comunitățile sărace din Midlands. Ca societate industrială și de tip provident, cu excepția statutului de organizație caritabilă, TREES a creat un surplus în fiecare an de la înființarea sa. Aceste fonduri au fost folosite pentru acordarea de împrumuturi întreprinderilor sociale subsidiare ale TREES, care să fie folosite drept capital de lucru, pentru a ajuta comunitățile nevoiașe.

Grupul TREES există pentru a sprijini afacerile care operează în mai multe sectoare comerciale și sociale – de la săli de conferințe și construcții la amenajarea peisajului.

La început a venit Thorpete Gas Services (www.thorpete.co.uk), după aceea Newlife Construction & Regeneration a fost lansată în 1999. Succesul deosebit al celor două companii a permis echipei de la TREES să se concentreze pe dezvoltarea Highpoint în 2002 – o sală de conferințe unică amplasată în apropierea centrului orașului Leicester. Cel mai recent succes al grupului (din 2004) se referă la amenajarea și întreținerea peisajului.

Grupul TREES continuă strategia sa de succes prin investiții și dezvoltare, simultan cu crearea de oportunități pentru localnici de a-și împlini planurile.

✓ **Newlife**, www.newlife-build.co.uk

Newlife este o companie de construcții din Leicester care asigură locuri de muncă și activități de pregătire pentru șomerii pe termen lung și pentru cei care au terminat școala și nu doresc să mai continue cu altă formă de învățământ. Serviciul de mici afaceri a făcut o analiză cost/beneficiu a unui proiect Newlife care a renovat 204 case în North Braunstone.

Serviciul complet:

- servicii de construcție;
- servicii de regenerare;
- servicii de întreținere;
- servicii de renovare.

✓ **Ground Control - Landscaping & Maintenance**, www.gcontrol.co.uk

Întreprindere socială comunitară, Ground Control a fost creată inițial pentru a ajuta la regenerarea unei proprietăți distruse și pentru a asigura o afacere viabilă locală pentru viitor.

Ground Control (Braunstone) Ltd. a fost înființată în 2004, plecând de la angajamentul companiei Newlife Regeneration Construction Ltd. de a crea o întreprindere socială viabilă, ca parte a unui contract important de renovare pentru mai mult de 200 de case și grădini.

Înființată ca o subsidiară a Newlife, a pregătit la început, pentru o perioadă de 18 luni, cinci localnici în meseria de amenajare și întreținere a peisajului. Echipa, în creștere rapidă, de specialiști a Ground Control continuă să furnizeze o serie de servicii, între care construcție de garduri,

curățarea grădinilor, placarea suprafețelor și acoperirea terenului cu un covor de iarbă.

„Construirea de puternice relații personale și profesionale este esențială modului nostru de abordare, fie că luăm un proiect de transformare a unei case într-un cămin, ajutându-i pe clienți să reamenajeze amplasamentele lor de afaceri pentru a atrage privirea, fie că lucrăm pentru a face un mediu mai bun de muncă, cunoștințele extinse și o dedicare profundă pentru calitate sunt caracteristicile muncii noastre.

Este important pentru noi să angajăm localnici și să îi ajutăm să-și îmbunătățească capacitățile, încrederea și părerea despre sine. Angajații au planuri personale de îmbunătățire și parcurg cursuri de pregătire și sprijinire pentru calificarea profesională. Considerăm că, prin dezvoltarea oamenilor, ne dezvoltăm afacerea. Suntem mândri de a fi investitori în oameni.”

✓ **Community Foster Care (CFC),**

<http://www.communityfostercare.co.uk/>

Community Foster Care (CFC) este o întreprindere socială care ajută la diversificarea pieței de îngrijire socială – unde există o lipsă estimată de peste 10.000 de lucrători sociali pentru îngrijire în plasament în Marea Britanie. CFC este o agenție independentă, care umple un gol pe piața lucrătorilor sociali, furnizând persoane care să aibă grijă de copiii plasați de autoritățile locale. CFC a asigurat locuri de muncă pentru multe persoane, mai ales în zonele dezavantajate social și economic din Gloucestershire. Ea recrutează lucrători sociali pentru îngrijire în plasament și le asigură o pregătire continuă și sprijin pentru a se asigura că aceștia satisfac cerințele standardelor minime pentru serviciile de plasament, regulamentul serviciilor de plasament din 2002 și legea standardelor de îngrijire din 2000. CFC își asumă riscul financiar, întrucât serviciile sociale abordează agenții independente numai atunci când propriii lor lucrători sociali nu pot lua un copil și plătesc numai atunci când un copil este în plasament. CFC intenționează să repete modelul său de afaceri.

✓ **Big Life Group**, www.thebiglifegroup.com

Big Life Group, înființat în 2002, este format din mai multe afaceri sociale și organizații caritabile care lucrează împreună pentru a asigura sprijin și posibilități pentru a ajuta oamenii să-și schimbe viața. Grupul are circa 220 de angajați, iar cifra de afaceri din 2003/2004 a fost de 8,3 milioane £, mai puțin de 5% provenind din granturi. Venitul provine în primul rând din activități cum sunt executarea unor contracte de servicii de asistență sanitară primară, centru de plasament pentru locuri de muncă, publicitate și vânzare de reviste, venit din The Big Issue in the North, taxe plătite de părinți pentru îngrijirea copiilor lor. Serviciile de îngrijire a copiilor pot, de asemenea, să acorde pregătire acreditată localnicilor care doresc să lucreze în regiune. Grupul vede, de asemenea, posibilități de extindere prin deschiderea de centre pentru asistență sanitară primară și centre pentru îngrijirea copiilor.

✓ **Care and Share Associates (CASA) Ltd.**, www.casaltd.com

Sunderland Home Care Associates (SHCA), câștigător total al Enterprising Solution Awards 2006, este o întreprindere socială înființată în 1994 pentru a se folosi de delegarea furnizării de servicii de îngrijire la domiciliu de către autoritatea locală. A început cu numai 20 de angajați, mai ales femei, iar acum SHCA folosește peste 175 de persoane (85% sunt femei), iar cifra de afaceri anuală este de 1,75 milioane £. SHCA este un furnizor major de servicii de îngrijire a persoanelor și de servicii domestice din partea Consiliului orașului Sunderland. Se axează în special pe ajutarea persoanelor în vârstă și cu dizabilități pentru ca acestea să rămână la ele acasă, oferindu-le servicii speciale de îngrijire după situația fiecărui caz. Politicile sale de lucru flexibile permit angajaților să ajungă la un echilibru între viața la lucru și viața de familie, ceea ce a făcut ca fluctuația de personal să fie de numai 3,5% pe an.

CASA este principala întreprindere socială din Marea Britanie care furnizează servicii de îngrijire acasă, fiind deținută integral de angajați. Organizația fondatoare, Sunderland Home Care Associates (SHCA), a primit titlul de „întreprindere socială a anului 2006”. Cu patru unități

CASA care furnizează peste 7000 de ore de îngrijire săptămânal, CASA este văzută de Departamentul Sănătății și de alte organizații ca deschizător de drumuri pentru dezvoltarea de întreprinderi sociale pentru îngrijirea sănătății/îngrijire la domiciliu.

Misiunea sa este de a întări puternic turnura spre întreprinderi sociale manifestată pe piața de îngrijire socială și a sănătății din Marea Britanie, printr-o competiție robustă cu sectorul privat și în colaborare strânsă cu sectorul public. Aceasta se va realiza prin multiplicarea modelelor de întreprinderi sociale de succes care activează în domeniul de îngrijire socială și a sănătății.

- ✓ **Cooperativa Sociale Prospettiva: integrarea grupului dezavantajat pe piața muncii prin confecționarea de oale artistice,** <http://www.prospettivacoop.it>

Cooperativa Prospettiva este o organizație cooperatistă cu răspundere limitată. În 1995, a devenit un organism al cărui scop este de a integra persoanele dezavantajate pe piața muncii. Organizația este recunoscută juridic ca organizație nonprofit de interes social (ONLUS, în limba italiană).

Cooperativa a fost înființată în 1984, când a început crearea de ateliere de meșteșugari pentru persoanele cu dizabilități și producerea de oale artistice. Această activitate a continuat în toată această perioadă, dezvoltându-se și îmbunătățindu-se față de situația inițială.

Oalele sunt produse în principal pentru magazinele care comercializează plante medicinale. În momentul de față, atelierele au circa 350 de clienți în întreaga Italie și încearcă să-și mărească vânzările în viitor. În momentul de față, cooperativa are propriul catalog.

Cursurile de pregătire sunt de o importanță capitală pentru sectorul de olărit, din mai multe motive strâns legate de viața și dezvoltarea cooperativei. Cursurile de pregătire sunt văzute ca un mijloc de a îmbunătăți poziția pe piață, un mod de a crește vânzările și de a găsi muncitori deja calificați care să vină în echipă. În plus, cursurile pot acționa și ca terapie.

Cooperativa oferă o gamă variată de cursuri. Există cursuri particulare deschise pentru oricine, cursuri pentru tinerii handicapați și cursuri sponsorizate de Fondul Social European pentru cei care au dificultăți de integrare pe piața muncii.

✓ **Alte Feuerwache Köln, centru social cu autoadministrare,**
<http://www.altefeuerwachekoeln.de>

Din 1978, clădirile vechii stații principale de pompieri din Köln au fost folosite ca centru de comunicare și cultură. Odată preluat de cetățeni și utilizatori, „Alte Feuerwache” a devenit un centru cu autoadministrare pentru tot cartierul Agnesviertel, ca urmare a ajutorului și interacțiunii dintre mulți oameni cu situații și profesii diferite.

„Alte Feuerwache” a devenit un loc central pentru discuție și producție culturală și sociopolitică din Köln și s-a transformat într-un proiect model pentru Germania.

După ce Beuys a creat baza teoretică în anii '70 prin considerațiile sale despre „artele plastice sociale”, utilizatorii au luptat pentru centrul lor de comunicare printr-o acțiune practică, ca experți în domeniul public, și au dus acțiunea mai departe în discuții despre provocările vieții sociale. Acest centru este încă o dovadă vie pentru practica socială, culturală și politică. Scopurile Alte Feuerwache sunt prezentate în programul său:

- Să ajute întâlnirea în Köln a oamenilor care practică tot felul de meserii, care aparțin tuturor grupelor de vârstă, care au situații sociale diferite, culturi diferite și să motiveze gândirea critică. Ajută, de asemenea, comportamentul social și democratic.
- Principiul de bază a conectării tuturor domeniilor (arte, lucru manual, pedagogie, cultură și politică) determină calitatea muncii, pe de o parte, și, pe de altă parte, îi ajută pe utilizatori să găsească și să intre pe subiecte și aspecte politice, sociale și culturale ale societății cu care nu se confruntă de obicei în viața lor normală.
- Ca centru care se administrează singur și ca promotor, el împuternicește oamenii să ia inițiativa și să acționeze în mod responsabil. Indivizii și grupurile de lucru, comitetele și secvențele operaționale

concrete sunt marcate de organizarea și de structura sa de decizie. Alte Feuerwache oferă în mod expres o bază pentru angajarea cetățenilor prin posibilitățile de cooperare.

- Alte Feuerwache este un loc central de întâlnire și de experimentare pentru multiplicitatea de grupuri politice și culturale care alcătuiesc și structurează concepte alternative pentru societate, politică și cultură, pe care le duc „afară”.

✓ **United Colours of Cinisello,**

<http://www.comune.cinisello-balsamo.mi.it>

Împuternicirea socială a emigranților se află în miezul unui proiect al municipalității din Cinisello Balsamo (Italia), în colaborare cu asociații, organizații de voluntari (Gruppo di Volontariato Vincenziano și Casa degli amici dell'accoglienza) și cu un mediator cultural croat.

Inițiativa „United Colours of Cinisello” urmărește, mai ales, să creeze un loc pentru primirea emigranților și pentru dezvoltarea de rețele sociale pentru aceștia, ca bază pentru împuternicirea socială și participarea activă.

Între activitățile realizate, se numără:

- a) laboratoare de limbă italiană, care au în vedere – printr-o abordare individualizată – nevoile utilizatorilor și deci diverse origini culturale și religioase (exemple: curse ad hoc pentru femeile din țările arabe);
- b) crearea unui centru în care naționali din lumea a treia și alte persoane cu o istorie de migrare pot găsi pe cineva (localnic sau emigrant) care se le asculte îngrijorările și preocupările;
- c) dezvoltarea unui spațiu pentru ascultare activă și îndrumare pe teme de sănătate;
- d) asigurarea unui spațiu pentru schimbul cultural și pentru ajutorul reciproc (între diferite grupuri de emigranți și localnici) pe probleme referitoare la viața de zi cu zi, cum sunt îngrijirea copiilor, moduri de a rezolva problemele familiei, având în vedere diferitele culturi, informarea și îndrumarea referitoare la serviciile oferite de oraș etc.

BIBLIOGRAFIE

- -- *Bringing Britain Together: A national strategy for neighbourhood renewal* (September 1998).
- -- CIRIEC (2006), International Centre of Research and Information on the Public, Social and Co-operative Economy, *Manual for Drawing up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy: Co-Operatives, and Mutual Societies*, Belgium, December 2006, p. 149.
- -- CIRIEC (2007), *The Social Economy on the European Union*, 2007, p. 29.
- -- *Competitive Tendering in Local Government: A Review of Theory and Evidence* (1998), in *Public Administration*, Vol. 76, No. 4, p. 695–712.
- -- EU Commission (1992), *Towards a Europe of Solidarity in 1992 – Intensifying the fight against social exclusion, fostering integration* (COM(92) 542), Brussels.
- -- EU Commission (1994), *White Paper on Social Policy* (COM(94) 333), Brussels.
- -- EU Commission (1997), *Modernising and Improving Social Protection in the European Union*, Brussels.
- -- EU Commission (1998), *Social Action Program 1998-2000*, COM(98) 259, Brussels, Commission of the European Communities.
- -- EU Commission (2005), *Social Agenda, Communication from the Commission*, COM (2005)33 final, Brussels.
- -- EU Commission (2008), http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2006/objectives_el.pdf.
- -- EU Commission (2010), *Commission assesses Stability Programme of Greece; makes recommendations to correct the excessive budget deficit, improve competitiveness through structural reforms and provide reliable statistics*,

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/116&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

- -- EU Commission (1991), *Report on the Second European Poverty Program 1985-1989*, Brussels, Commission of the European Communities.
- -- EU Commission (1999a), *A Concerted Strategy for Modernising Social Protection, Communication from the Commission*, COM(99)347 final, Brussels.
- -- EU Council of the European Communities (1992), *Council Recommendation on Common Criteria Concerning Sufficient Resources and Social Assistance in Social Protection Systems (92/441/EEC)*, Luxembourg, Official Journal, C441.
- -- European Commission (1993), *Growth, Competitiveness and Employment: The Challenges and Ways Forwarding to the 21st Century – White Paper (COM(93) 700)*, Brussels.
- -- European Commission (1994), *European Social Policy – A Way Forward for the Union – A White Paper (COM(94) 333)*, Brussels.
- -- European Commission (2006), *Concerning a consultation on action at EU level to promote the active inclusion of the people furthest from the labour market*, COM(2006)44 final, Brussels.
- -- European Commission, *Evaluation Framework for Federal Investment in the Social Economy: A Discussion Paper*, p. 11-23.
- -- European Communities, (1989), 89/457/EEC, *Council Decision of 18 July 1989 establishing a medium-term Community action programme concerning the economic and social integration of the economically and socially less privileged groups in society*, Brussels.
- -- International Monetary Fund (2009), *Greece: 2009 Article IV Consultation Concluding Statement of the Mission in Athens*, <http://www.imf.org/external/np/ms/2009/052509.htm>.
- -- Ministerul grec al Ocupării și Protecției Sociale, *Programul EQUAL 2006*, p. 49-51.
- -- OECD (2008), *Private Public Partnerships, in pursuit of risk sharing and value for money*.

-
- -- Research Concise Project (2004), *The Contribution of Social Capital in the Social Economy to Local Economic Development in Western Europe*, 2004.
 - Amin, A.; Cameron, A. and Hudson, R. (2002), *Placing the Social Economy*, London, Routledge.
 - Arundel, A.; Cobbenhagen, J. and Schall, N. (2000), *The acquisition and protection of competencies by enterprises*, Report for EIMS Project 98/180, European Commission – DG Enterprise, Luxembourg.
 - Blaxter, L. (2001), *How to research*, Buckingham, Open University Press.
 - Borzel, T.A. and Risse, T. (2000), *When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change*, European Integration Online Paper, 4, 15.
 - Boyne, G.A. (1998), *Bureaucratic Theory Meets Reality: Public Choice and Service Contracting in U.S. Local Government*, in *Public Administration Review*, Vol. 58, No. 6, p. 474–84.
 - Brown, T.L. and Potoski, M. (2003), *Transaction Costs and Institutional Explanations for Government Service Production Decisions*, in *Journal of Public Administration Research and Theory*, Vol. 13, No. 4, p. 441–68.
 - Bulmer, M. (1982), *The Uses of Social Research: Social Investigation in Public Policy-making*, London, Allen and Unwin.
 - Byrne, D. (1997), *Social Exclusion and Capitalism*, in *Critical Social Policy*, 17, 1, p. 27-51.
 - Casado, D. (1971), *Introduction to the sociology of poverty*, Madrid, Euramérica.
 - Cassel, G. (1923), *Theoretische Nationalökonomie*, 3ed Edition, Leipzig, W. Schall.
 - Clark, Terry Nichol and Lipset, Seymour Martin (1991), *Are Social Classes Dying?* in *International Sociology*, 6 (4), p. 397-410.
 - Clarke, J. (2002), *Changing Welfare, Changing States - New directions in social policy*, London, Sage.
 - Coffey, A. and Atkinson, P. (1996), *Making Sense of Qualitative Data: Complementary Research Strategies*, Thousand Oaks, CA, Sage.
 - Cousins, M. (2005), *European Welfare States, comparative perspectives*, Sage, London.

- Cracknell, Basil E., *Knowing is all: or is it? Some reflections on why the acquisition of knowledge, focusing particularly on evaluation activities, does not always lead to action*, Public Administration and Development, Volume 21, December 2001.
- Dennett, Jane; James, Edward; Room, Graham and Watson, Philippa (1982), *Europe against Poverty. The European Poverty Programme 1975-80*, London, Bedford Square Press/NCVO.
- Domberger, S. and Jensen, P. (1997), *Contracting Out by The Public Sector: Theory, Evidence, Prospects*, in *Oxford Review of Economic Policy*, Vol. 14, No. 4, p. 67-78.
- Drucker, P.F. (1998) *The Discipline of Innovation*, Harvard Business Review, 76(6): 149-156.
- Ekengren, M. and Jacobson, K. (2000), *Explaining the Constitutionalization of EU Governance. The Case of European Employment Cooperation*, Stockholm's Center for Organizational Research, Score Rapport Serie 2000, 8, Sweden.
- Esping-Andersen, G.; Gallie, D.; Hemerijck, A. and Myles, J. (2002), *Why we need a new welfare state*, Oxford, Oxford University Press.
- Evers, A.; Laville, J.-L. (Eds.) (2004), *The Third Sector in Europe*, Cheltenham, Edward Elgar.
- Ferrera, M.; Matsaganis, M.; Sacchi, S. (2002), *Open co-ordination against poverty: the new EU „social inclusion process“*, in *Journal of European Social Policy*, 12 (3), 227-239.
- Fyfe, N.R. (2005), *Making Space for „Neo-communitarianism“? The Third Sector, State and Civil Society in the UK*, in *Antipode*, 37(3), 536-57.
- Giddens, A. (1998), *The Third Way: The Renewal of Social Democracy*, Polity Press, Cambridge.
- Gilbert, N. (2004), *Transformation of Welfare State*, Oxford University Press, Oxford.
- Gilbert, N. (ed.) (2001), *Researching social life*, London, Sage.
- Greffe, X. (2003), *Le Développement Local*, La Tour d'Agues, Editions de l'Aube.

-
- Hadjimichalis, C. and Hudson, R. (2007), *Rethinking Local and Regional Development: Implications for Radical Political Practice in Europe*, in *European Urban and Regional Studies*, 14(2), p. 99-113.
 - Hansen, Peo and Schierup, Carl-Ulrik (2005), *Still a European Social Model? From a Vision of a „Social Europe“ to the EU Reality of Embedded Neo-Liberalism*, Norrköping, Centre for Ethnic and Urban Studies, Themes Occasional Paper, 26.
 - Hills, J. (2001), *Poverty and Social Security: What Rights? Whose Responsibilities?*, in Park A. et al. (eds.), *British Social Attitudes: Public Policy, Social Ties*, London, Sage.
 - Hudson, R.; Williams, A. (1999), *Re-shaping Europe: the Challenge of New Divisions within a Homogenised Political-economic Space*, in Hudson, R. and Williams, A. (eds) *Divided Europe: Society and Territory*, pp. 1-28, London, Sage.
 - Jessop, B. (1994), *Post-Fordism and The State*, in Amin, A. (ed.), *Post-Fordism A Reader*, Blackwell Publishing, Oxford.
 - Johnsen, Å.; Meklin, P.; Oulasvirta, L. and Vakkuri, J. (2004), *Governance Structures and Contracting Out Municipal Auditing in Finland and Norway*, in *Financial Accountability & Management*, Vol. 20, No. 4, p. 445-77.
 - Jordan, B. (1998), *The New Politics of Welfare*, London, Sage.
 - Johansson, T. (2008), *Municipal Contracting Out: Governance Choices, Misalignment and Performance in Swedish Local Government*, in *Financial Accountability & Management*, 24(3), August 2008, p. 243-64.
 - Karamessini, M. (2006), *Gender Equality and Employment Policy*, in Petmesidou, M. and Mossialos, E. (eds.), *Social Policy Developments in Greece*, Ashgate.
 - Kelstrup, M. (2001), *The European Union and Globalization: Reflexions on Strategies of Individual States*, Working Paper, Copenhagen, COPRI.
 - Kendall, J. (2000), *The Mainstreaming of the Third Sector into Public Policy in England in the late 1990s: Whys and Wherefores*, in *Policy and Politics*, 28(4), 541-62.

- Keynes, J.M. (1973), *The Collected Writings of John Maynard Keynes, Vol. VII: The General Theory of Employment, Interest and Money*, London, Macmillan, 1973.
- Kok, W. (2004), *Facing the challenge: the Lisbon strategy for growth and employment*, Report from the High Level Group, Brussels.
- Kristensen, H. (1997), *Excluziunea socială și stresul spațial: legături*, în Room, G. (ed.), *Dincolo de prag*, 1997.
- Leviten-Reid, E. and Torkman, S. (2006), *Evaluation Framework for Federal Investment in the Social Economy: A Discussion Paper*, Caledon Institute of Social Policy, Canada, 2006, p. 8.
- Madanipour, A.; Cars, G.; Allen, J. (1998), *Social Exclusion in European Cities*, în Madanipour, A.; Cars, G.; Allen, J., *Social Exclusion in European Cities, Processes, Experiences and Responses*, London, The Stationary Office, p. 279-288.
- Marlier, E.; Atkinson, A.; Cantillon, B. and Nolan, B. (2007), *The EU and Social Inclusion: Facing the Challenges*, Bristol, Polity Press.
- Marsh, A. (2001). *Housing and the Social Exclusion Agenda*, paper presented at Managing Housing and Social Change: Building Social Cohesion, Accommodating Diversity Conference, Hong Kong.
- May, T. (1997), *Social Research: Issues, Methods and Processes*, Buckingham, Philadelphia, Open University Press.
- Mishra, Ramesh (1990), *The Welfare State in Capitalist Society – Policies of Retrenchment and Maintenance in Europe, North America and Australia*, New York, Harvester Wheatsheaf.
- Moolaert, F. and Nussbaumer, J. (2005), *Defining the social economy and its governance at the neighbourhood level: A methodological reflection*, în *Urban Studies*, Vol. 42, No. 11, p. 2071–2088.
- Nonaka, I. and Takeuchi, H. (1995), *The knowledge-creating company*, Oxford, UK, Oxford University Press.
- Noya, A.; Clarence E., editors, *The Social Economy, Building Inclusive Economies*, France, OECD Publications, 2007, pp. 155-187.

-
- Olsson, L.; Nordfeldt, M.; Larsson, O. and Kendall, J. (2005), *The third sector and policy processes in Sweden: A centralised horizontal third sector policy community under strain*, in *Third Sector European Policy Working Papers*, Number 3.
 - Papatheodorou, C. and Petmesidou, M. (2006), *Poverty Profiles and Trends. How do southern European countries compare to each other?*, in Petmesidou, M. & Papatheodorou, C. (eds.), *Poverty & Social Deprivation on the Mediterranean*, CROP.
 - Patton, M.Q. (2001), *Evaluation, knowledge management, best practices, and high quality lessons learned*, *American Journal of Evaluation*, 22, p. 329-336.
 - Perrin, B. (2003), *How Evaluation Can Help Make Knowledge Management Real*, in Rist, R. and Stame, N. (eds), *From Studies to Streams*, New Brunswick, NJ: Transactions Publishers.
 - Petmesidou, M. (1996), *Social Protection in Greece: A Brief Glimpse of a Welfare State*, in *Social Policy and Administration*, Vol. 30, No. 4, p. 324-347.
 - Petmesidou, M. (2006), *Tracking Social Protection: Origins, Path Peculiarity, Impasses and Prospects*, in Petmesidou, M. and Mossialos, E. (eds.), *Social Policy Developments in Greece*, Ashgate.
 - Pfeffer and Sutton (2000), *When Measurement obstructs good judgment*, Chapter 5: *The Knowing-Doing Gap*, Boston, Harvard Business School Press.
 - Pierson, C. (1996), *The Modern State*, Routledge, London.
 - Porter, M.E. and Stern, S. (1999), *The New Challenge to America's Prosperity: Findings from the Innovation Index*, Washington (DC), Council on Competitiveness.
 - Probst, G.; Raub, S.; Romhardt, K. (2000), *Managing Knowledge—Building Blocks for Success*, NY, John Wiley & Sons, 2000.
 - Radaelli, C. (2000), *Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*, *European Integration Online Papers*, Vol. 4, No. 8.
 - Rhodes, M.; Ferrera, M. (2000), *Recasting European Welfare States*, London, Frank Cass, 2000.

- Robson, B.; Bradford, M.; Tye, R. (1991), *The Development of the 1991 Local Deprivation Index*, in Room, G. (ed), *Beyond the Threshold*, Bristol, The Polity Press.
- Room, G. (2000), *Trajectories of Social Exclusion: The Wider Context for the Third and First World*, in Gordon, D.; Townsend, P. (eds.), *Breadline. The Measurement of Poverty*, Bristol, The Polity Press.
- Room, Graham (1979), *The Sociology of Welfare: Social Policy, Stratification and Political Order*, London, Martin Robertson.
- Sacareno, Ch. (1997), *The Importance of the Concept of Social Exclusion*, in Beck, W.; Van der Maesen, L.; Walker, A. (eds.), *The Social Quality of Europe*, Hague, Kluwer Law International.
- Sakellariopoulos, T.; Berghnam, J. (eds.) (2004), *Connecting Welfare Diversity within the European Social Model*, Luven, Intersentia.
- Scharpf, Fritz W. (2002), *Legitimate Diversity: The New Challenge of European Integration*, in *Cahiers Européens de Sciences Po*, Paris.
- Seyfried, E.; Ziomas, D. (2005), *Pathways to social integration for people with mental health problems: the establishment of social co-operatives in Greece*, in *Peer Review in the Field of Social Inclusion Policies*, European Commission, DG Employment Affairs and Equal Opportunities.
- Shavit, Y. and Blossfeld, H.P. (1993), *Persistent Inequality: Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*, Boulder, CO, Westview Press.
- Silverman, D. (2000), *Doing qualitative research: A practical handbook*, London, Sage.
- Sotiropoulos, D. (2004), *The EU's impact on Greek welfare state: Europeanization on paper?*, in *Journal of European Social Policy*, 14(3), p. 267-284.
- Stiglitz, J. (2002), *Globalization and Its Discontents*, W.W. Norton & Company, New York.
- Taylor-Gooby, P. (2001), *Risk, Contingency and the Third Way: Evidence from the BHPS and Qualitative Studies*, in *Social Policy and Administration*, Vol. 35(2), p. 195-211.

-
- Taylor-Gooby, Peter (2004), *New Risks, New Welfare. The Transformation of the European Welfare State*, Oxford University Press, New York.
 - Vandenbroucke, F. (2002), *The EU and Social Protection: What Should the European Convention Propose?*, MPIfG Working Paper, 02/6, June 2002, <http://www.mpifg.de/pu/workpap/wp02-6/wp02-6.html>.
 - Vaughan-Whitehead, D.C. (2003), *EU Enlargement versus Social Europe? The Uncertain Future of the European Social Model*, Cheltenham, Edward Elgar.
 - Vaus, D. (2002), *Surveys in Social Research*, 5th Edition, London, Routledge.
 - Vedung, Evert, *Public Policy & Program Evaluation*, Transaction Publishers, 2000.
 - Venieris, D. (2006), *The Virtual Reality of Welfare Reform*, în Petmesidou, M. and Mossialos, E. (eds.), *Social Policy Developments in Greece*, Ashgate.
 - Voicu, Bogdan (2008), *Capitalul social ca premisă a dezvoltării durabile*, Revista *Calitatea vieții*, XIX, nr. 1–2, 2008, p. 85–105.
 - Walker, A. (2005), *Which way for the European Social Model: minimum standards or social quality?*, în Andersen, J.G.; Guillemand, A.M.; Jensen, H. and Pfau-Effinger, B., *The Changing Face of Welfare*, Bristol, The Polity Press.
 - Ο Δείκτης Πολλαπλής Στέρξης (Multiple Deprivation Index) διαδέχεται τις δύο εκδοχές (1991 και 1998) του Δείκτη Τοπικής Στέρξης (Local Deprivation Index).

Pagini web:

- <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=750>
- <http://www.caledoninst.org/Publications/PDF/566ENG.pdf>
- http://ec.europa.eu/dgs/secretariat_general/evaluation/docs/ex_ante_guide_2001_en.pdf

- http://ec.europa.eu/europeaid/multimedia/publications/publications/manuals-tools/t101_en.htm
- <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=2301&langId=en>
- http://www.worldbank.org/ieg/ecl/what_is_me.html
- http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/common_indicators_en.htm
- <http://www.2010againstopoverty.eu/about/tackling.html?langid=el>
- <http://www.2010againstopoverty.eu/about/tackling.html?langid=el>
- <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/36&format=HTML &aged=0&language=EL&guiLanguage=en>
- <http://i.ville.gouv.fr>
- www.socialexclusionunit.gov.uk
- <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2009/07/EU0907049I.htm>